

Prva številka//poljudni članek: **Endemizem ptic**//ornitološki potopis: **Tenerife - endemično ptičje območje**//varstvo ptic in narave: **Vetrne elektrarne na Volovji rebri z vidika varovanja vodnih virov**//mi za ptice in naravo: **Januarsko štetje vodnih ptic (IWC) 2007**//portret: **Plavček**

Svet ptic: 01,'07

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije DOPPS//letnik 13, številka 01, marec 2007//ISSN: 1580-3600

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije,
letnik 13, številka 01, marec 2007//ISSN: 1580-3600 prej
Novice DOPPS//ISSN: 1408-9629

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS – BirdLife Slovenia®), p. p. 2990, SI-1000 Ljubljana

Revija nastaja po velikodušnosti avtorjev, ki svoje pisne in slikovne prispevke podarjajo z namenom, da pripomorejo k varovanju ptic in narave.

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS – BirdLife Slovenia®), Tržaška 2 (p. p. 2990), SI-1000 Ljubljana, tel.: 01 426 58 75, fax: 01 425 11 81, e-pošta: dopps@dopps-drustvo.si, www.ptice.org

izhajanje: letno izidejo 4 številke

Za objavo oglasov pokličite na društven telefon ali pošljite e-mail na naslov uredništva.

 DOPPS je slovenski partner svetovne zveze naravovarstvenih organizacij BirdLife International.

Fotografija na naslovnici: Plavček (*Parus caeruleus*) je gnezdilce listnatih in mešanih gozdov, logov, sadovnjakov, parkov, drevoredov in vrtov. Če bi mu gnezdenje radi omogočili na vrtu, kjer primanjkuje naravnih dupel, mu namestimo gnezdilnico s primerno veliko vhodno odprtino (28 mm).
foto: Marjan Cigoj

ŽIVLJENJE NISO LE BESEDE
WWW.MOBITEL.SI

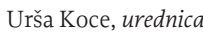

GRAND HOTEL UNION D.D.
Miklošičeva 1, Ljubljana, Slovenija

Prirodoslovni muzej Slovenije
Slovenian Museum of Natural History

62 Novice

Vsaj na našem koncu planeta prave teme danes ne poznamo več. Govorim seveda o zunanji temi. Nekateri na svoji koži še vedno izkušajo hlad in vlago ali celo medvede, vendar se mnogi v naši družbi na to odzivajo z empatijo ter z občudovanja vredno požrtvovalnostjo, čeprav koga v kakšnem primeru žal tudi malce zanese. Kakorkoli, na začetku zapisani argument mi vedno za trenutek vzame sapo. Vse preveč me hoče postaviti v svet črnega in belega, v katerem se ne znajdem prav dobro. Manjkajo pisani cvetovi in metulji, manjka mavrica na modrem nebu, manjkajo zeleni gozdovi in pojoče ptice. Te stvari pa mi veliko pomenijo. Manjka raznolikost. Zadeva z jamo ti namreč nekako vsiljuje, da obstajata zgolj dve alternativni: življenje udobja in varnosti, za katerim se danes prav protislovno naprezamo, in življenje v jami, kjer imaš na »nočnem kamnu« za vsak primer pripravljeno gorjačo.

Zato iskrena hvala vsem, ki delate dobro in skrbite, da sporočilo o življenju, ki ga v sebi skriva narava, potuje naokrog!

PTICE NAŠIH KRAJEV

//ureja Al Vrezec

Naslov urednika rubrike za kopije objavljenih prispevkov:
Al Vrezec, Nacionalni inštitut za biologijo, Večna pot 111, SI-1001 Ljubljana, Slovenija, e-pošta: al.vrezec@nib.si

Čapljica (*Ixobrychus minutus*)
Večina čapljic, ki so tipične selivke, zapusti naše kraje že v septembru, mladostni osebek pa se je v oktobru 2004 še vedno potikal po vodnem zadrževalniku Medvedce [Bordjan D. (2006): *Acrocephalus* 27 (128/129): 99].
foto: Eva Vukelič

Kravja čaplja (*Bubulcus ibis*)
Kravja čaplja je že drugič obiskala Slovenijo, in sicer julija 2006 v Sečoveljskih solinah; prvič je bila opazovana prav tam leto prej [portal Ixobrychus: <http://www.ixobrychus-drustvo.si/portal/html/modules.php?name=News&file=article&sid=1008>].
foto: Iztok Škornik

Siva čaplja (*Ardea cinerea*)
Osamljen par s tremi mladiči je v letu 2005 uspešno gnezdil ob reki Temenici pri Prečni [Hudoklin A. (2006): *Acrocephalus* 27 (128/129): 100].
foto: Andrej Hudoklin

Bela štokrlja (*Ciconia ciconia*)
Spomladanske vremenske razmere (majsko deževje in junijske temperature) lahko bistveno vplivajo na gnezditveni uspeh, vendar le tam, kjer so prehranske razmere v okolju slabe in je v precejšnji meri osiromašena kakovost okolja, denimo zaradi intenzivnega kmetijstva [Denac D. (2006): *Ardea* 94(2): 233-240].
foto: Darinka Mladenovič

Rumeni žvižgač (*Dendrocygna bicolor*)
Nova vrsta za Slovenijo – osebek je bil opazovan in fotografiran 18.6.2006 v Sečoveljskih solinah [portal Ixobrychus: <http://www.ixobrychus-drustvo.si/portal/html/modules.php?name=News&file=article&sid=1009>].
foto: Iztok Škornik

Mali žagar (*Mergellus albellus*)
V zimskem času se mali žagarji le poredkoma znajdejo na Obali, kakor na primer samec in dve samici na jezercu v Fiesi februarja 2006 [Vrezec A. (2006): *Acrocephalus* 27 (128/129): 100-101].
foto: Leon Kebe

Beloglavi jastreb (*Gyps fulvus*)
Konec avgusta 2006 so Volovjo reber preletavale mnoge ujede, poleg dveh beloglavih jastrebov še številni rjavi lunji, sršenarji, ribji orel, med stalnicami pa planinski orel, skobec, kanja in postovka [Mihelič T. & Brajnik I. (2006): *Acrocephalus* 27 (128/129): 86-87].
foto: Borut Rubinič

Sokol selec (*Falco peregrinus*)
Vodni zadrževalnik Medvedce je privlačno lovišče za sokola selca, ki je bil opazovan že med uspešnim lovom na pribo in malega žagarja, poskušal pa se je lotiti tudi malega sokola, kreheljca, velike bele čaplje in ščinkavcev, predrzno pa je preganjal tudi lisico [Bordjan D. (2006): *Acrocephalus* 27 (128/129): 101].
foto: Jan van der Straaten / Saxifraga

Gozdni jereb (*Bonasa bonasia*)
Na Kočevskem gozdni jereb živi v zelo strukturiranih gozdnih sestojih z zaraščajočimi se površinami od nižine do najvišjih leg (300 – 1200 m nm. v.), najpogostejši pa je v pasu 500 – 600 m nm. v. Njegov habitat se najbolj prekriva s habitatom kozače. [Perušek M. (2006): Mag. delo, Biotehniška fakulteta, Univ. v Ljubljani, Ljubljana].
foto: Andrej Hudoklin

Kotorna (*Alectoris graeca*)
Vrsta živi tudi v Karavankah, saj sta bila v juliju 2006 na Begunjski opažena kar dva osebkata [de Groot M. (2006): *Acrocephalus* 27 (128/129): 101-102].
foto: Urša Koc

Jerebica (*Perdix perdix*)
Ali je vzrok drastičnega upada jerebice v Sloveniji in po Evropi poleg intenzivnega kmetijstva in izgube življenjskega prostora tudi prikrita tekmovalnost s fazanom, katerega populacija se je v Sloveniji zaradi umetnih vlaganj med letoma 1950 in 1960 skokovito povečala? [Vrezec A. (2006): *Acrocephalus* 27 (128/129): 73-81].
foto: Hrvoje Oršanič

Zalivski galeb (*Larus genei*)
Strunjanske soline so v marcu 2006 gostile prvoletnega zalivskega galeba, ki je bi pomešan v skupini rečnih in črnoglavih galebov [portal Ixobrychus: <http://www.ixobrychus-drustvo.si/portal/html/modules.php?name=News&file=article&sid=986>].
foto: Iztok Škornik

Navadna čigra (*Sterna hirundo*)
V koloniji navadnih čiger in rečnih galebov na umetnih splavih v ormoških bazenih za odpadne vode se je kot velik problem izkazalo plenjenje mladičev s strani ujed, zlasti kragulja. Obstoječa zaščitna skrivališča namreč niso dovolj varna pred plenilskimi ujedami, ki so s kolonije odnesle prek 60 % mladičev v letu 2003 [Denac D. (2006): *Vogelwelt* 127: 187-192].
foto: Darinka Mladenovič

Kos (*Turdus merula*)
Izjemno agresiven teritorialen samec je ves dan napadal lastno podobo v ogledalu pri zaselku Hrastje pri Modražah, in to kljub odsotnosti zvočnega sporočila [Vrezec A. (2006): *Acrocephalus* 27 (128/129): 84-85].
foto: Tone Trebar

Rumeni vrtnik (*Hippolais icterina*)
Tudi na višjih nadmorskih višinah, denimo na 1200 m nm. v. na poključskem barju Šijec, poteka selitev ptic, kar so v septembru 2006 dokazali rumeni vrtnik, severni kovaček in vrtna penica [Šere D. (2006): *Acrocephalus* 27 (128/129): 104].
foto: Tomi Trilar

Domači vrabec (*Passer domesticus*)
V mestni združbi ptic v Žalcu je bilo ugotovljenih 15 gnezdečih vrst, med njimi pa je bil najpogostejši domači vrabec, in sicer s 106 preštetimi pari na 12 ha v središču in 60 pari/10 ha na obrobju mesta [Vogrin M. (2006): *Proteus* 69 (4): 165-170].
foto: Iztok Škornik

Močvirski martinec (*Tringa glareola*)
Selivske vodne vrste ptic, denimo močvirski martinec, se v Sloveniji pojavljajo zgolj med selitvijo, in sicer spomladi med začetkom marca in koncem maja ter jeseni med avgustom in novembrom. V tem času je tudi največja možnost opazovanja redkih vrst pri nas [Vrezec A., Tome D. & Denac D. (2006): *Ujma* 20: 125-136].
foto: Tone Trebar

Rumenonogi galeb (*Larus michahellis*)
Streha hiše je lahko primeren gnezditveni prostor tega zelo prilagodljivega galeba, ki je leta 2002 uspešno gnezdil na strehi hiše v Izoli [Glasnovič P. (2006): *Acrocephalus* 27 (128/129): 102].
foto: Miha Podlogar

Kozača (*Strix uralensis*)
Prva telemetrijska študija kozače v Sloveniji je pokazala, da se nekateri mladiči, izvaljeni v gorskih gozdovih, denimo na Krimu, pozimi premaknejo v nižine, denimo na Ljubljansko barje [Bordjan D. (2006): Dipl. delo, Biotehniška fakulteta, Univ. v Ljubljani, Ljubljana].
foto: Andrej Hudoklin

Rakar (*Acrocephalus arundinaceus*)
Rakar je skupaj še z nekaterimi redkimi vodnimi pticami reden gnezdilec ribnikov v dolini Drage pri Igu, žal pa je tudi pri njem opaziti, da gnezdi na ribnikih vsako leto manj parov [Božič I.A. (2006): *Proteus* 69 (3): 109-118].
foto: Janez Papež

Rožnati škorec (*Sturnus roseus*)
Po letu 2002 so rožnati škorci vnovič prileteli k nam leta 2005, ko so bili opazovani ob cesti med Tolminom in Kobaridom [Bordjan D. & Krofel M. (2006): *Acrocephalus* 27 (128/129): 104].
foto: Darinka Mladenovič

Črnoglavi strnad (*Emberiza melanocephala*)
Ali črnoglavi strnad ponovno gnezdi v Sloveniji? V juniju 2006 je bil svatovski pojoči samec večkrat opazovan na podpeškem Krasu [portal Ixobrychus: <http://www.ixobrychus-drustvo.si/portal/html/modules.php?name=News&file=article&sid=1007>].
foto: Borut Rubinič

ENDEMIZEM PTIC

//Al Vrezec

1: Nekdanji krivokljun (*Loxia curvirostra scotica*) je postal endemični škotski krivokljun (*Loxia scotica*), območje škotskega višavja pa eno izmed dveh evropskih sekundarnih območij (SA) s po eno endemično ptičjo vrsto. foto: Danny Green (rspb-images.com)

Za pravega opazovalca ptic, torej tistega, ki ga navdušuje vznemirljiva raznolikost in bogastvo ptičjega sveta, je prav posebno čaroben občutek ob opazovanju ptice, ki je njegove oči do tedaj še niso ugledale. V naravnem okolju, se razume! Že iz same naravne zakonitosti nastajanja in obstajanja vrst sledi, da je vsaka v nečem posebna, izjemna, torej različna od ostalih vrst. Darwinov naravni izbor je seveda poskrbel, da enakih vrst ni, kar opisujemo z ločevanjem ekoloških niš, denimo glede prehrane, načina življenja, geografske razširjenosti, gnezditvene biologije in še bi lahko naštevali. Vsaka ptica torej na svoj način z izgledom, vedenjem, oglašanjem ali kako drugače razveseli navdušenega opazovalca ptic. Ob tem pa se ne bogati le srce, pač pa tudi glava. Z vsako novo vrsto smo izkustveno bogatejši, širi se nam znanje in konec koncev tudi razgledanost na področju narave in ptic. Tudi še tako zadržtemu znanstveniku teoretiku bo živa izkušnja z neko vrsto prej pokazala pot do rešitve, kot pa zgolj golo prebiranje bukvarnih resnic.

Pri strmenju po novih vrstah meje domačega vrta kmalu postanejo pretesne. Pogledati je treba onkraj meja, v svet. Tu se šele resnična pahljača ptičjega življa razpre v vsem svojem sijaju, bolj pisana od vsake slikarske palete. Številne barvne kombinacije pernattega plašča, oblikovanosti kljunov in drugih delov telesa, različni napevi, vedenjska postavljanja so barve v tisočih odtenkih na tej paleti. Ko prodiramo globlje v ta svet, se ne moremo več zadovoljiti le z »navadnimi« vrstami, torej tistimi, ki jih srečamo skoraj na vsakem koraku neke regije, kamor nas je gnala ornitološka radovednost. Osebnost so mi ob tem največkrat padli v oči posebneži, tisti, ki jih ne najdemo kjer koli, za katere se je potrebno bolj potruditi in ki dajejo ornitološkemu pustolovstvu še večji čar. Gre za endemite, vrste vezane na omejeno, relativno majhno območje in ki jih ne bomo srečali nikjer drugje na svetu. So edinstven pečat prostora, v katerega smo zašli, in vsakič pomenijo veliko novo izkušnjo, če se nam posreči, da jih izsledimo v njihovem ravno tako izjemnem življenjskem prostoru. Poleg tega pa zaradi svoje izjemnosti in zelo omejene razširjenosti dajejo okolju, v katerem živijo, posebno vrednost tako z ekološkega kot varstvenega stališča. Zaradi tega so endemiti ena najvišjih prioritet pri varstvu ptičjih vrst, saj jih lahko že zgolj navidez majhni in lokalno omejeni posegi privedejo do izumrtja, kar se je v preteklosti nemalokrat že zgodilo.

Kaj je endemizem in kako ga razumemo pri pticah?

Vsako geografsko omejeno vrsto ne glede na velikost areala lahko imenujemo za endemita izbranega območja. Pri določanju endemitov je zato potrebno natančno opredeliti območje, na katerega se endemizem nanaša. Ko govorimo o ptičjih endemiti, imamo seveda v mislih gnezditveno območje in ne krajev, kjer vrsta prezimuje ali prek katerih se seli. Teoretično so seveda vsa živa bitja endemična za planet Zemljo, a je takšno opredeljevanje nesmiselno. Za široko razširjene vrste je bolj v rabi izraz kozmopolitske vrste. Iz domačih logov na primer poznamo kot kozmopolitski vrsti ribjega orla (*Pandion haliaetus*) in pegasto sovo (*Tyto alba*), ki sta razširjena po vseh celinah sveta. O endemiti je torej bolj pripravno govoriti, ko želimo poudariti, da neka vrsta živi le na točno določenem izbranem območju in je drugje ne bomo našli. Tako je na primer polarni slapnik (*Gavia arctica*) endemit severne poloble, noj

(*Struthio camelus*) endemit Afrike, žametna penica (*Sylvia melanocephala*) endemit Zahodne Palearktike, strmoglavec (*Morus bassanus*) endemit severnega Atlantika, sredozemski galeb (*Larus audouinii*) pa sredozemski endemit. Vse našteje primere bi lahko uvrstili v skupino t.i. endemitov v širšem pomenu besede, saj se njihov areal razprostira čez sicer geografsko omejeno, a kljub temu dokaj veliko območje. Nekatere vrste pa so omejene na povsem majhna in ozka območja in jih označujemo kot endemite v ožjem pomenu besede oziroma kot stenendemite. Le-teh je med pticami glede na njihovo sposobnost leta in premagovanja velikih razdalj presenetljivo veliko, kar 27 % vseh znanih vrst. Enega najmanjših trenutno poznanih arealov ima laysanska mlakarica (*Anas laysanensis*), ki živi na območju velikem zgolj 3,6 km² na tihomorskem otoku Laysan. Sicer pa je danes o kar nekaj vrstah znanje še tako pičlo, da o nekem znanem arealu niti ne moremo govoriti. Veliko stenendemičnih vrst je bilo namreč odkritih šele nedavno, nekatere celo na zelo bizaren način. Leta 1990 so na primer v južni Etiopiji na cesti našli že precej izdelan kadaver podhujke, od katere je ostala pravzaprav zgolj leva perut. Izkazalo se je, da gre za povsem novo in znanosti nepoznano vrsto, etiopsko podhujko (*Caprimulgus solala*). Do danes te vrste v celoti ni videl še nihče, vrsta pa je poznana zgolj iz ene lokalitete. Za drug primer naj služi, recimo mu »osvobojeni« ali somalijski srakoperjavec (*Laniarius liberatus*), ki so ga po zgolj enem primerku leta 1991 opisali iz Somalije. Opis je do dobra sprl ornitološke taksonome, saj so edini znani osebek izpustili in ne shranili v muzejski zbirki kot tipski primer, kakor veleval standard. Opis je seveda kljub temu veljaven, saj so ga avtorji več kot izdatno opremili s fotografskim materialom, zvočnimi posnetki ujete ptice, ki so jo za ta namen 14 mesecev redili v ujetništvu, in z analizo DNK iz krvnega vzorca. Takšne in podobne zgodbe se vrtijo okoli stenedemitov, ozko razširjenih ter navadno redkih, ogroženih in izjemno slabo poznanih vrst. Taksonomija se je od nekdaj odločilno vpletala v vprašanja endemnosti. Za širše razumevanje in varstvo so pomembne predvsem vrste, medtem ko so podvrste le redko postavljene v enakovredno obravnavo. Sodobne taksonomske raziskave pa so nekaterim podvrstam povišale status v vrsto, s čimer se je posledično povečalo tudi število endemitov. Tako je na primer postal nekdanji rumenoglavi kraljiček (*Regulus regulus teneriffae*) endemični kanarski kraljiček (*Regulus teneriffae*), na-

2: Ptičje endemite določamo glede na gnezditveno območje, in prav to je pri sredozemskem galebu (*Larus audouinii*) omejeno zgolj na Sredozemlje, vrsta pa prezimuje tudi ob atlantskih obalah.
foto: Borut Rubinič

3: Pegasta sova (*Tyto alba*) je kozmopolit, saj jo najdemo na vseh celinah sveta.
foto: Janus Verkerk / Saxifraga

4: Primer endemita širšega območja je noj (*Struthio camelus*), saj živi zgolj v Afriki in ga zato obravnavamo kot afriškega endemita.
foto: Luka Esenko

kdanji krivokljun (*Loxia curvirostra scotica*) endemični škotski krivokljun (*Loxia scotica*), nekdanja kozača (*Strix uralensis davidi*) pa endemična sečuanska kozača (*Strix davidi*). Za razumevanje endemitov pa je od človeškega umotvorja precej bolj pomembna zgodba o njihovi naravni preteklosti, torej kako so nastali oziroma kakšne razmere so jih pripeljale do endemične razširjenosti. Evolucijsko mlade vrste endemične na območju, kjer so se razvile, imenujemo neoendemiti. Odvisno od razmer v okolju se bodo te vrste čez čas razširile, ali pa bodo ostale geografsko omejene, če jim razmere ne bodo naklonjene, na primer neugoden življenjski prostor, nizka populacijska rast, majhna sposobnost preseljevanja, prisotnost tekmujočih vrst ipd. Nekatere vrste pa so bile v preteklosti že širše razširjene, vendar se jim je kasneje zaradi sprememb v okolju areal skrčil do endemičnih razsežnosti. Gre za t.i. reliktni areal, torej ostanek nekdanj velikega območja razširjenosti evolucijsko sicer stare vrste ali paleoendemita. Areali reliktnih paleoendemnih vrst so se pogosto skrčili ob klimatskih spremembah, denimo ob ledenih dobah. Vsaj teoretično pa bi bil lahko razlog za paleoendemizem tudi človek s svojim delovanjem. Primere za takšen evolucijsko gledano novodobni pojav bi lahko našli pri prenekateri nedavno izumrli vrsti, ki je bila nekoč širše razširjena. Kot ilustrativen primer si vzemimo klavžarja (*Geronticus eremita*), ki je bil svoje čase razširjen vse od srednje Evrope (tudi Slovenije) pa do Srednjega Vzhoda in severne Afrike. Človek vrsti ni prizanašal, tako z lovom kot uničevanjem njenega življenjskega prostora. V naravi sta se do

80.-tih let 20. stoletja ohranili zgolj dve popolnoma ločeni populaciji, ena v Maroku in druga v Turčiji. Leta 1989 pa je turška populacija propadla in zdelo se je, da so klavžarji v severni Afriki postali maroški paleoendemit. Na srečo je bil ta endemizem le navidezen, saj so leta 2002 v Siriji odkrili novo kolonijo klavžarjev. Dvom o endemizmu se je pri tej vrsti vsaj začasno razblinil.

Endemična območja ptic (EBA) in varstvo endemitov v svetu

Zaradi ozke omejenosti na majhna območja, je varstvo ptičjih stenendemitov še posebej težavno. Vrsto lahko namreč z obličja Zemlje zbriše že majhen, navidez povsem nedolžen poseg. O tem priča zgodba z majhnega novozelandskega otoka Stephens v Cookovem prelivu. Na tem oddaljenem otoku so konec 19. stoletja zgradili svetilnik. Svetilničar, ki mu je bila usojena otoška samota, si je za družbo omisslil mačko. Le-ta si je svoj lovski nagon sproščala na tamkajšnji otoški favni in, kot je pogosto navada pri domačih mačkah, plen nosila domov. Svetilničar, gospod Lyall, je bil vesten mož in je ves mačkin plen sproti prepariral in ga pošiljal v muzej v Tringu (Velika Britanija). Samo v enem letu, 1894, je svetilničarjeva mačka gospodarju znosila vrsto manjših ptic in vsega skupaj 15 jih je svetilničar poslal v muzej. Walter Rothschild je v majhnih pticah prepoznal novo vrsto in jo še istega leta opisal kot *Xenicus lyalli*, recimo ji ponočna strščja pita. Še preden je bil opis objavljen, pa je temeljito delo zgolj ene mačke dokončno opravilo z vrsto. Od nje je ostalo le 15 drobnih preparatov in svetilničarjev

zapis, kako je ob dveh priložnostih opazoval majhne ptičke, ki so kot miši v mraku begali med skalami, pri čemer niso letali. Koliko takšnih zgodb se je brez zapisa ponovilo na mnogih drugih oceanskih otokih ni znano, ostalo pa je dejstvo o izjemno veliki ranljivosti tovrstnih stenendemičnih populacij ptic. Varstvo stenendemitov je postala ena od prioritet ohranjanja svetovne biodiverzitete, zato je organizacija BirdLife International izpeljala projekt Endemičnih območij za ptice (Endemic Bird Areas – EBA). Projekt določanja EBA območij se je zaključil leta 1998 in je tako postavil temelje za varstvo vrst z majhnimi areali ali stenendemitov (*restricted-range bird species*). Kriteriji za opredelitev vrste kot stenendemita je bila velikost območja gnezditvene razširjenosti, ki naj ne presega 50.000 km². Pri tem so izključili vse morske ptice in vrste, ki so po letu 1800 postale endemiti zaradi večinoma človekovega delovanja, upoštevali pa so tiste vrste z ozko razširjenostjo, ki so izumrle po letu 1800. S tem so določili 2623 kopenskih ptic za stenendemite. Na podlagi tega izbora vrst so določili 218 EBA območij, kjer se prekrivata areala dveh ali več stenendemičnih vrst. Ker pa so v konceptu ohranjanja endemitov pomembne prav vse vrste, so uvedli dodatno kategorijo t.i. sekundarnih območij (SA), kjer živi zgolj ena stenendemična vrsta. Slednjih območij je 138, nekatera izmed njih pa so potencialna EBA območja, saj vrstni statusi nekaterih podvrst teksonomsko še niso povsem jasni. Tak primer so denimo Azori, kjer po do sedaj veljavni sistematiki živi le ena vrsta z ozkim arealom, kanarček (*Serinus canarius*), medtem ko status azorskega kalina (*Pyrrhula pyrrhula murina*) še ni jasen.

Biotska pestrost je največja v tropskem pasu, zato je razumljivo, da je tam znanih tudi največ endemičnih ptic. Največ ptičjih endemitov živi v Indoneziji, prek 400, kjer je bilo opredeljenih tudi največ EBA območij, 17. Po številu endemičnih vrst in EBA območij so bogate tudi srednje- in južnoameriške države s Perujem, Mehiko in Brazilijo na čelu. Če pogledamo stvar s stališča opazovalca ptic, se na ornitološko popotovanje za endemičnimi vrstami najbolj spleča odriniti v Indonezijo, Peru, Kolumbijo, Papuo Novo Gvinejo, Brazilijo, Ekvador, Filipine, Venezuelo, Solomonove otoke in Panamo, če izbiramo med prvimi desetimi kandidatkami. Drugače rečeno, v tropska območja JV Azije in Južne Amerike. Proti severu in jugu se število EBA območij drastično zmanjša. Na severu je endemitov celo manj, saj je kopnina precej manj razdrobljena kot na jugu, kjer pomemben del EBA območij predstavljajo predeli okoli Nove Zelandije, Tasmanije in južnega rta Južne Amerike. Na jugu je tako med 40° in 50° vzporednikom šest EBA območij, na severu pa le eno, območje Kavkaza s tremi endemičnimi vrstami, kavkaškim ruševcem (*Tetrao mlokosiewiczii*), kavkaško skalno kokošjo (*Tetraogallus caucasicus*) in kavkaško listnico (*Phylloscopus lorenzii*).

Evropske endemične ptice

Evropa z endemičnimi vrstami ni posebno bogata, kljub temu pa ni brez njih. Edino EBA območje, ki ga lahko štejemo pod Evropo, je Ciper z dvema endemičnima vrstama, ciprskim kupčarjem (*Oenanthe cypriaca*) in ciprsko penico (*Sylvia melanothorax*). Če se omejimo zgolj na Evropo brez politično pripa-

5: Leta 1998 je združenje BirdLife International objavilo seznam endemičnih območij za ptice (EBA), med katerimi je tudi osrednje etiopsko višavje iz subtropske Afrike, kjer živijo kar štiri endemične vrste ptic.
foto: Luka Božič

6: Sredozemsko morje je območje, bogato z endemiti, tudi z endemičnimi morskimi pticami, kot je sredozemski viharnik (*Puffinus yelkouan*).
foto: Luc Hoogenstein / Saxifraga

7: Obsežni gozdovi korziškega bora (*Pinus nigra laricio*) v korziškem višavju so potencialno območje EBA v Evropi, saj jih poleg endemičnega korziškega brgleza (*Sitta whiteheadi*) naseljuje še korziška konopeljščica (*Serinus citrinella corsicana*), ki bo najverjetneje priznana kot samostojna vrsta.
foto: Al Vrezec

dajočih atlantskih otokov, sta bili kot sekundarni območji opredeljeni Korzika s korziškim brglezom (*Sitta whiteheadi*) in Škotska s škotskim krivokljunom (*Loxia scotica*). Korzika je pravzaprav celo kandidat za pravo EBA območje, saj poleg brgleza tu živi še korziška konopeljščica (*Serinus corsicana*), katere vrstni status je še vedno stvar znanstvenih razprav. Če se nekoliko odmaknemo od koncepta stenendemičnih vrst, bomo na ozemlju evropske celine našli še nekatere ptice, ki gnezdiijo samo tu in so t.i. evropski endemiti. Območje Sredozemlja je z endemiti še posebej bogato. Samo morje in otoki so edino gnezdišče treh endemičnih morskih ptic, sredozemskega galeba (*Larus audouinii*), sredozemskega viharnika (*Puffinus yelkouan*) in balearskega viharnika (*Puffinus mauretanicus*). Kopenski del Sredozemlja ima na območju Evrope gotovo največ endemitov, poleg tega pa je nekaj endemitov najti še onkraj morja na afriških sredozemskih obalah. Konec koncev je bilo tu določeno eno EBA (Ciper) in tri sekundarna območja (Korzika, Levantinsko gorovje na Bližnjem Vzhodu, Severnoalžirsko gorovje), poleg tega pa je poznana še vrsta sredozemskih endemitov, v evropskem delu denimo španski kraljevi orel (*Aquila adalberti*), španska kotorna (*Alectoris rufa*) in iberska listnica (*Phylloscopus ibericus*). Sicer pa je sredozemska avifauna tudi podvrstno zelo pestra, saj je bilo opisanih veliko povsem na ozka območja omejenih podvrst ptic. Proti severu Evrope je število edemitov precej manjše, poleg že omenjenega stenendemičnega škotskega krivokljuna še obalna vriskarica (*Anthus petrosus*), endemit morskih obal zahodne in severne Evrope.

Ptičji endemiti v Sloveniji

Slovenija slovi kot z endemiti, zlasti s stenendemiti, dokaj bogato območje, saj naj bi prek 850 vrst žive lo zgolj na slovenskem ozemlju. Dobršen del slovenskih endemičnih vrst živi v jamah in nekatere so omejene zgolj na en hrib, drugim pa se areal ne razprostira kaj dosti prek meja Slovenije. Med njimi je največ žuželk, prek 550 vrst z najbolj znanim jamskim hroščem drobnovratnikom (*Leptodirus hochenwartii*). Številni endemiti so še med stonogami, raki, mehkužci in pipalkarji, celo med ožigalkarji z edinim znanim jamskim trdoživom (*Velkovrhia enigmatica*) na svetu, pa tudi med rastlinami najdemo tovrstne posebneže, denimo rebrinčevolisto hladnikijo (*Hladnikia pastinacifolia*), ki raste zgolj na Čavnu. Med vretenčarji je s stenendemiti razumljivo skromnejše, pa vendar tako pri ribah s pred kratkim odkritim iškim kapeljnom (*Cottus metae*), dvoživkah z znamenitim močerilom (*Proteus anguinus*), kot pri plazilcih s slovensko-hrvaško velebitsko kuščarico (*Lacerta horvathi*). Seveda pa med slovenskimi stenendemiti ni ptic, saj je območje Slovenije premajhno in predvsem premalo izolirano za morebitne endemične vrste sicer relativno dobro mobilnih ptic. Kljub temu pa v Sloveniji gnezdiijo kar štirje evropski ptičji endemiti. Med njimi sta dva širše evropsko razširjena, njun areal pa sega do Urala, to sta belovrati muhar (*Ficedula albicollis*) in čopasta sinica (*Lophophanes cristatus*). Belovrati muhar je omejen bolj na srednji in vzhodni evropski prostor, čopasta sinica pa je razširjena skoraj po vsej Evropi in ima celo izolirano otoško populacijo v Škotskem višavju. Drugi dve vrsti imata precej manjši areal in sta zaradi tega še

toliko bolj zanimivi. Prva, kotorna (*Alectoris graeca*), je balkansko-alpsko-apeninski endemit z izolirano otoško populacijo na Siciliji. Kotorna se sicer nadalje deli v več podvrst in alpska podvrsta *A. g. saxatilis* ima še poseben varstveni status v okviru Direktive o pticah Evropske skupnosti. Druga je pri nas izjemno redka gnezdilka, konopeljščica (*Serinus citrinella*), ki je alpsko-iberski endemit, če odštejemo korziško konopeljščico (*Serinus corsicana*), ki naj bi bila priznana za samostojno vrsto.

Kot kaže nam Slovenija, kot dežela na prepihu sredi stikov različnih biogeografskih regij, lahko postreže tudi s svojevrstnimi endemiti. Kljub temu pa so prava jedra endemičnih ptic v območju tropskega pasu in na odmaknjenih oceanskih arhipelagih. Ko razmišljajoče zremo na nekega endemita, ne pozabimo na izjemnost okolja, v katerem živi. Zlasti, ker je to na nek način posebno okolje, začetek in konec razvoja ter predvsem obstoja tega endemita, ki je navadno izjemno specializirano bitje. Že najmanjša sprememba tega okolja je lahko vzrok za nepovratno izgubo vrste. Težava je pri vsem tem še toliko večja, ker je naše vedenje o endemičnih vrstah, njihovem habitatu, življenjskih navadah, prehrani, gnezdenju, številu ipd. pogosto izjemno pičlo in nezadostno, da bi jih sploh lahko uspešno varovali. In še dokaz iz domačih logov. Le koliko zares vemo o naših dveh vrstah z relativno ozkim evropskim arealom, kotorni in konopeljščici? ●

Viri:

- CLEERE N. & NURNEY D. (1998): Nightjars. – Pica Press, Sussex, 317 pp.
- COLLAR N.J. (1999): New species, high standards and the case of *Laniarius liberatus*. – Ibis 141: 358-367.
- DEL HOYO J. [et al.] EDS. (2002): Handbook of the Birds of the World. Vol. 7. – Lynx Edicions, Barcelona, 613 pp.
- KRYŠTUFEK B. (1999): Osnove varstvene biologije. – Tehniška založba Slovenije, Ljubljana, 155 pp.
- MONROE B.L. & SIBLEY C.G. (1993): A World Checklist of Birds. Yale University Press, New Haven, London, 393 pp.
- MRŠIĆ N. (1997): Biotska raznovrstnost v Sloveniji. – Ministrstvo za okolje in prostor, Uprava RS za varstvo narave, Ljubljana, 129 pp.
- NEWTON I. (2003): The Speciation and Biogeography of Birds. – Academic Press, London, 668 pp.
- SERRA G. (2003): Odkritje klavžarja v Siriji. – Svet ptic 9 (3): 9-11.
- STATTERSFIELD A.J. [et al.] (1998): Endemic Bird Areas of the World. BirdLife Conservation Series No. 7. – BirdLife International, Cambridge, 846 pp.

8: Obalna vriskarica (*Anthus petrosus*) je endemit morskih obal zahodne in severne Evrope.
foto: Jaap Schelvis / Saxifraga

9: V Sloveniji gnezdiijo kar štiri evropske endemične ptice, med njimi kotorna (*Alectoris graeca*), ki je balkansko-alpsko-apeninski endemit.
foto: Borut Rubinić

Površina: 2034 km²
Št. prebivalcev: 600 000
Najvišji vrh: Pico del Teide (3718 m)
Št. vrst ptic: 64 gnezdilk
Št. območij za ptice: 1 EBA, 18 IBA

Zanimive vrste ptic:

siva bulverica (*Bulweria bulwerii*), rumenokljuni viharник (*Calonectris diomedea borealis*), veliki viharник (*Puffinus gravis*), atlantski viharник (*Puffinus puffinus*), mali viharник (*Puffinus assimilis*), strakoš (*Hydrobates pelagicus*), madeirski strakoš (*Oceanodroma castro*), ribji orel (*Pandion haliaetus*), egiptovski jastreb (*Neophron percnopterus*), puščavski sokol (*Falco pelegrinoides*), prlivka (*Burchinus oedicnemus*), puščavski tekalec (*Cursorius cursor*), kanarski golob (*Columba bollii*), lovorov golob (*Columba junoniae*), enobarvni hudournik (*Apus unicolor*), bledi hudournik (*Apus pallidus*), mali škrjanček (*Calandrella rufescens*), kanarska cipa (*Anthus berthelotii*), osočnikova penica (*Sylvia conspicillata*), kanarski kovaček (*Phylloscopus canariensis*), kanarski kraljiček (*Regulus teneriffae*), južni veliki srakoper (*Lanius meridionalis*), travniški vrabec (*Passer hispaniolensis*), skalni vrabec (*Petronia petronia*), kanarski ščinkavec (*Fringilla teydea*), kanarček (*Serinus canarius*), trobentar (*Bucanetes githagineus*)

Tujerodne vrste ptic:

španska kotorna (*Alectoris rufa*), afriška kotorna (*Alectoris barbara*), pegatka (*Numida meleagris*), smejačica (*Streptopelia riseogrisea*), aleksander (*Psittacula krameri*), meniška papiga (*Myiopsitta monachus*), žalostna majna (*Acridotheres tristis*), oranžnolična astrilda (*Estrilda melpoda*), rečna astrilda (*Estrilda astrild*)

Izumrle vrste ptic:

rjavi škarnik (*Milvus milvus*), kanarska školjkarica (*Haematopus meadewaldoi*)

Zanimive živali:

rdeča obalna rakovica (*Grapsus grapsus*), kanarski kapusov belin (*Pieris cheiranthi*), kanarski modrin (*Cyclyrius webbianus*), kanarski okar (*Pseudotergumia wyssii*), kanarski gozdni pegavček (*Pararge xiphioides*), monarh (*Danaus plexippus*), kanarska kušcarica (*Gallotia galloti*), kratkoplavuta mrka pliskavka (*Globicephala macrorhynchus*), velika pliskavka (*Tursiops truncatus*), glavač (*Physeter macrocephalus*)

Zanimive rastline:

zmajevec (*Dracaena draco*), gadovec (*Echium wildpretii*), kanarski bor (*Pinus canariensis*), *Pinus radiata*, azorski lovor (*Laurus azorica*)

Tenerife - endemično ptičje območje

//Petra Vrh Vrezec in Al Vrezec

Med svetovno zakladnico endemičnih območij za ptice (EBA) so za opazovalce ptic gotovo izredno zanimivi Kanarski otoki, o katerih smo v Svetu ptic pred časom že brali [Štumberger, B. (2000): Svet ptic 6 (4): 4-7]. Skupaj z Madeiro tvorijo Kanarski otoki EBA območje z desetimi endemičnimi kopenskimi vrstami ptic, nekaj tovrstnih draguljev pa nas čaka še na morju. Če smo nedavno brali o Fuerteventuri, skrajno vzhodnem otoku z močnim puščavskim pridihom, pa so Tenerife otok zahodnega dela arhipelaga, ki je precej bolj namočen, ima več vode in bujnejše rastje z večjimi gozdnimi sestoji. Oba dela arhipelaga se postavljata s svojimi endemiti in izolacija med deloma je tolikšna, da so celo podvrste nekaterih ptic različne. V splošnem je vzhod primernejši za travniške, zahod pa za gozdne ornitologe, povsod pa se je mogoče z malo sreče in truda srečati z bolj ali manj vsemi kanarskimi endemiti. Kako? Napotki evropskih ornitologov so za opazovanje ptic po Kanarskih otokih dokaj dobro razdelani, zato skoraj zanesljivo pridejo »twitcherja« ali ornitopustolovca do novih spoznanj. Nekaj namigov za glavne tenerifske ptičje adute vam podaja skozi najina doživetja v pričujoči pisariji.

Mestne ptice – prvi ornitološki stik z deželo

Počitnikovala sva na severnem delu otoka, v mestu Puerto de la Cruz, ki je precej manj turistično nasičeno kot betonska letoviška mesta, kot so Playa de las Americas (jug), Los Cristianos (zahod) ali Santa Cruz de Tenerife (vzhod). Z manj seveda nimava v mislih zamaknjene ribiške vasice, pač pa manj glede na španski megalomanski pristop k turizmu. Hoteli v zaledju mesta so manjši, cenejši in bližje naravi. Balkon nama ni ponujal nič kaj prijetnega pogleda na prazen rečni kanal, po katerem je brskala skupinica domačih kokoši. Prav kmalu pa sva se razveselila petja kanarčkov (*Serinus canarius*), ki sva jih lahko vsak dan opazovala z balkona. Prazen rečni kanal je bil namreč odličen poligon za ptice, ki so se prehranjevale na jeseni plodečih grmih ali pa na cvetočih trajnicah. Jesen in pomlad gresta na Kanarih namreč z roko v roki. In na kaj bodimo v tem vrtnem goščavju še posebej pozorni? S prav čudnim petjem, in to vsepovsod, se oglašajo kanarski kovački (*Phylloscopus canariensis*), tudi videti jih je vse polno. Še enega endemita bomo uzrli visoko v zraku, enobarvnega hudournika (*Apus unicolor*). Oči pa napnimo tudi pri nam običajnejših vrstah, ki so tukaj zastopane kot različne endemične podvrste. Razlike niso tako očitne pri kosu (*Turdus merula cabrerae*) in postovki (*Falco tinnunculus canariensis*), debelo pa bomo gledali pri plavčku (*Parus caeruleus teneriffae*), ki je temno moder ptič močnih kontrastnih odtenkov. Za prvi ornitološki dan je obisk mestnega središča več kot priporočljiv. V mestnem parku se med domačimi golobi (*Columba livia domestica*) in turškimi grlicami (*Streptopelia decaocto*) ter slednjim silno podobnimi smejačicami (*Streptopelia riseogrisea*) potikajo meniške papige (*Myopsitta monachus*). Travniški vrabci (*Passer hispaniolensis*) v teh krajih povsem zamenjajo mestne domače vrabce.

Na obalni zaščitni zid na severovzhodni strani mesta, ki ne kloni pod mogočnim kipenjem valov Atlantskega oceana, sva prihajala skoraj vsak dan, saj ni bilo dneva, da ne bi pod zidom

opazila česa zanimivega. Prvi dan se nisva mogla nagledati čudovitih rdečih obalnih rakovic (*Grapsus grapsus*) ter kamenjarjev (*Arenaria interpres*), ki so se ustavili na selitvi. Sicer pa je morska obala primerna za opazovanje nekaterih morskih ptic z rumenonogim galebom (*Larus michahellis atlantis*) na čelu in vrsto selivskih pobreznikov.

Ocean – divji Atlantik

Zamisel o ogledu kitov, kratkoplavutih mrkih pliskavk (*Globicephala macrorhynchus*), in markantnih 500 m visokih klifov Los Gigantesa z ladjo se nama je zdela odlična, zlasti za opazovanje viharnikov, ki jih na Kanarih ne manjka. Odločila sva se za peturno vožnjo z izletniško ladjo iz mesta Los Cristianos do klifov Los Gigantesa. Kmalu nama je bilo žal. Ladjo so do zadnjega kotička napolnili turisti. Posrečilo se nama je priboriti prostor ob oknih, da sva lahko opazovala rumenokljune viharnike (*Calonectris diomedea borealis*), ki jih je sicer vse polno. To ni trajalo dolgo, kajti ladja se je bojevala z velikan-skimi valovi Atlantika, naju pa niso več zanimali viharniki, ampak samo še preresetana želodca. Kite smo sicer videli, a bi jih verjetno tudi s krajšo vožnjo. Vsem bodočim obiskovalcem zato priporočava, da si raje izberejo krajšo in poznejšo (18.00) turo. Nekateri drugi ornitopustolovci priporočajo tudi vožnjo s starim trajektom na bližnji otok La Gomera. Za opazovalca ptic je zadeva vsekakor ugodnejša in med vožnjo je mogoče opazovati tudi ptice, kot sta siva bulverica (*Bulweria bulwerii*) in veliki viharnik (*Puffinus gravis*). Vprašanje je, ali danes v liniji niso ostali le še moderni hitri trajekti, ki pa za opazovanje morskih ptic niso ravno primerni.

Na vrh – v vulkanskem žrelu

Prodiranje v jedro otoka zahteva določeno mobilnost, zato je skoraj nujno, da si za nadaljnje ptičarske pustolovščine najamete avto. Tega na Tenerifah, pa tudi drugod po Kanarih, ni

1: Rdeča obalna rakovica (*Grapsus grapsus*)
2: Puerto de la Cruz
3: Travniški vrabec (*Passer hispaniolensis*)
4: Loro Parque – zabaviščni park z zbirko papig
5: 400-letni zmajevec (*Dracaena draco*)
6: Vulkan Pico del Teide (3718 m nm. v.)
foto 1, 3, 4: Al Vrezec
foto 2, 5, 6: Petra Vrh Vrezec

7: Na nadmorski višini okoli 2000 m je gozdna meja, kjer gozd kanarskega bora (*Pinus canariensis*) prehaja v pusto magmatsko pokrajino v okolici vulkana Teida (v ozadju). Borov gozd poseljuje cel kup endemičnih ptic s kanarskim ščinkavcem (*Fringilla teydea*) in kanarskim kraljičkom (*Regulus teneriffae*) na čelu.
foto: Al Vrezec

8: Mestni ptičji vrvež je na Tenerifah kar pester, od domačih golobov (*Columba livia domestica*) in turških grlic (*Streptopelia decaocto*) do meniških papig (*Myiopsitta monachus*).
foto: Al Vrezec

9: Eden najpogostejših endemitov na Kanarskih otokih je kanarček (*Serinus canarius*).
foto: Al Vrezec

10: Opazovanje kitov v naravi sodi v turistično ponudbo Tenerif in le redko se zgodi, da na takem izletu ne bi videli kratkoplavitih mrkih pliskavk (*Globicephala macrorhynchus*).
foto: Petra Vrh Vrezec

11: Zaščitni znak vulkana Teide je endemični gadovec (*Echium wildpretii*), ki uspeva v pustih magmatski krajini tik pod vrhom vulkana.
foto: Petra Vrh Vrezec

težavno dobiti že za ceno 20 do 25 EUR na dan pri vrsti agencij rent-a-car. Narodni park okoli strah zbujajočega vulkana in hkrati najvišje gore Španije Pico del Teide je gotovo vreden ogleda, saj bližina mogotca in divja, včasih rdeča, drugič črna gmota čistih vulkanskih kamnin dajeta občutek, da nisi na Zemlji, ampak kvečjemu na Marsu. Rastje, ki nad gozdno mejo odganja iz vulkanskega pepela in pretrte, kot prst zorane kamenine, je bolj pičlo. Posebnost vulkana Teide so visoki rdeče obarvani endemični gadovci (*Echium wildpretii*), ki kot krvavo rdeči kremplji molijo iz temne lave. Rdeči so seveda le v obdobju cvetenja, sicer pa zgolj kot blede rjavi okostnjaki. Pod vrhom vulkana je pokrajina z manjšimi suhimi grmički videti kot arizonska puščava, kjer se potikajo tod naseljeni kunci (*Oryctolagus cuniculus*), največja lovna divjad kanarskih lovcev! Na nadmorskih višinah med 2000 in 3000 m ptičarjenje ni kaj prida, saj je ptic malo. Povsod so pogosti kanarski kovački in kanarske cipe (*Anthus berthelotii*), ki jim ustreza odprta suha krajina. Po magmatskih planjavah stikajo za plenom postovke, kanje (*Buteo buteo insularum*) pa so redke. Tudi tu postovke izbljuvajo neprebavljene ostanke plena v obliki izbljuvkov z, začuda, ostanki velikih hroščev v njih! Le kje jih staknejo? Radovedno sva stikala, kje bi jih postovke lahko našle. In res! Pod kamni so se skrivali za pol palca veliki hrošči črnivci (Tenebrionidae), ki so značilne živali puščavskih in polpuščavskih predelov, kakršna je streha Tenerif. Za ogled tega prečudnega kraja ni težav, zgolj po glavni cesti, ki prečka otok počez, mimo vulkanskega kraterja. Nekoliko nižje ležeča grmiščna krajina z grmički, ki ne presegajo enega metra, pa je kot nalašč za še en ornitološki postanek. Sprehod skozi to pritlikavo grmovje nam bo sicer postregel spet večino sva s kanarskimi kovački. Če pa bomo vztrajni in v daljnogledno zorno polje zajeli zares vsako ptico v grmu, se nam posreči videti osočnikovo penico (*Sylvia conspicillata*), ki se prav rada drži celo na tleh.

Borov gozd – čari pikniških dobrot in kaj ima ornitolog od tega

Že sama pot na vrh vulkana od morske gladine pa vse do 3000 metrov je markantna. Španci kot napredni pospeševalci turizma omogočajo turistom, da se lahko skoraj na vsakem koraku ustavljajo na t.i. »miradorjih«, razglediščih, ki so dobro označeni na zemljevidih. Naju taka razgledišča niso pretirano zanimala, ker se je tam pogosto trlo turistov, živali pa zato ni bilo na spregled. Raje sva se na poti do parka ustavila v borovem gozdu dveh vrst borovcev, *Pinus radiata* in *P. canariensis*, ki porašča višje predele otoka med 1000 in 2000 metri. Čeprav je kanarski borov gozd nekoliko tišji od našega, mu je z naborom vrst dokaj podoben. Zopet kanarski kovački vseposod, v mešanih jatah z njimi pa plavček in kanarski kraljiček (*Regulus teneriffae*), še eden izmed kanarskih endemitov. Prav presenetljivo je bilo srečanje s taščico (*Erithacus rubecula superbus*). Že res, da ima nekoliko manjši oranžni predpasnik, a je vendarle dokaj podobna našim taščicam. Presenečenje je bilo njeno petje. Vajena nežnega zvončkljanja iz domačih logov sva doživela pravi ornitološki šok ob glasnem petju s kontrastnimi cikovtovskimi poudarki. Najbolj znamenit prebivalec tega gozda pa je prav gotovo endemični kanarski ščinkavec (*Fringilla teydea*), velik ščinkavec modre oprave, ki živi le v visokogorju Tenerif in Gran Canarije. Zaman bomo za njim oprezali po gozdu, kajti potrebna je drugačna taktika. Kanarčani imajo to navado, da si ob koncu tedna privoščijo od diih v naravi ob obloženi pikniški mizi. Kurjenje je v suhem borovem gozdu prepovedano, zato pa imajo po otoku razsajana posebna pikniška mesta z urejenimi kurišči za pripravo jedače, drvni za kurjenje, pikniškimi mizami in rekreacijskimi površinami. Konec tedna tu mrgoli ljudi, in za ornitologa bi bilo bolj jalovo početje, ko bi takrat tod tratil čas. Čez teden pa se vse skupaj umiri, ljudje odidejo, žerjavica se ohladi, le tu in tam se kak turist zmoti in ga pot zanese na ta nenavadni kraj.

Ptice to dobro vedo in imajo v miru ves teden čas, da počasi pospravijo ostanke hrane, ki so ostali od obilnega hranjenja čez vikend. In med njimi kot modri dragulji po tleh brskajo za drobtinami tudi kanarski ščinkavci. Med množico pikniških mest med ornitologi najbolj slovi Las Lajas po številnih kanarskih ščinkavcih, poleg tega pa se zlasti okoli vodnih napajališč radi držijo veliki detli (*Dendrocopos major canariensis*) in množica drugih ptic. Kljub temu da sva kraj obiskala sredi dneva, ko je bilo toplo, sva si lahko kanarske ščinkavce presneto dobro ogledala. Našla sva jih po celotnem območju in bili so popolnoma neplašni. Uspešna pa sva bila tudi na dveh drugih pikniških mestih, Chio in La Caldera. Na slednjem je še posebej veliko drugih ptic, zlasti kanarskih kraljičkov, zato morebiten obisk zelo priporoča. Na Tenerifah živi tudi »navadni« ščinkavec (*Fringilla coelebs canariensis*), ki je dokaj redek in povsem nenavadno modrikasto obarvan. Našli ga bomo predvsem na nižjih legah, tam, kjer borov gozd prehaja v lovorov prek grmiščnih sestojev. Tu je tudi več cvetočih rastlin, ki jih obletavajo mnogi metulji, med njimi cela vrsta endemitov, denimo kanarski modrin (*Cyclurius webbiana*).

Lovorov gozd – ranljiva princesa v oceanski meglici

Poleg kanarskega ščinkavca sta na seznamu vseh opazovalcev ptic na Tenerifah še dva endemita, in sicer kanarski (*Columba bollii*) in lovorov golob (*Columba junoniae*). Živita v drugačnem tipu gozda, v vlažnem zimzelenem lovorovem gozdu, ki se napaja iz oceanske meglice, dvigajoče se z morja proti vrhu vulkanskega stožca. Goloba sta izjemno plašna in skoraj nemogoče ju je videti v sedečem položaju. Strategija opazovanja je zato takšna. Na pobočju, ki ga porašča sklenjen lovorov gozd, si izberemo primerno izpostavljeno točko, s katere se nam odpira kar najboljši razgled nad pobočjem. Golobi namreč preletavajo nad krošnjami dreves pogosto v pari, in takrat jim bomo z daljnogledom najlažje sledili. Pri tem bodi-

mo pozorni na vzorec in obarvanost repa, ki je najzanesljivejši prepoznavni znak. Takšno opazovališče je v lovorovem gozdu blizu vasi Erjos, ki pa ga je nekoliko težje najti. Če se držimo ceste Santiago del Teide - Garachico, takoj pri znaku za začetek naselja Erjos zavijemo levo na makadamsko pot, ki pelje proti gozdu. Pri radijski anteni, dobro vidni z glavne ceste, zavije pot na zahodno pobočje gore Monte del Agua, ki ga poraščajo lovorova drevesa (*Laurus azorica*). Po približno kilometru hoje skozi gozd, kjer pot ostro zavije levo, je na tleh opaziti rdeč madež, jasen znak za ornitološko točko. Tu se zavije desno na ozko pešpot skozi grmovje, ki pripelje na odprto razgledišče nad celotnim lovorovim gozdom. Paziti je treba le, da se za opazovalni dan ne odločimo, ko nam meglica z morja zastre ves pogled. Večkrat obisk je zato priporočljiv. No, točka je za opazovanje endemičnih golobov zadetek v polno. Sama sva samo v dveh urah in pol zabeležila 15 kanarskih in 5 lovorovih golobov, poleg številnih enobarvnih hudournikov (*Apus unicolor*), ki so preletavali tik nad najinima glavama. Pri Erjosu velja opozoriti še na manjše sladkovodno jezerce, za katero je makadamski odcep nekoliko pred tablo Erjos. V času najinega obiska jezerce sicer ni gostilo kakšnih posebnih gostov, le nekaj zelenonogih tukalic (*Gallinula chloropus*), lisk (*Fulica atra*) in sivo čapljo (*Ardea cinerea*), vendar pa obisk eksotičnega prišleka ni izključen. ●

Priporočena literatura:

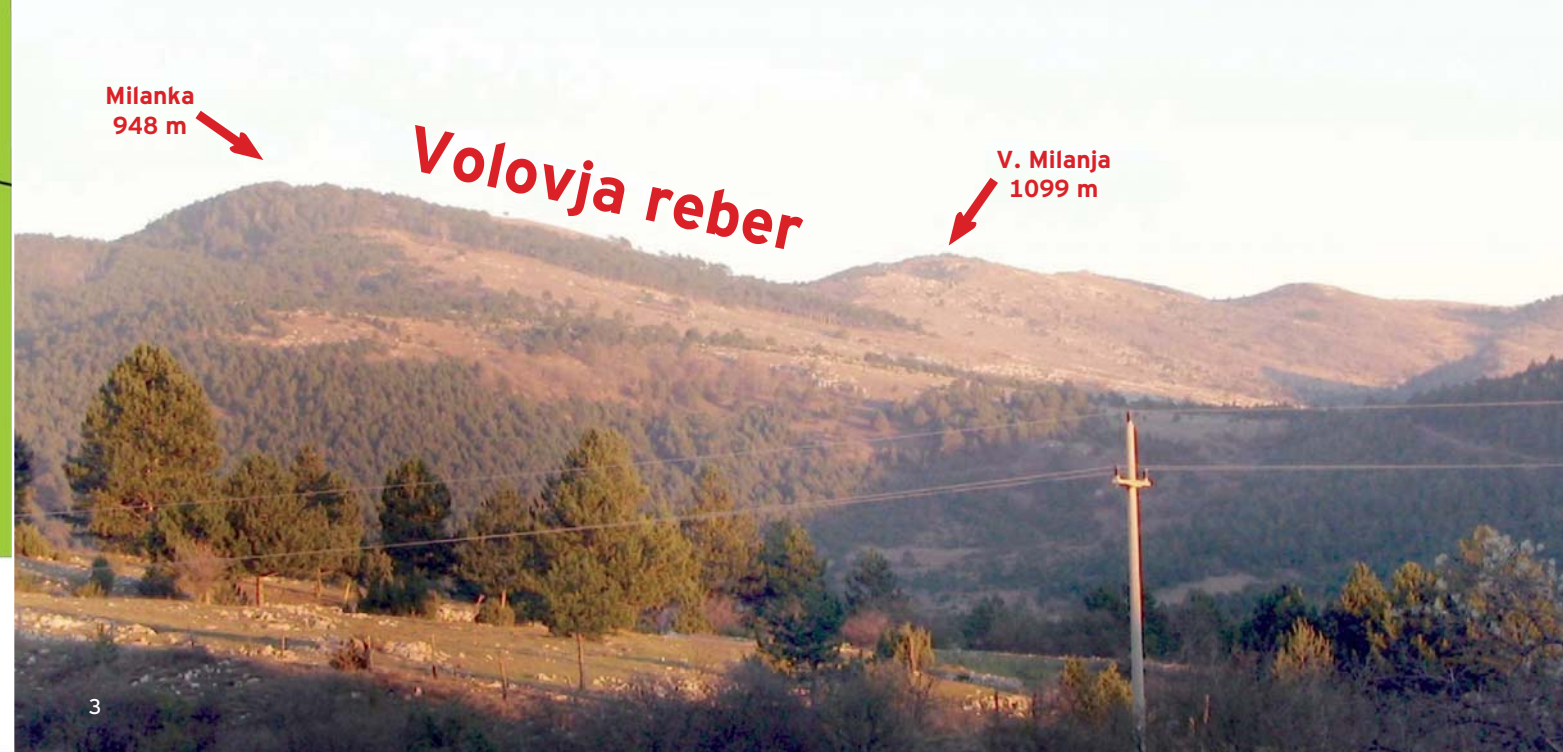
- CLARKE T. & COLLINS D. (1996): A birdwatchers guide to the Canary Islands. Prion Ltd., Perry.
- MARTIN A. & LORENZO J.A. (2001): Aves del Arhipielago Canario. – Francisco Lemus, La Laguna.
- <http://www.birdtours.co.uk/tripreports/canaries>
- http://www.birdholidays.co.uk/canary_islands
- <http://www.camacdonald.com/birding/tripreports/CanaryIsl99.html>

12: Pikniška mesta, na sliki je La Caldera, so čez vikend polna oddiha željnih domačinov, čez teden pa so magnet za ptice in razumljivo tudi za ornitopustolovce.
foto: Petra Vrh Vrezec

13: Znameniti tenerifski endemit, kanarski ščinkavec (*Fringilla teydea*), je v borovem gozdu, kjer živi, neopazen, na pikniških mestih pa jih je vse polno.
foto: Al Vrezec

14: V grmiščnih sestojih na prehodih iz borovega v lovorov gozd je veliko cvetočih rastlin, ki jih obiskujejo številni metulji, med njimi tudi endemični kanarski modrin (*Cyclurius webbiana*).
foto: Al Vrezec

15: Oceanska meglica priskrbi dovolj vode za uspešno rast gozda azorskega lovorja (*Laurus azorica*), ki je dom dveh endemičnih gozdnih golobov.
foto: Al Vrezec

Vetrne elektrarne na Volovji rebri z vidika varovanja vodnih virov

//Gregor Kovačič in Nataša Ravbar

1: Vnos sledila v škrapljišče na pobočju Volovje rebri. foto: Arhiv IZRK ZRC SAZU

2: Rezultati sledenja v zaledju Bistrice in Podstenjska. pripravi: Gregor Kovačič in Nataša Ravbar

Pred kratkim objavljeni rezultati sledilnega poizkusa, narejenega marca 2006 na območju Volovje rebri nad Ilirsko Bistrico [Ravbar & Kovačič, 2006], kjer namerava Elektro Primorska d.d. zgraditi vetrno elektrarno, so potrdili, kar so nasprotniki omenjene graditve opozarjali že od samega začetka postopkov pridobivanja dovoljenj za postavitev vetrnih turbin. Vetrna elektrarna namreč pomeni tveganje za vodne vire v občini Ilirska Bistrica. Sledilni poizkus, ki smo ga napravili na Inštitutu za raziskovanje krasi iz Postojne, je neizpodbitno dokazal, da območje predvidene graditve dejansko leži na dobro prepustnem kraškem vodonosniku, kjer se v obdobju visokega stanja vode podzemске vode stekajo v dva vodna vira, Bistrico in Podstenjšek, ki skupaj s pitno vodo oskrbujeata več kot 12.000 prebivalcev občine Ilirska Bistrica, ob suši pa tudi naselja v sosednji občini Hrpelje – Kozina in naselja na Hrvaškem.

Občutljiva kraška podtalnica

Sleme Volovje rebri leži na skrajnih jugozahodnih obronkih Snežnika, kjer visoka dinarska planota polagoma prehaja v nižji zakraseli svet Zgornje Pivke in se strmo spušča v dolino Reke. Snežniška planota je globoko zakraselo razvodno območje – kraški vodonosnik, kjer se padavinske vode podzemsko stekajo na vse strani. Njeni zahodni deli se odmakajo v porečje Reke, ki mu pripadata tudi vodni zajetji Podstenjšek in Bistrica. Zaradi izredno nizkih samočistilnih sposobnosti so kraški vodonosniki še posebej občutljivi za onesnaženje. Napajajo jih padavinske vode, ki skozi porozno matično kamnino odtekajo neposredno v podzemlje, kjer se voda pretaka po razpokah in kanalih v različnih smereh proti izvirov na obrobju, zato se v podzemlju zadržuje le kratek čas. Ker ni debelejšega sloja prsti ali sedimentov, to

še dodatno pospešuje odtok v podzemlje, kar pomeni, da voda ob prenikanju ne prehaja prek nobenega naravnega filtra, da bi se kemično, biološko in fizikalno očistila. Zato je kras z vidika varovanja vode zelo problematičen in območje Volovje rebri v tem pogledu ni izjema.

Sledilni poizkus razkril potencialno ogroženost Bistrice in Podstenjska

Sledilnim poizkusom smo želeli pridobiti podatke o smereh in hitrostih pretakanja podzemne vode na razvodnem območju med prispevnimi zaledji Bistrice, Podstenjska in Pivke ter ugotoviti, kakšne so osnovne hidravlične značilnosti vodonosnika na širšem območju Volovje rebri. Zato smo na dveh točkah vanj vnesli dve različni, okolju neškodljivi fluorescentni sledili. V estavelo smo ob visoki vodi, 7. marca 2006, na takrat praznem presihajočem Šembijskem jezeru (1) vnesli sulforodamin B, v škraplje pod slemenom Volovje rebri (2) pa eozin. Po vnosu barvil smo opazovali vse kraške izvire v okolici (glej karto) in jih vzorčevali naslednjih 64 dni, vse dokler so bila sledila še zaznavna v vzorcih nekaterih izvirov. Po obilnem deževju 10. marca smo obe sledili najprej zaznali v izviroh Podstenjska. Sulforodamin B je iz izvirov iztekal še štiri dni z največjo doseženo koncentracijo 1,65 ppb (delcev na milijardo) in se potem spet pojavil v višjih koncentracijah med 23. in 26. marcem ter v manjših koncentracijah ob vsakem večjem deževju, ki je sledilo. V izvire Podstenjska je v celoti iztekla več kot polovica vnesenega sulforodamina B, v drugih izviroh pa ga ni bilo zaslediti. Tako rekoč istočasno se je v izviroh Podstenjska pojavil tudi eozin, vendar v manjših koncentracijah z najvišjo vrednostjo 0,2 ppb in v manjših količinah. V obdobju vzorčevanja smo ga zaznali nekoliko manj kot odstotek celotne vnesene količine.

Sledilo eozin se je iz škrapljišča pod Volovjo rebrijo proti Podstenjšku pretakalo z navidezno hitrostjo 52,7 m/h, proti Bistrici pa z navidezno hitrostjo 25,7 m/h, kar kaže na hiter prenos morebitnega onesnaženja z območja Volovje rebri proti vodnima viroma. Zaskrbljujoče je dejstvo, da je večji delež eozina (več kot 80 %) odtekel v izvire Bistrice, ki je najpomembnejše vodno zajetje v občini. Tam se je v primerjavi s Podstenjškom pojavil z zamikom, 13. marca. Vendar je bila v Bistrici največja zabeležena koncentracija sledila še enkrat večja, sledilo pa je nepretrgoma iztekalo do 29. marca. V drugih izviroh eozina ni bilo zaslediti. Na podlagi rezultatov sledenja lahko z gotovostjo trdimo, da bi v primeru onesnaženja na širšem območju Volovje rebri bila od nekaj dni do nekaj mesecev ogrožena vodna vira Bistrica in Podstenjšek, kar pa je močno odvisno tudi od vrste onesnaževala.

Vetrna elektrarna – tveganje za vodne vire

Vodni zajetji Bistrica in Podstenjšek ter drugi vodni viri v okolici so že sedaj ogroženi, saj v njihovem zaledju potekajo številne človekove dejavnosti, ki ogrožajo kakovost pitne vode, sedaj pa se odpira pot novi potencialni nevarnosti. Vsaka od načrtovanih vetrnic na Volovji rebri potrebuje za nemoteno delovanje približno 200 l različnih olj. Tveganje za onesnaženje bi bilo zelo veliko v času graditve, v času opravljanja rednih vzdrževalnih del in v primeru nepredvidenih dogodkov oziroma nesreč, na primer porušitve stolpov vetrnih turbin. Slednje namreč niso izključene. Na območju Volovje rebri se pogosto pojavlja žled (Orožen Adamič, 1987). Obilen žled (10 cm debel ovoj ledu) je v bližnjih Brkinih novembra 1980 zvižal in lomil daljnovidne električne stolpe in povzročil večdnevno prekinitev v dobavi električne energije. Po izračunih bi se na stebrih vetrnih turbin na Volovji rebri ob podobni intenzivnosti pojava lahko nabralo tudi več kot 45 ton ledu. Porušitev vetrnih turbin lahko povzročijo tudi močni sunki vetra, požar, udarci strele ali potres. V takšnih primerih bi nevarne snovi lahko neovirano iztekle v kraško podzemlje in onesnažile vodna vira.

Vetrna elektrarna je torej resna grožnja oskrbi s pitno vodo v občini Ilirska Bistrica, saj ta nima zadovoljivega

nadomestnega vodnega vira, iz katerega bi lahko pokrivali potrebe v primeru onesnaženja omenjenih zajetij. Za primere nesreč omejitveni ukrepi za graditev sicer nalagajo postavitev lovlnih skled okrog vetrnih stolpov, vendar pa ni natančno določeno, kolikšno površino naj pokrivajo. Ob upoštevanju polmera lovlnile skled 55 m bi morali okoli vsake od vetrnih turbin zgraditi 9.500 m² veliko betonsko površino, skupaj torej v velikosti 50 nogometnih igrišč, kar pa je z vidika varovanja žive narave nesprijemljivo, za varovanje kraške podtalnice pa nujen ukrep.

Potencialna nevarnost za pitno vodo so tudi graditev temeljev za vetrne turbine in drugo infrastrukturo ter adaptacija in graditev novih prometnic, saj omenjeni posegi zahtevajo odstranitev zaščitnega sloja prsti, katerega samočistilna sposobnost je že tako majhna. V času graditve se bodo zelo povečale tudi emisije iz transportne in gradbene dejavnosti, obstoječe prometnice pa niso urejene v skladu z okoljevarstvenimi standardi. Hidrološke raziskave, opravljene na območju Volovje rebri v letu 2006, kažejo, da je postavitev vetrne elektrarne na tem območju z vidika varovanja pitne vode, ki postaja strateška surovina 21. stoletja, nesprijemljiva. Ustrezne strokovne institucije, vsa zainteresirana javnost in ne nazadnje tudi lokalno prebivalstvo morajo presoditi, ali so ekonomski učinki projekta za občino Ilirska Bistrica in državo pomembnejši od resnega ogrožanja virov pitne vode s postavitvijo omenjenega objekta. Nadomestnih vodnih virov občina Ilirska Bistrica nima, zato bi bila graditev objekta v nasprotju s konceptom sonaravnega gospodarjenja s prostorom. ●

Viri:

- OROŽEN ADAMIČ, M. (1987): Žled, pomemben pokrajinski dejavnik. V: Habič. P. (ur.): Notranjska: Zbornik 14. zborovanja slovenskih geografov, Postojna, 15. – 17. oktober 1987. - Zveza geografskih društev Slovenije, 123-130.
- RAVBAR, N. & KOVAČIČ, G. (2006): Z Volovje rebri se napajata Bistrica in Podstenjšek: vetrna elektrarna in tveganje za vodne vire. - Delo (Ljubljana), 21. dec. 2006, leto 48, št. 259: 20.

→ Podpišite peticijo proti gradnji vetrnih elektrarn na Volovji rebri
<http://vetrnice.mladina.si>

Ali ima Natura 2000 v primeru Volovje rebri kaj zob?

//Tomaž Jančar

1: Ljudje z močjo vam bodo verjetno povedali, da so vetrnice estetske mojstrovine, ki v nekultivirano pokrajino prinašajo novo kakovost. foto: Tomaž Jančar

2: Velikanski razkorak med eleganco in tehnično dovršenostjo vetrnice v zraku in razdejanjem na grebenu kraške gore na tleh. foto: Tomaž Jančar

3: Vetrnice ubijajo tudi netopirje. Tega Savijevega netopirja (*Hypsugo savii*) je ubila vetrnica številka 10 v verigi vetrne elektrarne Trtar-Krtolin nad Šibenikom, Hrvaška. foto: Tomaž Jančar

V temnejših časih in krajih človeške družbe šteje edinole moč. Pomenljiv je znani izrek hunskega poglavarja Atile: »Moje je vse, kar si lahko vzamem, in tisto, česar ne moreš obdržati, ni tvoje«. Če se je hotela človeška družba razviti, ji ni ostalo drugega, kot da razvije vladavino prava. V demokratičnih družbah to pomeni, da je pravo v službi ljudstva in da pravo omejuje tiste, ki imajo moč, da svoje moči ne uveljavljajo na račun pravic drugih članov ljudstva, ki te moči nimajo.

Ena od dragocenosti, po kateri ljudje z močjo prav radi posegajo, je ohranjena narava in zdravo okolje. Zato ni naključje, da narava in okolje vse bolj dobivata mesto med ustavno zagotovljenimi pravicami. V stari Evropi, kjer so naravo uničili do te mere, da je to postalo neudobno celo za prislovično okoljsko neobčutljive politike, je varovanje narave našlo mesto v različnih direktivah in doseglo svoj vrh v Naturi 2000.

Slovenija je postala članica Evropske unije pred slabimi tremi leti in zanima nas, kako se evropska Natura 2000 počuti pri nas na robu Balkana. Zanima nas, če ima Natura 2000 v naših razmerah kaj zob. Poglejmo si to na primeru Volovje rebri, kjer državno podjetje namerava postaviti vetrno elektrarno.

Preden nadaljujemo na kratko ponovimo, zakaj pri Naturi 2000 sploh gre. Natura 2000 je evropska mreža območij, ki je namenjena varstvu narave. Bolj natančno, namenjena je ohranjanju ugodnega stanja tistih živalskih in rastlinskih vrst, ki so določene za vsako območje posebej. Natura 2000 območje ni nekašen zaprti rezervat. Tu pravzaprav lahko počnemo vse, razen tistega, kar bi lahko prekomerno škodovalo kateri od varovanih vrst. Na primer, če so v nekem Natura 2000 območju med varovanimi vrstami velike ujede in če obstaja utemeljena bojazen, da bi vetrna elektrarna na neki lokaciji znotraj takega Natura 2000 ob-

močja lahko te ujede prizadela, potem vetrne elektrarne tam ni mogoče postaviti.

In zdaj nazaj k vprašanju o zobeh Nature 2000 pri nas. Najprej dobra novica. Natura 2000 ima tudi pri nas povsem spodobne zobe. Dokaz: deset od načrtovanih 43 vetrnih stolpov na Volovji rebri je investitor načrtoval znotraj oziroma na sami meji Natura 2000 območja Snežnik-Pivka. In teh deset vetrnic ni šlo skozi. Agencija RS za okolje je odločila, da zaradi negativnega vpliva vetrnic na varovane vrste Natura 2000 območja, okoljevarstvenega soglasja ni mogoče izdati. In pika.

Sledi žal slaba novica. Ostrih zob Nature 2000 se je dobro zavedal tudi nekdanji okoljsko-energetski minister mag. Janez Kopač, sicer velik podpornik vetrnih elektrarn. Zato je aprila 2004, ko se je v Sloveniji opredeljevalo območja Natura 2000, znaten del Natura 2000 zob vizionarsko populil. To je storil tako, da je iz predloga Natura 2000 območij, ki ga je pripravila skupina strokovnjakov znotraj okoljskega ministrstva, dal izrezati območja, kjer je vedel za apetite ljudi z močjo. Tako so iz strokovnega predloga območij Natura 2000 izrezali dele IBA Pohorje zaradi načrtovanih smučišč, dele IBA Mura zaradi načrtovanih elektrarn in avtocest itd. Med izrezanimi območji je bila tudi celotna Volovja reber, 2640 hektarov prvovrstne narave. Pravzaprav skoraj celotna Volovja reber. Verjetno zaradi naglice so območje porezali površno, tako da je deset že omenjenih načrtovanih vetrnic ostalo na sami meji, ali pa le za nekaj metrov znotraj Natura 2000 območja. Za teh deset vetrnic Agencija RS za okolje torej enostavno ni mogla prižgati zelene luči. Je pa odločila, da za vetrnice, ki so načrtovane nekaj metrov zunaj meje Natura 2000 območja, ni ovir za izdajo okoljevarstvenega soglasja. Kaže torej, da ljudje z dovolj moči, tudi v razmerah vladavine prava znajo najti poti, da uresničijo svoje zamisli.

Vprašanje zdaj je, ali ima Volovja reber sploh še kaj možnosti za ohranitev. Tukaj odgovor ni jasen, saj se primer odvija precej po balkansko. Je pa jasno, da zakonito vetrne elektrarne na Volovji rebri ni mogoče postaviti. Tudi zaradi Nature 2000 ne.

Poglejmo, kako je s pravili za opredeljevanje Natura 2000 območij. Direktiva o pticah pravi, da je država dolžna v omrežje Natura 2000 vključiti vsa območja, ki sodijo med najpomembnejša v državi za katero od vrst s seznama Direktive. Pravila ne dopuščajo nobenega dvoma: edina merila, ki jih država sme uporabiti, so strokovna. Edino legitimno vprašanje je, ali območje sodi med najpomembnejša za vrste s seznama Direktive ali ne. Strokovna skupina na okoljskem ministrstvu je imela podatke, da je območje Snežnik-Pivka med najpomembnejšimi v državi, zato ga je tudi vključila v svoj strokovni predlog Natura 2000 območij. Volovjo reber bi minister legitimno lahko izrezal iz strokovnega predloga zgolj v primeru, če bi razpolagal s študijo, ki bi dokazovala, da območje Volovje rebri k pomembnosti območja Snežnik-Pivka ne prispeva nič bistvenega. Takšne študije minister Kopač ni imel.

Izrez Volovje rebri iz omrežja Natura 2000, ki je usodno zmanjšal možnosti za njeno ohranitev, je bil torej nezakonit. Pot za popravo napake sicer obstaja, vendar je precej dolgotrajna. Nad spoštovanjem evropskih Direktiv bdi Evropska komisija, ki je nekakšna vlada Evropske Unije. Če Komisija ugotovi, da katera izmed držav članic v Naturo 2000 ni vključila vseh območij, ki bi jih morala, proti takšni državi ukrepa. Najprej z vljudnim pismom s katerim povpraša po razlogih. Če to ne zaleže, sledi ovadba države pred Evropskim sodiščem. Sodišče potem praviloma razsodi, da je država kršila Direktivo, in ji naloži, da manjkajoča območja vključi v Naturo 2000. Težava je v tem, da za balkanske manire pri opredeljevanju območij Natura 2000 niso imune niti države stare Evrope, zato je vrsta na sodišču dolga in stvari gredo počasi. Gredo pa zanesljivo. Zato se mreža območij Natura 2000 v Evropi dograjuje iz leta v leto.

V DOPPS-u smo se dela že lotili. Skupaj s kolegi iz bruselske pisarne BirdLife International in britanskega BirdLife partnerja RSPB smo oblikovali ad hoc delovno skupino. Pripravili smo dokument z jedrnato informacijo o proble-

mu izreza in ga posredovali na vrsto naslovov v bruseljskih uradih. Pismo ni bilo brez odziva. Pritegnilo je pozornost britanske poslanke Evropskega parlamenta Jacksonove, ki je nato zastavila pisno poslansko vprašanje Komisiji. V poslanskem vprašanju je med drugim vprašala, kako bo Komisija v primeru Volovje rebri ukrepala zoper Slovenijo. Odgovor, ki je sledil 7. decembra 2006, je podpisal komisar Dimas, se pravi sam evropski okoljski minister. V odgovoru Komisija med drugim zapiše, da bo od slovenskih oblasti zahtevala pojasnilo za izločitev Volovje rebri.

Evropska komisija torej za problem izreza Volovje rebri ve in namerava ukrepati. Ali bo ukrepanje pravočasno, da bo Volovja reber rešena pred degradacijo z vetrnicami, bomo videli.

Vseh zob Nature na Volovji rebri pa tudi ministru Kopaču ni uspelo populiti. Ostaja t.i. vprašanje daljinskega vpliva. Pravila Direktive o pticah namreč določajo, da so nedopustni tudi posegi zunaj Natura območja, ki bi lahko prizadeli ugodno stanje vrst znotraj njega. Takšen primer so npr. velike živali z velikimi teritoriji, ki segajo izven območja Natura 2000. Na Volovji rebri obstaja utemeljena skrb, da bodo vetrnice tik zunaj meje Natura območja prizadele planinskega orla in risa. Zob, ki je ušel pozornosti ministra Kopača, pa se je lotila izdreti Agencija za okolje. Pri odločanju o okoljevarstvenem soglasju je predpise o daljinskem vplivu preprosto ignorirala. Kot da jih ni, in to kljub temu, da smo jo nanje večkrat opozorili. Študijo o negativnem vplivu vetrnic na planinskega orla, ki jo je na Agencijo posredoval Zavod RS za varstvo narave so, kot kaže, enostavno izgubili – v obrazložitvi okoljevarstvenega soglasja ni omenjena niti z besedo. Puljenje tega zoba je torej skoraj uspelo. Okoljevarstveno soglasje je izdano, ni pa še pravnomočno. Sodišča zdaj obravnavajo dve tožbi, ki smo ju sprožili iz Koalicije za Volovjo reber. In obe imata dobre izgleda, da uspeta.

Kjer je volja, je moč, pravijo. Moči je bilo na Volovji rebri ves čas nepredstavljivo veliko. Vendar tudi volje ne manjka. V Koaliciji stavimo na ohranitev!

Članek je bil oddan pred izdajo gradbenega dovoljenja in preden je Komisija za preprečevanje korupcije objavila poročilo o korupcijskem značaju ravnanja okoljskih oblasti. ●

4: Pogled z gore Orlice proti otokom srednje Dalmacije. Orlice so še ena gora nad Šibenikom, kamor bodo ljudje z močjo postavili vetrno elektrarno. foto: Tomaž Jančar

1

Januarsko štetje vodnih ptic (IWC) 2007

1: Zimska idila na Cerkniškem jezeru. Laboda grbca (*Cygnus olor*) sta nemara priletela iz daljnih krajev. Ne verjamete? Letos je jezero gostilo laboda, obročkane-ga v Radolfzelli ob Bodenskem jezeru. foto: Slavko Polak

//Luka Božič, nacionalni koordinator IWC

Dne 13. in 14. 1. 2007 smo ponovno šteli vodne ptice v okviru januarskega štetja vodnih ptic, ki v Sloveniji poteka od leta 1988, od leta 1997 pa so vanj vključene vse večje reke in pomembnejše stoječe vode v državi ter celotna slovenska obala. Letošnje štetje je bilo glede pokritosti vodnih teles zelo uspešno, saj smo vodne ptice prešteli na veliki večini rečnih popisnih odsekov, poleg tega pa smo prvič doslej sistematično šteli na številnih novih lokalitetah in celo nekaterih manjših rekah. V popisu je skupno sodelovalo kar 253 prostovoljnih popisovalcev. Ob takšnem vloženem delu tudi rezultati niso izostali. Skupaj smo prešteli 60.744 vodnih ptic, kar je največ v vseh dosedanjih štetjih. Poleg dobre pokritosti je k temu pripomogla tudi neobičajno topla zima, zaradi katere smo veliko vodnih ptic prešteli na nezaledenelih stoječih vodah, predvsem čapelj pa je bilo veliko tudi na njivah in travnikih. Število 58 zabeleženih vrst sicer ni najvišje, smo pa zabeležili za slovenske razmere rekordno število mlakaric – kar dobro polovico vseh prešteti ptic. Visoka so bila tudi števila prešteti malih ponirkov, velikih belih čapelj, rumenonogih galebov in povodnih kosov. Rezultati štetja bodo še v tem letu podrobneje predstavljeni v strokovni društveni reviji Acrocephalus. Izvedba tako uspešnega štetja ne bi bila mogoča brez množice predanih popisovalcev in lokalnih koordinatorjev. Vsem najlepša hvala! Leta 2007 so v januarskem štetju vodnih ptic sodelovali: Branko Bakan, Danica Barovič, Ernest Bedič, Antonija Bogdan, J. Brandner, Gregor Domanjko, Milan Ferenčak, Vinci Ferenčak, Franc Ferk, Borut Ficko, Valentin Gregor, Darko Ipša, Gorazd Klemenčič, Igor Kolenko, Franc Kosi, Valika Kuštor, Anton Lejko, Kristijan Malačič, Cvetka Marhold, Janez Maroša, Marjan Mauko, Valentina Novak, I. Purr, S. Ringert, Milan Rus, G. Salzer, W. Stani, Vojko Stolnik,

Velimir Turk, Branko Vajndorfer, Marjan Vaupotič, M. Weißensteiner, M. Wirtitsch, S. Wolf, Željko Šalamun, Bernard Zanjekovič, L. Zechner (**Mura**), Smiljan Bačani, Tilen Basle, Dominik Bombek, Luka Božič, Katja Božičko, Franc Bračko, Boris Čebašek, Niko Čelofiga, Angela Fras, Stanko Jamnikar, Ana Janžekovič, Franc Janžekovič, Matjaž Kerček, Venčeslav Kmetec, Boris Kočev, Jure Kočev, Aleksander Koren, Albin Kunst, Katja Logar, Marjan Logar, Tina Lončar, Klemen Mlinarič, Marija Peganc, Iris Petrovič, Alen Ploj, Matjaž Premzl, Darja Remsko, Andreja Slameršek, Darja Slana, Jakob Smole, Igor Stražišnik, Borut Štumberger, Aleš Tomažič, Tadej Trstenjak, Marjan Trup, Martina Trup, Vesna Trup, Vladka Tucovič, Rok Tuš, Andrej Valenti, Miroslav Vamberger, Iztok Vreš, Davorin Vrhovnik, David Vujinovič, Bojan Weitzer, Gregor Žnidar (**Drava**), Milan Cerar, Ivan Čede, Matej Gamser, Vasiljka Gamser, Miha Kronovšek, Boštjan Pokorny, Tamara Podhraški, Zdravko Podhraški, Primož Sedminek, Janez Senegačnik, Janko Skok, Marija Sodja Kladnik, Meta Zaluberšek (**Savinja**), Katarina Aleš, Henrik Ciglič, Maarten de Groot, Petra Demšar, Damijan Denac, Katarina Denac, Mitja Denac, Blanka Dolinar, Petra Draškovič, Andreja Dremelj, Katica Drndelič, Dare Fekonja, Nataša Gorjanc, Janez Grašič, Jurij Hanžel, Vojko Havliček, Maja Hočev, Anja Hren, Alenka Ivačič, Vesna Jačimović, Tomaž Jančar, Anže Kacin, Barbara Kaiser, Tone Karer, Andrej Kelbič, Aleš Klemenčič, Urša Koce, Jure Kočan, Ivan Kogovšek, Ivica Kogovšek, Jože J. Kozamernik, Boris Kozinc, Anže Kristan, Radko Legat, Katja Lenarčič, Janez Lotrič, Lidija Lotrič, Mathieu Ludac, Marjana Mandelj, Tomaž Mihelič, Dany Morisset, Anja Moškerc, Ana Novak Velkavrh, Sava Osole, Jožef Osredkar, Dan Podjed, Julija Prepeluh, Žiga I. Remec, Tomaž Remžgar, Rok Rozman, Borut Rubinič, Mirko Silan, Sergij Štepančič, Jošt Stergaršek, Nataša Šalaja, Sara Šemrov, Metka Štok, Tanja Šumrada, Janko Tavčar, Rudolf Tekavčič, Miroslav Trampuš, Tone Trebar, Zlata Vahčič, Barbara Vidmar, Jani Vidmar, Nuša Virnik, Eva Vukelič, Miha Žnidaršič (**Zg. Sava**) Jadranka Ajkovič, Janez Božič, Majda Bračika, Alenka Bradač, Franc Brečko, Matjaž Cizel, Vito Cizel, Angela Čuk, Zdravko Čuk, Ivan Esenko, Tea Ferlan, Jolanda Gobec, Marjan Gobec, Andrej Hudoklin, David Kapš, Marinka Kastelic, Dušan Klenovšek,

2

Luka Krajnc, Marjan Kumelj, Joaquin Lopez Lopez, Valentina Mavrič Klenovšek, Tina Mirt, Petra Mohar, Rudi Omahen, Hrvoje Oršanič, Blanka Perpar, Martina Peterlin, Zdravko Podhraški, Terezija Potočar, Katarina Požun Brinovec, Peter Požun, Robert Rožaj, Tone Strniša, Pavel Šet, Branimir Vodopivec, Milena Vranetič, Robert Zorko, Sašo Žinko (**Sp. Sava**), Alenka Bradač, Maja Cipot, Petra Demšar, Laura Javoršek, Andrej Kelbič, Urša Koce, Tomaž Mihelič, Primož Pahor, Barbara Zakšek (**Kolpa**), Andrej Berce, Jože Berce, Tomaž Berce, Darjo Bon, Igor Dakskobler, Vid Dakskobler, Ana Drole, Milan Fakin, Andrej Figelj, Jernej Figelj, Martin Gerlič, Marko Gregorič, Peter Grošelj, Tomaž Hain, Leon Kebe, Ivan Kljun, Primož Kmecl, Irena Kodele Krašna, Borut Kokalj, Peter Krečič, Borut Kumar, Bogdan Lipovšek, Sonja Marušič, Jurij Mikuletič, Marko Nabergoj, Nevenka Pfajfar, Gregor Podgornik, Slavko Polak, Miran Pregelj, Aljaž Rijavec, Erik Šinigoj, Viljana Šiškov, Drago Telič, Gregor Torkar, Polonca Voglar (**Notranjska & Primorska**), Enrico Benussi, Igor Brajnik, Bojana Lipej, Dario Markežič, Andrej Medved, Borut Mozetič, Tadeja Oven, Stanka Primc, Bia Rakar, ribiška družina Koper, Borut Rubinič, Matej Somrak, Willi Stani, Peter Trontelj, Al Vrezec, Petra Vrh Vrezec (**Obala**).

In kako so popis doživeli prostovoljci?

//Katica Drndelič

Lansko leto, ko me je Marjana Mandelj včlanila v DOPPS (darilo za rojstni dan), še nisem vedela, da se bom navdušila za vodne ptice. Nekaj časa je trajalo, da sem privolila v včlanitev, ker sem mislila, da to ni zame zaradi neprijetne izkušnje, ko so me opikale mravlje med sedenjem na mravljišču in čakanjem na kosca. Moje zanimanje za ptice je vse bolj naraščalo, ko sem nekajkrat prelistala vodnik »Kateri ptič je to?«. Na Marjanino pobudo sem se pred zimskim štetjem vodnih ptic udeležila tečaja na Bledu. Poleg znanih mlakaric, laboda grbca, sive čaplje in črnih lisk, ki smo jih takrat opazovali na jezeru in na Savi, sem spoznala še žvižgavko, malega ponirka, velikega žagarja in povodnega kosa. Mentorja Tomaža Miheliča sem poslušala z velikim zanimanjem. Navdušenju ni bilo konca, ko sem brez opozorila sama prepoznala

3

4

povodnega kosa, kar je vplivalo na mojo dokončno odločitev. Po nekaj pogovorih s Tomažem sem pogumno sprejela samostojno štetje vodnih ptic. V soboto zjutraj me je Planšarsko jezero na Jezerskem dočakalo zamrznjeno. V zajezeni akumulaciji potoka Jezernica, od koder se pretaka voda v jezero, sem opazila par mlakaric in povodnega kosa. Po toplem čaju v bližnjem gostišču sem se zapeljala proti Preddvoru najprej po cesti, ki vodi ob potoku Jezernica do Sp. Jezerskega, potem ob reki Kokri. Kokra je od izvira pod Virnikovim Grintavcem do izliva v Savo pri Kranju dolga 34 km in njena soteska je vredna občudovanja. Strmec Kokre je velik in v strugi voda pada čez številne skakalce in brzice. Do Preddvora sem prečkala deset mostov, ker reka nenehno prehaja z ene strani na drugo. Ustavljala sem se pri mostovih, kjer sem preštela nekaj povodnih kosov in eno sivo čapljo.

Na jezeru Črnava pri Preddvoru, kjer se izliva potok Bistrice, me je dočakalo pravo bogastvo vodnih ptic. Takoj sem prepoznala mlakarice in črne lisce, med njimi so plavale manjše ptice z rdečim, na konici rumenim kljunom. V pomoč sem poklicala Uršo Koce, ki je tudi štela ptice na Gorenjskem. Po opisu je Urša presodila, da gre za zelenonogo tukalico. O tem sem se tudi prepričala, ko se je šest istovrstnih osebkov z zelenimi nogami po kurje sprehodilo po obrežju, kar je bilo identično z opisom v vodniku. Manjše težave sem imela s štetjem mlakaric, ki so se zaradi hrane, ki so jim jo metali obiskovalci, pririvali sem ter tja. Po nekaj poskusih sem jih preštela 70, črne lisce pa so bile manj številne (12). Ozračje se je že precej ogrelo. Pot me je naprej vodila skozi lepe gorenjske vasi Tupaliče, Hotemaže in Visoko. V celotni dolžini reke so se vsake toliko časa pojavljali povodni kosi – čokati ptiči pevci – edini, ki znajo plavati in se potapljati. Na Kokri pri tovarni olja v Britofu so se širile neprijetne vonjave, kar mi ni preprečilo, da se sprehodim ob strugi reke. Nenadoma se mi je v zaprti soteski odprl veličasten pogled na s soncem obsijano jato 12 mlakaric, ki so mirno plavale v modro zelenem rokavu reke. Popoldne sem začutila precejšnjo utrujenost. Zbrala sem še toliko moči, da sem prehodila še zadnji odsek Kokre pri dveh mostovih pri Rupih in nekdanjo trim-stezo Očane. Na tem območju so se zadrževale predvsem

2: Tečaj, namenjen predvsem novincem na januarskem štetju vodnih ptic, je tudi letos potekal po več krajih v Sloveniji, med drugim na Bledu. foto: Marjana Ahačič

3: Zelenonoge tukalice (*Gallinula chloropus*) po gibanju spominjajo na kokoši, zato jim ponekod pravijo kar vodne kure. foto: Milan Cerar

4: Odsek reke, kakršen je najprimernejši za srečanje s povodnim kosom (*Cinclus cinclus*). foto: Tomaž Mihelič

5

5: Januarskega štetja vodnih ptic (IWC) se udeležujejo ljudje po vsej Evropi. Zbrani podatki so ključnega pomena za njihovo varstvo. Letos smo Slovenci prešteli največ vodnih ptic doslej.
foto: Urša Koce

6: Cerkniško jezero je znano po izrednem vrstnem bogastvu gnezdičk, vendar ornitolog tudi pozimi ne ostane ravnodušen. Številčnost in pestrost prezimujočih vodnih ptic na jezeru je seveda odvisna tudi od tega, koliko nezamrznjene vodne površine jim je na voljo.
foto: Darinka Mladenovič

6

ga podolgem in počez. Nekoliko utrujen sem se proti koncu ustavil še pri Gorici, kjer sem opazoval turiste pri krmljenju labodov grbcev. Kot vsak dober ornitolog sem nemudoma začel razmišljati, ali morda le nima kakšen med njimi obročka na nogi. In res! Po daljšem trudu sem pri enem obroček le zagledal in nato z nekaj težavami tudi prebral številko in napis Radolfzell. Podatek sem nato sporočil Daretu Šeretu v Prirodoslovni muzej Slovenije. Za konec dneva še skupno štetje kormoranov z ribiči v Podgradu in obenem obvezna izmenjava mnenj o problematiki.

//Matej Gamser

Star sem dvanajst let in sem že kakih pet let zavzet ljubitelj ptic. Njihovo opazovanje in spoznavanje mi je v veliko veselje in zapolnjuje velik del mojega prostega časa. V soboto, 13. 1., smo v zgodnjih jutranjih urah začeli štet vodne ptice ob reki Savinji, na področju, dolgem kar 12 km, od Petrovč pri Žalcu do Tremerij pri Laškem. Že takoj smo opazili vodomca, ki je lovil ribe, nato pa nas je razveselilo veliko število mlakaric in nekaj sivih čapelj. Nekajkrat so nas preleteli posamezni kormorani. Najbolj pa smo bili veseli šestih velikih žagarjev, ki so ob Savinji precej redki. Zadnji odsek v Tremerijh je bil najkrajši, toda zelo pomemben, saj smo vedeli, da tam pozimi pogosto prenočujejo kormorani. Res smo jih kar nekaj videli v letu. Vendar je bil takrat že visok dan, kormorani pa so najbolj številni v jutranjih in večernih urah. Zato smo naslednje jutro ob svitu kormorane tam opazovali še enkrat. In ne zaman – bilo jih je kakih dvesto in ob osmih zjutraj so vsi še mirno dremali na vejah. Zanimivo doživetje! Ptice sem prvič štel že lani, vendar na drugih odsekih Savinje. Opazil sem, da je bilo letos ptic manj. Morda so letošnji odseki pticam manj zanimivi, morda pa so ptice letos bolj razkropljene naokoli zaradi mile zime. Pričakujem pa, da bo v »pravi«, beli, hladni zimi ptic v porečju Savinje spet več.

»Mama, a je WC že ta vikend?«

//Katarina Denac

Na letošnjem štetju vodnih ptic sem si dodelila Savo med sotočjem z Ljubljano in Jevnico. Da ne bi vso pot

preganjala dolgčasa (ornitološko namreč to ni najbolj vznemirljiv del Save), sem se odločila, da s seboj vzamem domači podmladek. Hmm, Benamina noge sicer dobro nosijo, vendar je trenutno v fazi »bi – ne bi« in »hočem – nočem«. Zarja bi hodila, sprijaznjena z dejstvom, da ni vozička, vendar najverjetneje v nasprotno smer od zamišljene in le (prekratek) del poti. Mitja ima s terenom največ izkušenj, in če bo lahko kje še malce poplezal po drevesih, bo najbolj srečen. Tako, izbira opravljena. Klici zainteresiranih popisovalcev so kar deževali in tako sva z Mitjem dobila družbo, Dana Podjeda. Ko nas je Damijan v sobotnem jutru odložil na začetku popisne poti, smo se hitro ujeli in se bolj kot ornitološko revni reki posvečali pticam v bližnjih sadovnjakih in grmovju. Mitju sicer po eni uri ni bilo več jasno, kako nama je iskanje in opazovanje ptic lahko sploh še zanimivo, če pa se da na prodišču skakati čez luže in iskati zaklade. Enega – ob ugaslem ognjišču pozabljeno kovinsko žlico – je celo hotel prinesiti domov Benjaminu v dar, vedoč, kako bratec ceni takšne predmete. Žlica se je žal nekje med potjo izgubila. V sadovnjakih smo pobirali ledena jabolka, neobrane plodove starih visokodebelnih dreves, ki so v stotinah gnili na tleh. »Mama, a imaš kakšno vrečko, da si jih nesemo domov? Saj jih nihče ne pobira, mi bi si pa lahko naredili zalogo!« Izbrala sva vsak tri, vsakega drugačne sorte. Med zavzetim mletjem sočno-sladko-trpkih plodov nas je z drugega brega reke napeto opazovala lisičica. Mitja je najbolj užival, ko smo prišli na del poti, ki ga je preraščal posušeni dresnik (*Reynoutria* sp.). Zaganjal se je vanj, da so se stebela hrešče podirala in nama »utiral« pot, pa čeprav kakšnih pet metrov za nama. Ko je slišal, da je ta rastlina pravzaprav pritepenka, ki izpodriva domače obrečne vrste, jo je lomil s še večjim veseljem. Pogumnega fanta, ki se je proti koncu poti vedno bolj (zani ne navadno) vlekel, je žal še istega popoldneva skuhala huda vročina. Pomagala ni niti čokoladica v Litiji, za katero sva komaj napraskala potrebne cente.

//Aljaž Rijavec

Če bi vam rekel, da to delam iz prisile, bi bila to ena največjih laži. Do IWC-ja me je privedel čisti nagon naših prednikov do terena, potovanja, pustolovščine, odkrivanja novih koticov pod svobodnim soncem, piko na i pa

je dodalo Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije. Kaj bi si človek želel več kot to, da preživi dan na prečudovitem sprehodu, s pljuči polnimi svežega zraka, in obenem naredi še nekaj koristnega za tiste, ki napravi jo vsak njegov sprehod toliko bolj čaroben, enkrateno, da naredi nekaj za ptice!

To je čas, za katerega vsi vedo, da me ni. To je moj čas! Na ta dan se ne obremenjujem s tem, kaj se v svetu dogaja. Daleč sem od vsakdanjega vrveža milijonov ljudi in problemov, samo moja malenkost in veličastna narava. Ravno pravišni teren, da razmigam kosti sredi zimskega dremeža.

IWC je res sprehod, za katerega se sam odločam, kako dolg bo in kako težaven bo teren, čas, ki ga boš za sprehod porabil, ipd. Edino, o čemer ne odločam, je vreme in presenečenja s strani ptic. To je sprehod za vsakogar. Da ločiš povodnega kosa od sive čaplje, pa res ni treba, da si posebej nadarjen ali celo svetovno znan ornitolog. Veliko napako narediš le, če ostaneš doma in se nam ne pridružiš! Pri tej akciji je vsakdo najpomembnejši člen!

Povodni možje

//Tomaž Mihelič

Andrejeve besede »Aljaž jih je imel včeraj na Bači več kot roo« so mi še pošteno odmevale v glavi, ko sem se zjutraj vozil proti Selški dolini. Številka je bila sicer visoka, a ne neulovljiva. Seveda me je bolj skrbelo dejstvo, da Primorci tudi tega dne ne bodo stali križem rok. Če bi mi kdo pred leti rekel, da bomo pri popisu IWC zavzeto šteli povodne kose v alpskih dolinah in grapah, bi se mu najbrž samo pomenljivo nasmehnil. Letos pa se je zgodilo ravno to – prijateljska tekma, in to v Pokalu povodnega kosa! Tekmovali smo Primorci in Gorenjci, sredina igrišča pa je bila razvodnica med jadranskim in črnomoškim porečjem. Gorenjci smo imeli nove adute, v preteklih letih nepopisane rečice. Letos je tako na vrsto prišla tudi Kamniška Bistrica, Kokra in Sora, vključno s Poljansko in Selško Soro. Z Janezom sva se namenila popisat slednjo in jaz sem bil nadvse vesel novih popisovalcev, saj se mu je pridružila tudi žena. Na odseku med Selco in Zalim Logom smo jih prešteli 39, kar mi je vllilo upanja. Na hitro sem sešteval dolžine odsekov in preračunaval. Ja, teoretično smo letos sposobni popisati

7: Povodni kos (*Cinclus cinclus*) je letos med popisovalci zanetil spontano in prirčno tekmo v preštevanju. Prepričljivo so zmagali Primorci! foto: Darinka Mladenovič

8

9

10

11

12

13

8: Kormoran (*Phalacrocorax carbo*) je ribojeda ptica, ki ji ribiči pogosto pripisujejo krivdo za ogroženost avtohtonih ribjih populacij. foto: Ivan Esenko

9: Ribiči in ornitologi so že tretjič zapored skupaj šteli kormorane na njihovih prenočiščih po vsej Sloveniji, da bi se zedinili o številčnosti njihove prezimujoče populacije v Sloveniji. Letos so jih prešteli 2721. foto: Marjana Ahačič

okrog 150 ptic, če bodo gostote vsaj približno podobne tem tukaj. No, izkazalo se je drugače. Skupaj smo Gorenjci prešteli 177 kosov, Primorci pa so nas premagali z zavidljivimi 305 osebki. Kapo dol, ni kaj! Ponovno so se izkazali kot srčni možje, predvsem možje dejanj. Pa da ne bo krivice. Pri štetju so se odrezale tudi nekatere predstavnice nežnejšega spola.

Seveda je bila tekma prijateljska in neformalna. Nekateri udeleženci niso niti vedeli zanjo, pa vendar njihove številke govorijo, da so opravili svoje delo odlično. Kakor se spodobi za finale velikih tekmovanj.

In rezultati deset najboljših:

1. Aljaž Rijavec (Primorska)	123
2. Tomaž Mihelič (Gorenjska)	50
3. Sonja Marušič & Tomaž Hain (Primorska)	41
4. Peter Grošelj (Primorska)	39
Janez in Lidija Lotrič (Gorenjska)	39
6. Jernej Figelj in Polonca Voglar (Primorska)	28
Marjan Trup (Štajerska-Koroška)	28
8. Andrej Figelj (Primorska)	26
9. Jure Kočan (Gorenjska)	14
Anže Kristan (Gorenjska)	14

Skupno štetje kormoranov

//Borut Jerše, predsednik Ribiške zveze Slovenije

Dne 13. in 14. januarja letos smo sladkovodni ribiči in člani Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije že tretjič na prenočiščih po vsej Sloveniji skupaj šteli prezimujoče kormorane. Cilj sodelovanja je pridobiti verodostojne podatke, o katerih ne bi dvomili ne eni ne drugi. Gre pa še za precej več. Ribičem v ribiških družinah je država zaupala upravljanje z ribjim življem v slovenskih vodah. V nekaterih izmed njih so avtohtone ribje vrste tudi zaradi številčne populacije kormoranov resno ogrožene.

Tako ribiči, združeni v ribiške družine in povezani v krovno organizacijo Ribiške zveze Slovenije, kot člani Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije čutimo odgovornost za ohranjanje narave in živalskih vrst, vsak na svojem področju. Oboji smo pomemben del civilne družbe. Zato je prav, da skušamo probleme, ki nastajajo med različnimi živalskimi vrstami v kulturni krajini, reševati skupaj, z razumnim in strpnim dialogom.

Veseli smo sodelovanja z DOPPS-om in dogovarjanja o skupnih aktivnostih, s katerimi bi rešili problem ob korektnem obravnavanju obeh strani. Mednje sodi tudi skupno štetje kormoranov na prenočiščih, ki vsako leto poteka v sklopu mednarodnega štetja vodnih ptic. Skupaj si prizadevamo tudi za čimprejšnjo pripravo dolgoročnega načrta upravljanja, ki bi pomagal k vzpostavitvi naravnega ravnovesja.

Oboji aktivno sodelujemo v projektu Ministrstva za okolje in prostor, katerega cilj je priprava dolgoročnega programa reševanja konflikta med kormorani in avtohtonimi slovenskimi ribami. Del tega programa bo tudi ugotavljanje pojavljanja kormoranov na posameznih vodah prek t.i. kormoranskih dni. Ta podatek bo skupaj z rezultati štetja na prenočiščih rabil kot osnova za sprejemanje dolgoročnega programa.

To sodelovanje med obema organizacijama pa bi bila lahko tudi spodbuda za sodelovanje še na drugih skupnih naravovarstvenih projektih, ki bi nas še trdneje povezali med seboj. ●

Popis velike uharice na Štajerskem in Primorskem

Velika uharica na Štajerskem

//Aleš Tomažič

Velika uharica (*Bubo bubo*) je za Štajerce vedno bila ptica, ki jo lahko najdemo le ponekod na Gorenjskem ali Primorskem, in če jo je kdo od nas želel slišati ali celo videti, je nekako vedel, da se bo moral za to odpraviti tja. Zakaj pa bi pravzaprav bila samo tam? Prav to vprašanje sem si zastavil, ko sem se lansko poletje peljal mimo zapuščenega kamnoloma pri Frankolovem. Tedaj sem že razmišljal o tem, da bi pri nas napravili popis naših skalnih sten in kamnolomov, predvsem zato, da bi malo bolj spoznali razširjenost sokola selca in skalnega strnada. Za izvedbo te akcije sem potreboval pomoč Tomaža

Miheliča, za katerega sem domneval, da bo znal najbolje povedati, katere skalne stene bi bilo vredno pregledati. Ob obisku v njegovi pisarni sva se vprašala: »Zakaj pravzaprav uharice na Štajerskem ni?«, in sledil je jasen odgovor, da verjetno zato, ker je tam ni še nihče iskal. Tedaj se je začelo.

S Tomažem sva na zračnih posnetkih Slovenije zabeležila nekaj primernih popisnih točk, in v soboto 24. februarja se je skupina trinajstih Štajercev odpravila na prvi popis velike uharice na Štajerskem. Razdelili smo si 10 popisnih točk in se okrog 16:30 odpravili vsak na svojo. Izkupiček dneva se nam je zdel razmeroma slab, saj smo zagotovo slišali le eno samo uharico. Nekaj dni pred popisom je že bila najdena ena in dan po popisu še ena. Skupaj s še eno, ki jo je Tomaž prav tako letos našel na Štajerskem, so to samo 4 v naši neposredni bližini. Nad mojim »samo« je bil Tomaž šokiran. Zanj so bili to senzacionalni podatki!

Popis pa še ni zaključen. Še letos bomo obdelali nekaj dodatnih sten in poskusili seznamu dodati kakšno gnezdečo sovo več. Glede na to, da poznam svoje ambiciozne štajerske kolege in kar nekaj obetavnih lokacij, pa sploh ne dvomim o tem, da nam bo to tudi uspelo.

Operacija »Gugo«

//Jurij Hanžel, 16 let

V petek, 23. 2., se nas je ob pristajališču padalcev v Ajševici zbralo kar lepo število ljubiteljev ptic. Vzrokov za tako visoko udeležbo je bilo verjetno več – najmočnejši magnet pa je bila prav gotovo obljuba, da bomo slišali veliko uharico. Naša največja sova je tako zelo redka, da jo na skupinskih popisih običajno sliši le peščica srečnejev. Z namenom, da bi se s to vrsto lahko srečalo karseda veliko število ljudi, smo sklenili, da obiščemo uharico v Lijaku. Po kratkem teoretičnem uvodu in predstavitvi velike uharice s strani Tomaža Miheliča smo se odpravili proti bližnji skalni steni – domovanju lijaškega para uharic. V steni sta bila tudi dva plezalca, ki jima nismo posvečali pretirane pozornosti, saj sta plezala zunaj uharičinega območja. Lahko smo se prepustili zbranemu poslušanju. Sčasoma so kosi postali zelo glasni, mi pa smo priostriili ušesa, saj se čas uharičinega petja ujema s časom, ko se kosi začnejo glasneje in pogosteje oglašati.

In res, ob približno deset do šestih se je iz stene zaslislalo tako zelo pričakovano petje »guga«. Po približno desetih sekundah se je oglasil še enkrat; kot se je izkazalo, je bilo tistega večera to tudi zadnjič. Spet je nanoslo tako, da je skrivnostno uharico slišalo le manjše število poslušalcev.

Med nami je zakrožilo več teorij, zakaj je samec, po domače povedano, »zahinavil«. Na koncu je obveljalo, da je pevca verjetno stisnila trema zaradi plezalcev. Kljub manjšemu razočaranju (uharico je bilo potem slišati zgolj na posnetku), smo večer zaključili s prijetnim druženjem v bližnjem gostišču.

Sobotno popoldne pa je bilo rezervirano za iskanje novih pojočih uharic na bovškem območju. Uharice smo iskali na 11 točkah. Odkrita sta bila dva nova para, eden izmed njiju je celo najsevernejši v Sloveniji. Če upoštevamo še štajersko akcijo, ki je potekala istega dne, smo bili priča najbolj množičnemu popisu velikih uharic doslej! Čestitke vsem zagretim iskalcem uharic! ●

→ Uničujoči daljnovodi

Na društvu se intenzivno ukvarjamo s preučevanjem problematike daljnovodov na nekatere ptice. Novejši podatki kažejo na izredno velik vpliv srednjena-petostnih daljnovodov (10-30 kV) na veliko uharico (*Bubo bubo*). Vrsta je zelo dovzetna, saj drogove pogosto uporablja kot lovsko prežo. Ker lovi ponoči, ko je veliko drogov vlažnih od rose, ni varna niti na lesenih nosilcih. Za preskok iskre je tako dovolj že kontakt z eno žico, medtem ko se sova še vedno drži za nosilec, kar je navadno razlog za smrt pri vzletu ali pristan-ku.

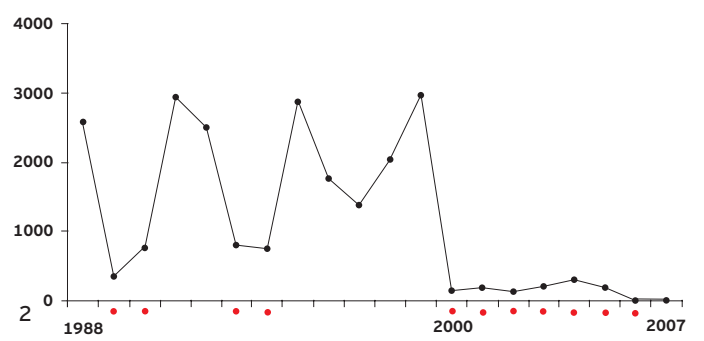
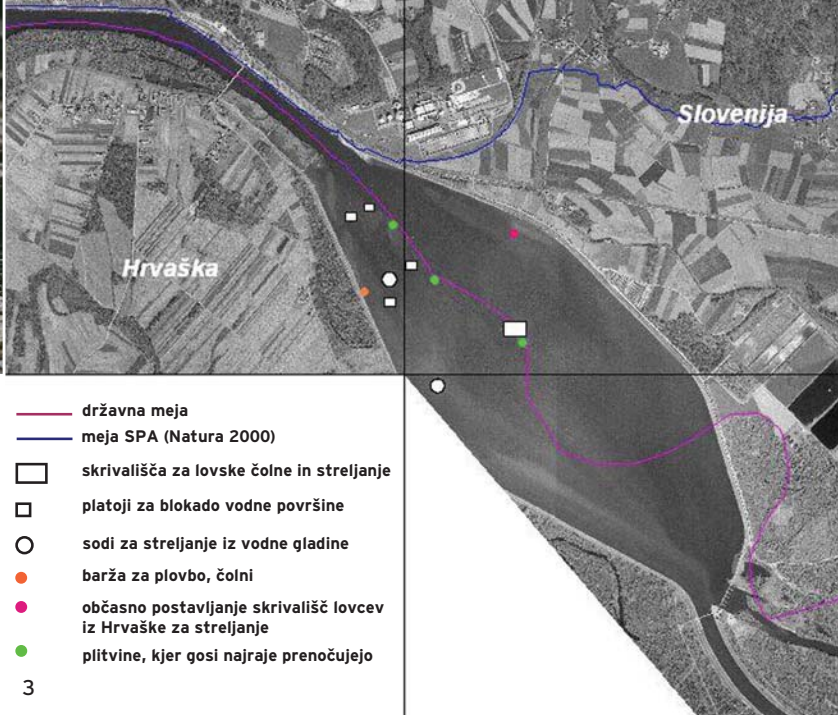
Številke so šokantne. Naključno zbrani podatki nakazujejo, da verjetno velik del populacije pobije prav elektrika. Prosimo, pomagajte nam pri zbiranju podatkov. Če poznate primer ubitega ptiča zaradi električnih daljnovodov, nam to prosimo sporočite čim prej, in sicer na telefon (01) 426 5875 ali naslov tomaz.mihelic@dopps-drustvo.si. Skupaj lahko dosežemo argumentirano spremembo na bolje.

10: Zadnji napotki pred srečanjem z veliko uharico. Tik pred večerom je bila samozavest organizatorjev še vedno na višku. Samec velike uharice iz Lijaka je namreč znan po svoji spevnosti. foto: Andrej Figelj

11: Zapela je samo dvakrat! Sicer razločno, a premalo-krat, da bi si petje lahko vsi vtisnili v spomin. Tokrat tudi priostrenje sluha ni pomagalo. foto: Tomaž Mihelič

12: Prvi skupinski popis velike uharice (*Bubo bubo*) na Štajerskem. foto: Andreja Slameršek

13: Velika uharica je pogosto žrtev električnega udara, saj srednjena-petostne daljnovode redno uporablja kot lovsko prežo. foto: Tomaž Mihelič

20 let pobojev vodnih ptic na Ormoškem jezeru

//Borut Štumberger

1: Siva gos (*Anser anser*) je ena od treh vrst prezimujočih gosi na Ormoškem jezeru. Drugi dve sta njivska (*A. fabalis*) in beločela gos (*A. albifrons*). foto: Milan Cerar

2: Januarski viški njivskih gosi (*Anser fabalis*) na Ormoškem jezeru: krožci kažejo na ponavljajoč lov, največkrat v temi. vir: Borut Štumberger 1988 –1996 in januarsko štetje vodnih ptic (IWC) 1997 – 2007

3: Shema organizacije pobijanja vodnih ptic s strani hrvaških lovcev na Ormoškem jezeru v zimi 2006 – 2007. Podlaga: DOF. vir podlage: GURS pripravil: Borut Štumberger

Slovenska mokrišča med vsakim svetovnim dnevom mokrišč

Okrogla obletnica. A brez gosi. Edino slovensko prezimovališče in prenočišče treh vrst gosi na Ormoškem jezeru, teritorialno razdeljenem med Slovenijo in Hrvaško, že nekaj let sameva. Vzrok: nenehni lov in preganjanje vodnih ptic, zlasti gosi iz čolnov, posebnih strelskih sodov, skrivališč, z žarometi (za oslepitev ptic), zvočnimi vabniki ... in še bi lahko naštevali. Medtem ko so slovenski lovci že pred desetletjem nehali loviti na jezeru, ki je zavarovano kot naravni spomenik, pa hrvaški lovci neusmiljeno nadaljujejo pobijanje brez meja. Brez možnosti za skorajšnji konec.

Kulturni narodi ne lovijo gosi (Kulturnationen sind gänsejagdfreie Zonen, SEN, zvezek 4/1994). Slovenija je ta predikat, ki ga je fundacija Euronatur izrekla le še Belgiji in Irski, dosegla že pred časom. In po dveh desetletjih lahko trdimo: birokrate, ki že dve desetletji uspešno izdajajo menico hrvaškim lovcem za vandalizem na današnjem pragu EU, je treba postaviti na Ormoško jezero! Razumljivo: nikakršnega razloga ni, da ne bi ostali kulturni evropski narod.

Ornitologi si že dve desetletji prizadevajo za rešitev problema. Na desetine dopisov, srečanj, zgibank in pogovorov priča o resnosti problema. Slednje je najboljše zrcalo razmer državnega varstva narave, imenovanega nesposobnost. Račun, ki ga bo izstavila Evropska komisija Sloveniji zaradi nespoštovanja pogodbe z EU, bo kmalu prišel. In povedati bomo morali, kaj smo naredili z 3000-5000 gosmi, ki so na Dravi pri Ormožu dokumentirano prezimovale in prenočevale najmanj 150 let (npr. Trg Središče – krajepis in zgodovina, 1910).

Še bolj skrbí, da se opisano dogaja na območju Natura 2000. Lov na gosi je preostanek 19. stoletja. Na poti v prezimovalna in gnezditvena območja se gosi selijo v

skupnostih, ki štejejo tisoče ali celo več deset tisoč osebkov. Prva in zadnja postaja ter pomembno mednarodno gosje vozlišče v državi je prav Ormoško jezero. Tragično, a izredno poučno, je bilo zadnjih 20 let spremljati vpliv nenehnega pobijanja vodnih ptic in blokade vodnih površin na Ormoškem jezeru in Dravi. Drava si že zdavnaj zasluži vpis na listo mokrišč mednarodnega pomena Ramsarske konvencije, saj je edino mokrišče v državi, ki izpolnjuje objektivne številčne kriterije (20.000 vodnih ptic). ●

Spoštovane dame in gospodje, v boju za gosi še naprej potrebujemo vašo pomoč. V jeseni bomo pred mejne prehode Zavrč, Ormož in Središče ob Dravi postavili jumbo plakate, ki bodo opozarjali na protizakonito početje. Sredstva lahko nakažete na poslovni račun DOPPS: SI56 0201 8001 8257 011 pri NLB s pripisom »Za gosi«.

Nezakonito pobijanje in lov ptic

//Tomaž Jančar

Na naše društvo ljubitelji ptic pogosto naslavljajo vprašanja o zakonitosti ubijanja in lova ptic ter o tem, kako lahko pomagajo pri preprečevanju tovrstnih dejanj. V prispevku predstavljamo nekaj napotkov. Predpisi, ki varujejo ptice, uvrščajo Slovenijo med najnaprednejše države na svetu. Razen šestih vrst, ki sodijo med lovno divjad (fazan, mlakarica, gojeni osebki jerebice, sraka, siva vrana in šoja), so vse vrste zavarovane z »Uredbo o zavarovanih prosto živčih živalskih vrstah«. Zanje velja, da jih je prepovedano »zavestno poškodovati, zastrupiti, usmrtiti, odvzeti iz narave, loviti, ujeti ali vznemirjati«. Kazni za kršitve so visoke: od 125 do 625 EUR za posameznike, za podjetja najmanj 4.170 EUR. Za nadzor nad spoštovanjem zavarovanja je pristojen Inšpektorat RS za okolje in prostor.

Kljub jasnim pravilom zavarovanja in visokim kaznim pa sta nezakonito pobijanje in lov ptic v Sloveniji precej razširjena. Posebej so na udaru ujede, čaplje, kormorani in ptice pevke, ki jih lovijo za v kletke. Razlog za slabo stanje je na eni strani v tem, da je v družbi problem nezakonitega lova ptic slabo poznan. Del problema pa je v neaktivnosti in nezainteresiranosti inšpekcijskih služb, ki so zadolžene za nadzor tega področja. Kako ukrepati. Če naletimo na nezakonit lov ptic, je pomembno, da primer prijavimo okoljski inšpekciji. S prijavo pravzaprav dosežemo dvoje, in sicer, da pomagamo širiti splošno zavedanje o problemu lova ptic, poleg tega pa omogočimo, da se v konkretnem primeru proti storilec sprožijo postopki.

Prijava naj bo pisna. Po naših izkušnjah je takojšnje seznanjanje inšpektorjev po telefonu brez učinka. V prijavi čimbolj natančno opišemo vse okoliščine prekrška, na primer: vrsto in število ujetih oz. ubitih osebkov; natančen opis načina lova (npr. našli smo truplo ptice s strelnimi ranami; naleteli smo na ljudi, ki so na limanice lovili liščke; naleteli smo na osebo, ki je iz gnezda sokola pobrala mladiče); datum in uro dogodka; natančno lokacijo dogajanja; ime in druge podatke o storilcu (npr. naslov bivanja, registrsko številko avtomobila, s katerim se je storilec odpeljal), ipd. Če o storilcu ne vemo ničesar, napišemo, da prijavo dajemo zoper neznanega storilca. Pomembno je, da skrbno zberemo dokaze. Najprikladnejši dokazni material so digitalne fotografije. Fotografiramo trupla ptic, tulce izstreljenih nabojev, avtomobil storilca, lovne naprave ipd. Fotografirajmo tako, da bo na sliki mogoče razpoznati lokacijo (širokokotna slika od blizu).

Prijavo pošljemo na območno enoto Inšpektorata RS za okolje, bodisi po elektronski bodisi klasični pošti (v slednjem primeru jo pošljemo priporočeno). Zelo koristno je, če kopijo prijave pošljemo še v vednost pisarne DOPPS (p.p. 2990, 1001 Ljubljana) in to v prijavi na koncu tudi napišemo.

Kontaktne podatke območnih enot Inšpektorata RS za okolje in prostor:

OE Celje: Krekov trg 9, 3000 Celje, tel: 03 4252711,

e-pošta: irsop.oe-ce@gov.si

OE Koper: Trg Brolo 12, 6000 Koper, tel: 05 6632340,

e-pošta: irsop.oe-kp@gov.si

OE Kranj: Slovenski trg 1, 4000 Kranj, tel: 04 2319585,

e-pošta: irsop.oe-kr@gov.si

OE Ljubljana: Vilharjeva c. 33, 1000 Ljubljana, tel:

01 4204400, e-pošta: irsop.oe-lj@gov.si

OE Maribor: Ul. heroja Tomšiča 2, 2000 Maribor, tel:

02 2201640, e-pošta: irsop.oe-mb@gov.si

OE Murska Sobota: Kardoševa 2, 9000 Murska Sobota,

tel: 02 5124900, e-pošta: irsop.oe-ms@gov.si

OE Nova Gorica: Trg Edvarda Kardelja 1, 5000 Nova Go-

rica, tel: 05 3311870, e-pošta: irsop.oe-ng@gov.si

OE Novo mesto: Defranceschijeva ulica 1, 8000 Novo

mesto, tel: 07 3942160, e-pošta: irsop.oe-nm@gov.si ●

3: Vzlet jat gosi z Ormoškega jezera na pašna območja v Panoniji v 90. letih foto: Borut Štumberger

Restavracija Unionska klet

PRISTNA SLOVENSKA HRANA

Istrska kuhinja

Odprto od ponedeljka do petka od 18. do 24. ure, ob sobotah, nedeljah in praznikih tudi od 12. do 15. ure

LOKACIJA: v kleti Grand hotela Union; Miklošičeva 1, 1000 Ljubljana, tel. : 01 308 1968

1

2

3

4

5

Danes še gradbišče, jutri spet mokrišče

//Nataša Šalaja

1: Polojnik (*Hymantopus hymantopus*), gnezdilec v bližnjih Sečoveljskih solinah, je potencialen gnezdilec vlažnih in močvirnih travnikov južne bonifike Škocjanskega zatoka. foto: Darinka Mladenovič

2: Izkopana kotanja na bodočih območjih z globoko vodo in trstičjem se je v deževnih dneh že delno napolnila z vodo. foto: Borut Mozetič

Tudi če vas zadnje čase pot ni zanesla na slovensko Obalo, zagotovo veste, o katerem mokrišču bo govor – o Škocjanskem zatoku, seveda. Ko so pred dobrim letom v rezervatu zabrnili gradbeni stroji, se je začel uresničevati eden izmed strateških ciljev društva – urediti Škocjanski zatok, obnoviti in na novo ustvariti nekdanj razširjena, a v preteklih desetletjih uničena življenjska okolja, ter s tem zagotoviti primerne življenjske razmere za ptice in druge živalske in rastlinske vrste. Pa ne le to. Škocjanski zatok je za javnost odprt rezervat, zato bo urejen tudi za obiskovalce, ki jim bo zagotavljal aktivni oddih, možnosti za znanstveno-raziskovalno delo, predvsem pa pester nabor različnih programov obiska in prireditvev ter predvsem izobraževalnih aktivnosti, ki bodo stekle že to pomlad.

Sladkovodno močvirje in krožna učna pot na Bertoški bonifiki

Izvajalec del, družba SCT d.d., bo predvidoma marca končal gradbena dela na Bertoški bonifiki. Večina zemeljskih del, namenjenih detajlnemu oblikovanju sladkovodnega močvirja in krožne učne poti, je pri koncu. Izkopali so kotanjo na območju odprte vodne površine in oblikovali položne členjene brežine, vodna okna in več zalivčkov različnih oblik na predelih, namenjenih za razrast trstičja. Na predelih s plitvo in globoko vodo so oblikovali niz gnezditvenih otočkov. Izkopani material so sproti vgrajevali v zastiralne nasipe ob nastajajoči krožni učni poti, ki bodo preprečili neposreden stik med ljudmi in pticami in s tem omogočili, da bodo obiskovalci čim manj motili življenje v zatoku. Poleg tega so zgradili tudi nižji nasip na meji med območjem s stalno vodo in vlažnimi travniki južne bonifike, namenjen samostojnemu upravljanju nivojev vode na območju travnikov. Po celotnem območju bonifike so izvajalci vgradili na-

črtovane jaške, zapornice in sifone, ki nam bodo v prihodnje rabili za upravljanje ustreznega vodnega režima na območju sladkovodnega močvirja. Vgrajene so tudi že glavne zapornice za dotok vode iz levega razbremenilnika Rižane – Are – v sladkovodni del rezervata. Za delovanje celotnega sistema je zelo pomemben zvezni prehod nivojev dna močvirja, ki minimalno padajo v smeri pretoka vode. Za pretok vode je bilo ključno tudi čiščenje in urejanje jarkov, ki je na celotnem območju zdaj zaključeno. Glavni dovodni jarek je bil v skladu s smernicami naravovarstvenega nadzora urejen tako, da bo poleg dovajanja vode omogočal tudi večje zadrževanje vode. S tem bo olajšano upravljanje vodnega režima na območju odprte vodne površine s trstičjem v sušnih obdobjih.

V zadnjih mesecih je bil zgrajen tudi večji del več kot dva kilometra dolge krožne učne poti, ki poteka po robu sladkovodnega dela rezervata na bonifiki. Ob poti so urejene mlake različnih velikosti in oblik, ki jih bodo naselili predvsem nevretenčarji in dvoživke v različnih razvojnih fazah, obiskovalci pa si bodo lahko od blizu ogledali te zanimive modele življenja v močvirju. Urejanje Bertoške bonifike je del projekta LIFE »Obnova in ohranjanje habitatov in ptic v naravnem rezervatu Škocjanski zatok«, ki ga sofinancirajo Evropska skupnost iz programa LIFE III Narava, Ministrstvo za okolje in prostor iz sredstev državnega proračuna, Luka Koper d.d. in DOPPS.

Naravovarstveni nadzor

Vsa dela potekajo po projektu Krajinske in vodnogospodarske ureditve naravnega rezervata Škocjanski zatok, ki ga je leta 2004 izdelal Inštitut za vode RS. Hkrati je bilo poskrbljeno za usmerjanje in temeljit nadzor poteka del v zatoku, med katerimi bi radi izpostavili predvsem naravovarstveni nadzor. Za to nenehno skrbita zaposlena v rezervatu, Borut Mozetič in Igor Brajnik, ob sodelovanju strokovnjaka za habitatno urejanje dr. Fabia Perca iz deželnega naravnega rezervata ob izlivu Soče v Italiji. Dr. Perco je tam vodil podobne projekte preoblikovanja nekdanjih kmetijskih zemljišč v mokrišča in si pri tem pridobil bogate praktične izkušnje. Ker tovrstnega znanja v slovenskem prostoru ni, je še toliko bolj neprecenljive

vrednosti, da dr. Perco sodeluje pri projektu in z nami deli svoje bogate izkušnje.

Obnova lagune Škocjanskega zatoka

Pripravljalna dela za obnovo lagune Škocjanskega zatoka so se začela že v začetku leta 2006 z urejanjem deponije na Ankaranski bonifiki. Deponija je bila dokončana po pridobitvi gradbenega dovoljenja, ko je bil zgrajen tudi nasip za zapornični sistem na morskem kanalu. Zapornice bodo vgrajene v bližnji prihodnosti, saj so nujne za zagotavljanje dovolj visoke vode med izvedbo del, potrebovali pa jih bomo tudi po zaključku del za upravljanje vodnih nivojev v laguni. Konec leta 2006 je bil postavljen tudi več kot tri kilometre dolg cevovod od lagune do deponije, sesalni bager pa je sestavljen na obali čakal na splavitev, medtem pa navduševal koprsko mladež.

Vse je bilo pripravljeno, da je v januarju sesalni bager zaplul v laguno. S tem se je pričel najzahtevnejši sanacijski poseg: izkop ter prečrpavanje 200 tisočih kubičnih metrov sedimenta na deponijo. Sesalni bager sediment odkoplje in ga zmeša z vodo, to tekočo zmes pa po cevovodu prečrpava na deponijo. Po oceni italijanskega podizvajalca, ki opravlja ta del aktivnosti, naj bi bilo prečrpavanje sedimenta zaključeno do letošnjega poletja. Trenutno potekajo priprave na drugi sklop del v laguni, v okviru katerega bodo oblikovani robni habitati za razrast slanuš, sekundarni kanali, gnezditveni otočki in drugi lagunski elementi. Jeseni 2007 pa bo izvajalec uredil še območje pod ankaransko vpadnico. Obnovitvena dela v laguni, ki so tudi finančno največji zalogaj, v celoti financira Ministrstvo za okolje in prostor iz proračunske postavke Vodni sklad. Direktor za evropske zadeve in investicije okoljskega ministrstva tudi vodi celotno investicijo.

Opazovališča

Hkrati z obnovo rezervata in ustvarjanjem habitatov pa na društvu uresničujemo tudi druge projekte za dokončno ureditev zatoka. Arhitekturni biro Ravnika Potokar d.o.o. iz Ljubljane, od koder prihaja zmagovita ekipa lanskega javnega natečaja, izdeluje projektno dokumentacijo za vse načrtovane objekte v rezervatu, od informa-

cijskega centra, obeh opazovalnic do hleva z obrobo ter dodatnih krajinskih ureditev ob objektih. Jeseni 2006 so zaključili načrte za ureditev štirih opazovališč ob krožni učni poti na bonifiki. Izbrani izvajalec Stavbarstvo Žerjal s.p. se je del lotil februarja. Glavnino teh del predstavlja postavitev lesenih zastiralnih sten z opazovalnimi linami na opazovališčih, ki so urejena na razširjenih delih krožne učne poti. Eno izmed štirih opazovališč je dvojno, z njega pa bo mogoče opazovati vodne habitate s trstičjem na obeh straneh poti, ki bosta med seboj povezani z brvjo. Načrtujemo, da bodo opazovališča zaključena sočasno z gradbenimi deli, ki jih opravlja SCT d.d. in bodo stroji hkrati zapustili sladkovodni del rezervata. Izdelava dokumentacije in ureditev opazovališč je del projekta »Škocjanski zatok – učilnica v naravi za vsakogar«, ki ga sofinancirajo Evropska unija v okviru Programa pobude Skupnosti INTERREG IIIA Slovenija-Italija 2000-2006 in proračun Republike Slovenije.

Zadnji prispevek z gradbišča?

V začetku marca nas čaka še zasaditev območja ob krožni učni poti in nasipov z avtohtonimi vrstami grmovnic. Takoj po zaključku vgradnje zapornic na iztoku iz sladkovodnega močvirja bomo testno preplavili sladkovodni del rezervata. Tako bomo ugotovili, ali so izvedene kote dna ustrezne. Morebitni popravki bodo narejeni v kratkem času, potem pa bo območje dokončno preplavljeno, tako da se bo Škocjanski zatok že to pomlad iz dneva v dan zbujal v lepši, bolj zelen in živahnejši dan. ●

3: Zastiralni nasipi vzdolž krožne učne poti bodo preprečevali motenje ptic s strani obiskovalcev. Z opazovališč pa jih bo zato moč nemoteno opazovati tudi v neposredni bližini. foto: Borut Mozetič

4: Hkrati z graditvijo krožne učne poti so izvajalci urejali tudi mlake za nevretenčarje in dvoživke, ki bodo obiskovalcem rezervata omogočale neposreden stik in raziskovanje močvirja. foto: Borut Mozetič

5: Sesalni bager izkopano blato zmeša z vodo v tekočo zmes in jo po cevovodu prečrpava na deponijo. foto: Borut Mozetič

Skupni tehniški dan - ptice na OŠ Gornja Radgona

//Danica Barovič in Valentin Gregor, 14 let

1: Učenke OŠ Gornja Radgona pripravljajo razstavo gnezd ob ornitološko obarvanem tehniškem dnevu. foto: Danica Barovič

2: Devetošolci so izdelali lesene ptičje krmilnice in jih pozneje predstavili na razstavi. foto: Danica Barovič

3: Domiselne ptičje pogače, vlite v polovice kokosovih orehov, so napravili sedmošolci. foto: Danica Barovič

V soboto, 16.12.2006 smo na OŠ Gornja Radgona pripravili skupni tehniški dan na temo ptic. Na ta dan so ptice zaposlile prav vsakega posameznika naše šole, pa tudi starše učencev in naše zunanje sodelavce. Vse naloge – in bilo jih je res veliko, smo opravili v manjših in večjih skupinah, tako združeni pri delu pa smo se počutili res složno in prijetno. Vsak je po svojih najboljših močeh prispeval svoj delež pri nastanku izdelka, ki je bil tako ali drugače povezan s pticami.

Zakaj ravno ptice? Že dlje časa smo razmišljali, kako bi popestrili in spremenili naš koncept božično novoletnega sejma in tako se nam je utrnila ideja o pticah. Pozimi so naše ptice pevke izpostavljene mrazu in marsikdo od nas je že skrbel zanje, imel izkušnje s krmilnicami ali izdelovanjem lojnih pogač. Učenci bi svoje znanje o pticah, pridobljeno v šoli ali doma, lahko razširili, razmišljali pa smo tudi o humanih načinih preganjanja ptic, ki delajo škodo na poljih – seveda s ptičjimi strašili. Le-ta so bila navdih za izvirno ustvarjanje iz odpadnih materialov. Priprave za tehniški dan so zahtevale veliko časa in energije, kar dokazuje velik sveženj »papirjev«, kjer smo učitelji mentorji natančno opredelili cilje vsake posamezne dejavnosti. Kot se je izkazalo pozneje, so bile obsežne priprave pogoj za kvalitetno izvedbo celotnega tehniškega dne. Vsi smo bili pri delu zagnani in ustvarjalni, med seboj smo si nesebično pomagali in nehote smo se zavedali, da na svetu nismo sami. Ves čas smo imeli v mislih naše »pernate« prijatelje, ki smo jim tokrat posvetili vso našo pozornost, ustvarjalnost in energijo. Bili smo navdušeni in zadovoljni ob spoznanju, da počenja mo koristne stvari.

Delavnic je bilo na ta dan na šoli res veliko. Naši prvošolčki so izdelovali ptičke iz koruznega ličja, rafije in lesa

in si ob tem veselo prepevali pesmice o pticah. Drugi razredi so preoblikovali odpadno embalažo in nastale so ptičje krmilnice. Tretji so svoj izdelek poimenovali »Giblživček« – okrasni izdelek iz naravnih materialov, na katerem so migali času primerno, »božični« ptički. In kaj so ustvarjali četrti razredi? Svoje naloge so poimenovali: »Origami ptice«, »Živo drevo« (ptice iz kartona na veji), »Zimski prijatelji« (okenska slika), »Potiskani prtički z motivi ptic«, »Božični galeb«. Tudi peti razredi so izdelovali ptice iz oblancev in papirja in ptičje hišice iz rafije in vrvi. Bili so domiselni in zelo spretni izvajalci svojih idej. Šesti razredi so se preizkusili v izdelavi voščilnic, saj so se prazniki hitro bližali. Ena skupina šestošolcev pa se je »grela« v pravljичnem gnezdu in v njem »valila« ljubezenske in ptičje pravljice za otroke in odrasle. Vsakomur se v glavi včasih izvali kakšna dobra pravljica, so trdili šestošolci in ponudili svoje pravljice v pokušino, z željo, naj nam teknejo, saj ne redijo.

In pokukajmo še v zadnjo triado, kjer so ustvarjali in se lepo imeli naši sedmošolci, ki so vestno in odgovorno opravili naslednje naloge: ptičje strašilo za okras cvetličnim lončkom, ptički na steklenih posodah, izdelava ptičkov iz prtičkov in drugega papirja, haiku – izdelava pesniške zbirke, ptice iz papirja, priprava hrane za ptice in zelo zanimiva matematično ptičja sestavljanica. Tudi osmi razredi so se izkazali za zelo ustvarjalne, saj so prav tako pripravili in izvedli kar sedem zanimivih nalog. Po natančnem načrtu so izdelali posodo za lešnike – mrežno krmilnico in ptičje strašilo. Ena skupina osmošolcev je pregledala in obnovila stare ptičje krmilnice. Da lahko ptice spoznavamo na različne načine, je uspelo dokazati skupini, ki je izdelala zelo zanimiv in estetsko dovršen izdelek, »Ptice na Slovenskem« – igra spomina. Naši osmošolci so se v ustvarjalnosti res izkazali. Po motivih ptic so razvijali svojo besedilno ustvarjalnost in izdelku dodali še likovno estetske elemente. Tudi osmošolci so se preizkusili v matematično – ptičji sestavljanici. Vsak učenec je izdelal sestavljanico po lastni zamisli. Tisti učenci, ki so radi v naravi, so poiskali stara ptičja gnezda in jih temeljito proučili po vseh pravilih raziskovalnega dela. Najstarejšina naši šoli, devetošolci, so, kot se za njih spodobi, zgledno opravili vse svoje naloge. Prva skupi-

Vabimo vas na spomladanski cikel rednih DOPPS-ovih predavanj, izletov in akcij v letu 2007. Predavanja bodo organizirana v več krajih po Sloveniji.

PREDAVANJA

MARIBOR
Kraj: Pedagoška fakulteta Maribor, Koroška cesta 160, Maribor; predavalnica bo posebej označena
Termin: praviloma vsako prvo sredo v mesecu
Čas: ob 18. uri

4. april 2007: Projekcija filma o ribnikih v Podvincih (predstavlja Luka Božič in Dominik Bombek)
Ogledali si bomo 20-minutni film »Biseri narave: Bogastvo naših ribnikov«, ki predstavlja pestrost narave na območju ribnikov Podvinci in Velovlek. Velik del gradiva za film je posnel gospod Vekoslav Lašič. Film je bil pripravljen v okviru projekta Upravljanje ribnikov Podvinci in Velovlek.

CERKNICA
Kraj: Knjižnica Jožeta Udoviča, Partizanska cesta 22, Cerknica
Termin: vsak tretji četrtek v mesecu
Čas: ob 19. uri

19. april 2007: Volovja reber (predava Tomaž Jančar)
Volovja reber pod Snežnikom je ena najbolj divjih in presenetljivih pokrajin pri nas. Na predavanju bo predstavljena problematika varstva ptic na Volovji rebri ter aktivnosti za preprečitev načrtovanih posegov, ki bi dobri degradirali ta prostor.

17. maj 2007: Živalstvo Namibije (predava Miha Krofel)
Ob diapozitivih se bomo seznanili z raznovrstnim živalstvom južnoafriške države Namibije - od velikih sesalcev do različnih ptic, plazilcev, dvoživk in nevretenčarjev. Poudarek bo na živalih iz Zahodnega Kalaharija, predstavljene pa bodo tudi nekatere vrste iz puščave Namib, obale Atlantskega oceana, planote Waterberg in narodnega parka Etosha.

IZLETI

Za dodatne informacije pokličite v pisarno društva vsak delavnik med 9. in 15. uro na telefon 01/426 58 75.

14. april 2007: Gozdna učna pot ob mrtvicah Mure (vodita: Franc Kosi in Željko Šalamun)
Na gozdni učni poti bomo spoznali zanimive življenjske prostore ob mrtvicah reke Mure, ki so zelo pomembni za mnoge rastlinske in živalske vrste. Tu je domovanje žoln in detlov, pričakujemo lahko prve belovrate muharje. Naučili se bomo tudi, kako se pripravi pravi prleški pajani krūh. Zbirališče

ob 7:30 pri trgovini (poleg krožnega križišča) v Veržeju.

14. april 2007: Krakovski gozd (vodijo Andrej Hudoklin, Mojmir Pustoslemšek in Hrvoje Oršanič)
Ogledali si bomo mogočni nižinski poplavni hrastov gozd, ki je tudi eno izmed pomembnih območij za ptice. Izlet bo lepa priložnost za spoznavanje različnih vrst gozdnih ptic, predvsem detlov, z malo sreče pa bomo opazovali črno štokrlo in malega klinkača. Zbor je na parkirišču pri gostilni Žolnir v Kostanjevici ob 8. uri. Ne pozabite na škornje!

14. april 2007: Spoznavanje sov ob Cerkniškem jezeru (vodi Janez Dragolič)
Pod vodstvom domačina Janeza Dragoliča, izvrstnega poznavalca Cerkniškega jezera, si bomo ogledali Jezerski zaliv, jamo Karlovico in tu počakali, da se znoči. Ob mraku bomo prisluhnili, ali se morda oglašata katera od tu živečih petih vrst sov. Zaželene so žepne svetilke. Dobimo se ob 18. uri uri pri Ribiškem kotu (pri čebelnjaku) na Cerkniškem jezeru.

15. april 2007: Šobec (vodi Rok Rozman)
Ponovno bomo obiskali to raznoliko območje, ki nas je že pozimi presenetilo s pestrostjo ptic. Tokrat lahko pričakujemo še več zanimivih vrst, ki se vračajo s svojih prezimovališč. V tem času lahko opazujemo številne rumene strnade, različne vrste ščinkavcev, kovačke in druge ptice. Za izlet se dobimo ob 8. uri na parkirišču pred kampom Šobec.

22. april 2007: Mlake pri Vipavi (vodita Tomaž Berce in Erik Šinigoj)
Mlake so še zadnji košček Vipavske doline, ki se je izognil agromelioracijam. Na preostalih vlažnih in suhih travnikih ter v grmiščih lahko opazujemo številne vrste ptic. Gnezdečim vrstam se v tem času pridružijo tiste, ki se v Mlakah le ustavijo na selitvi. Opazujemo lahko srakoperje, penice, ujede, vijeglavko, velikega strnada, repaljščico, prosnika ... Za izlet se zberemo ob 8. uri pri Škofijski gimnaziji v Vipavi.

27. april 2007: Tradicionalni praznični izlet na Cerkniško jezero (vodi Leon Kebe)
Tradicionalni izlet na Cerkniško jezero je vedno prijeten družabni dogodek in dobra priložnost za opazovanje zanimivih ptic na spomladanski selitvi. Slabo vreme ponavadi obeta najzanimivejši teren! Izlet je primeren tudi za začetnike in nepoznavalce ptic. Dobimo se ob 8. uri pri Ribiškem kotu (pri čebelnjaku) na Cerkniškem jezeru.

5. maj 2007: Goričko (vodita Kristjan Malačič in Željko Šalamun)

V sodelovanju s Krajskim parkom Goričko si bomo tokrat ogledali Hodoško jezero, nato pa se sprehodili skozi gozdove in kulturno krajino severovzhodnega Goriškega. Spremljali nas bodo hribski škrijanci, vijeglavke, kobilarji ... pa še kakšno presenečanje. Zbirališče je ob 7:30 pri pošti v Hodošu.

12. maj 2007: Boč (vodi Matjaž Kerček)
Krajski park Boč je znan po rastišču redke velikonočnice. Zaradi ohranjenosti narave pa je zanimiv tudi za ptice. Ob vznožju lahko srečamo vrste, značilne za kulturno krajino, med njimi v celinski Sloveniji redkega plotnega strnada. Za obsežne strnjene gozdove so poleg drugih gozdnih ptic značilni belovrati muharji. Zborna mesto je ob 8. uri na železniški postaji v Poljčanah.

16. maj 2007: Šola ptičjega petja na Mariborskem otoku (vodi Luka Božič)
Namesto predavanja se bomo tokrat odpravili ven. Posebno pozornost bomo namenili petju in oglašanju ptic, ki jih lahko srečamo v bližini svojih domov. Spoznali bomo, kako pojejo in se oglašajo cikovi, kos, ščinkavec, zelenec, lišček, brglez, sinica, detel ... Za izlet se bomo zbrali ob 17. uri pred gostilno v Koblarjevem zalivu, od koder se bomo odpravili proti Mariborskemu otoku. Izlet posebej priporočamo začetnikom, otrokom in njihovim staršem.

17. maj 2007: Šola ptičjega petja v Tivoliju (vodi Jernej Figelj)
Na tokratnem popoldanskem izletu bomo obnovili spoznavanje petja in oglašanja ptic, ki živijo v bližini naših domov. Zgodnejšim pevkom bomo dodali še nekaj takih, ki se k nam vrnejo kasneje v sezoni. Dobimo se ob 18. uri pred nekdanjo čolnarno v Tivoliju. Izlet je še posebej primeren za začetnike.

19. in 20. maj 2007: Pohorje (vodi Aleš Tomažič)
Dvodnevni izlet bo odlična priložnost za spoznavanje bogatega ptičjega sveta Pohorja. Z Rogle se bomo odpravili proti Ribniški koči, kjer bomo prespali. Po poti bomo opazovali značilne ptice iglastih gozdov in travnatih planj, kot so sive pevke, krekovti, drevesne cipe, črne žolne, z nekaj sreče tudi ruševce. Ker je število prenočišč v koči omejeno, se za izlet čim prej prijavite pri vodji izleta na številko 040 587 506.

26. maj 2007: Izlet za mlade ornitologe v Dobravo in Jovse (vodijo Dušan Klenovšek, Hrvoje Oršanič in Andrej Hudoklin)
Obiskali bomo Jovse ob reki Sotli, kjer je še ohranjena kulturna krajina z vlažnimi travniki in osamelimi drevesi. Tu lahko opazujemo kobiličarja, črnočelga in rjavega srakoperja, iz visoke trave pa slišimo peti prepelico in kosca. Nato se bomo odpravili še v bližnji nižinski

poplavni gozd Dobrava, v katerem prebivajo srednji detli in redka črna štokrlo. Zberemo se ob 8. uri pred cerkvijo v Kapelah.

27. maj 2007: Kucelj (vodi Andrej Figelj)
Dobimo se ob 7. uri na glavni Petrolovi bencinski črpalki v Ajdovščini. Od tod se bomo z avtomobili odpeljali do izhodišča izleta. Skozi gozd se bomo odpravili proti robu planote, kjer si bomo ogledali delček pestre združbe ptic. Mogoče je opazovati slegurja, kotorno, mlinarčka, ujede, srakoperje, strnade in še kakšno presenečenje. Za dodatne informacije pokličite vodjo izleta na številko 031 874 289.

9. junij 2007: Volovja reber (vodi Tomaž Jančar)
Zbrali se bomo ob 7. uri pri Trnovski bajti (glej Atlas Slovenije str 198 Br). V Ilirski Bistrici zavijete priti Sviščakom, čez slabih 10 km se na grebenu odcepi cesta na levo. V nasprotju z izletom lani novembra bodo suha travišča tokrat v polnem cvetju. Nepozabno doživetje. Letos morda zadnjič brez vetrne elektrarne. S seboj imejte terensko obleko in obutev. Za dodatne informacije pokličite 041 750 275. V primeru zelo slabega vremena izlet odpade.

AKCIJE

Vse dodatne informacije dobite pri koordinatorju akcije ali v pisarni društva na telefonu 01 / 426 58 75.

22. april 2007: Čiščenje stene za breguljko (koordinator: Boris Kočever, tel. 041 639 761)
Na tej tradicionalni akciji bomo očistili zaraščene strme bregove reke Drave, ki jih s hidroelektrarnami zajezena Drava ne poplavlja več, in s tem ponovno omogočili gnezdenje breguljkam pri Središču ob Dravi. Vsak par pridnih rok pomeni nekaj gnezdečih parov več.

12. maj 2007: Popis rumenih pastiric na Cerkniškem jezeru (koordinatorja: Jana Kus Veenvliet in Leon Kebe, tel. 031 655 993)
Na Cerkniškem jezeru bomo skupaj popisali tudi rumene pastirice. Po številu sledi družabno srečanje s piknikom. Dobimo se ob 8. uri pri Ribiškem kotu (pri čebelnjaku) na Cerkniškem jezeru.

2. junij 2007: Crex Night (koordinators: Leon Kebe, tel. 031 655 993)
Za varstvo ogroženega kosca je ključnega pomena natančno spremljanje njegovega števila. Kosce lahko preštujemo le v skupni akciji, ki poteka ponovi in je vedno nepozabno doživetje.

SKUPŠČINA DOPPS

21. april 2007: Grand Hotel Union v Ljubljani, ob 14. uri

Čebelar (*Merops apiaster*)

Bil je eden tistih dni, ko je zrak od opoldanske vročine in hrupa trlijonov nevidnih črčkov, cvrčkov, škržatov, murnov ter kobilic gost kot juha. Od morja je pihal vrel fen in prinašal vonj po razgretem poletju.

V takih dneh letajo okoli le papirnati znajji. No, tudi kakšen kačji pastir in lastovka. Še leteče mavrice so zajadrale v polkrogu le zato, da bi se prepirčale, da so resnične. Bilo je nekega avgustovskega dne na usju reke Bojane.

Borut Rubinič, Zaplana

APRIL	
1	ne
2	po
3	to
4	sr MB Luka Božič in Dominik Bombek: Projekcija filma o ribnikih v Podvincih
5	če
6	pe
7	so
8	ne
9	po
10	to
11	sr
12	če
13	pe
14	so Gozdna učna pot ob mrtvicah Mure (vodita: Franc Kosi in Željko Salamun) Krakovski gozd (vodijo Andrej Hudoklin, Mojmir Pustoslemšek in Hrvoje Oršanič) Spoznavanje sov ob Cerkniškem jezeru (vodi Janez Dragolič)
15	ne Šobec (vodi Rok Rozman)
16	po
17	to
18	sr
19	če CER Tomaž Jančar: Volovja reber
20	pe
21	so IJ Skupščina DOPPS
22	ne Mlake pri Vipavi (vodita Tomaž Berce in Erik Šinigoj) Čiščenje stene za breguljiko
23	po
24	to
25	sr
26	če
27	pe Tradicionalni praznični izlet na Cerkniško jezero (vodi Leon Kebe)
28	so
29	ne
30	po

MAJ	
1	to
2	sr
3	če
4	pe
5	so Goričko (vodita Kristjan Malačič in Željko Salamun)
6	ne
7	po
8	to
9	sr
10	če
11	pe
12	so Boč (vodi Matjaž Kerček) Popis rumenih pastiric na Cerkniškem jezeru
13	ne
14	po
15	to
16	sr Šola ptičjega petja na Mariborskem otoku (vodi Luka Božič)
17	če CER Miha Krofel: Živalstvo Namibije Šola ptičjega petja v Tivoliju (vodi Jernej Figelj)
18	pe
19	so Pohorje (dvodnevni izlet) (vodi Aleš Tomazič)
20	ne
21	po
22	to
23	sr
24	če
25	pe
26	so Izlet za mlade ornitologe v Dobravo in Iovse (vodijo Dušan Klenovšek, Hrvoje Oršanič in Andrej Hudoklin)
27	ne Kuceľj (vodi Andrej Figelj)
28	po
29	to
30	sr
31	če

JUNIJ	
1	pe
2	so Crex Night
3	ne
4	po
5	to
6	sr
7	če
8	pe
9	so Volovja reber (vodi Tomaž Jančar)
10	ne
11	po
12	to
13	sr
14	če
15	pe
16	so
17	ne
18	po
19	to
20	sr
21	če
22	pe
23	so
24	ne
25	po
26	to
27	sr
28	če
29	pe
30	so

**PROGRAM
DOPPS-a
april – junij
2007**

PREDAVANJA

MB: Pedagoška fakulteta
Maribor, Koroška cesta
160, Maribor
Termin: praviloma vsako
prvo sredo v mesecu
Čas: ob 18. uri

CER: Knjižnica Jožeta Udoviča,
Partizanska cesta 22,
Cerknica
Termin: vsak tretji četrtek
v mesecu
Čas: ob 19. uri

na je svoj izdelek skrbno načrtovala in ga poimenovala »Ptičja vila«. V parihi so učenci uporabili tehnično in tehnološko dokumentacijo in skrbno izdelali ptičje krmilnice iz lesa. Tudi devetošolce, bodoče mlade raziskovalce, so zanimala ptičja gnezda. Nekateri med njimi pa so se poglobili v temo »Biti svoboden kot ptica« in pisno ustvarjali.

Vsi udeleženci delavnic so pridno razvijali svoje ročne spretnosti in delovne navade, natančnost pri delu, pravilno in varno uporabljali najrazličnejše pripomočke, orodja, stroje, pridobivali so navade za koristno izrabo prostega časa in tako skrbeli za varstvo okolja in ptic. Da so najboljši izdelki dobili pravo mesto na šolski razstavi v večnamenskem prostoru in po hodnikih šole, je poskrbela posebna skupina učencev, ki je svojo nalogo imenovala »Priprava razstave«.

Seveda je bilo potrebno prav vse delavnice natančno opazovati, zabeležiti opažanja, najboljše utrinke ujeti v objektiv in dogajanja ustrezno dokumentirati s pomočjo najspodobnejše računalniške tehnologije. Tudi za to je bilo poskrbljeno, saj je skupina devetih učencev iz devetega razreda svojo nalogo vestno opravila, pri čemer je prav tako, kot vsi ostali, skrbela za varnost, pravilno ravnanje z računalnikom in fotoaparatom.

Tudi avtorja tega prispevka sva pripravila vzgojno-izobraževalno delavnico, ki sva jo poimenovala »Spoznavajmo ptice in jim pomagajmo«. Obiskovalci delavnice so lahko izbirali med različnimi točkami izobraževanja. »Krmilnica, pogrni se!« je bila ena od njih, kjer smo spoznavali najpogostejše obiskovalce ptičjih krmilnic in najvažnejša navodila, ki jih moramo upoštevati pri zimskem krmljenju ptic, da bo naše ravnanje pravilno. Na podoben način sva pripravila izobraževalno točko z naslovom »Pomagajmo pticam – nameščajmo gnezdilnice«. Pomagala sva si z zloženkami, ki ju je pripravil DOPPS. Obiskovalci so jih lahko našli na tako imenovani »DOPPS-ovi stojnici«, na kateri so bile razstavljene še druge publikacije društva. Najbrž ni med nami nikogar, ki se ne bi kdaj vprašal, »Kateri ptič je to?«. Tako sva poimenovala eno od izobraževalnih točk, kjer so se udele-

ženci lahko preizkusili v prepoznavanju in določevanju vrst ptic, pri čemer so si pomagali s priročnikom za ptice, po katerem sva poimenovala najino točko. Avtor tega prispevka sem izdelal plakat o rjavem srakoperju, s katerim sem želel seznaniti obiskovalce delavnice, da sem se že dvakrat udeležil zanimivega in poučnega mladinskega raziskovalnega tabora, ki ga vsako leto organizira DOPPS. Na stenskem zemljevidu učilnice je bila izrisana reka Mura in označen tisti odsek reke, ki je zavarovan z Naturo 2000. Ob njej so bile predstavljene skupine posebej zavarovanih ptic. Prav tej ekološko izobraževalni točki sva dala velik poudarek, vendar žal pravega zanimanja ni bilo. Vsekakor bova poskusila znova ob prvi priložnosti. Meniva, da bi ptice Mure, ob kateri živimo, moral poznati vsakdo! Ves čas so v prostoru delavnice odmevali Trilarjevi posnetki petja in oglašanja ptic. Iskrena hvala omenjenemu avtorju! Ker je bil tehniški dan, sva seveda tudi midva pripravila izdelek. Nastal je po predhodni objavi nagradne igre, s katero sva povabila k sodelovanju vse, ki imajo doma mobi kartice, na katerih so upodobljene ptice. Te sva potem uredila v »sistematsko zbirko«. Ptice sva razvrstila po družinah. Eden od zelo izkušenih in pomembnih ornitologov je na srečo pravočasno odkril napako, ki smo jo seveda nemudoma odpravili in se zahvalili za njegovo pozornost. Izdelek lahko služi kot didaktični pripomoček za pouk biologije v 9. razredu. Ob odhodu sva obiskovalce delavnice zaposlila z nagradnim vprašanjem: Kaj pomeni kratica DOPPS? Predvsem mlajši so se radi odzvali. Srečnemu izžrebancu smo podarili lepo darilo, koledar DOPPS-a za leto 2007. Da je najina delavnica ponujala res pestro izbiri načinov spoznavanja ptic, bi se rada iskreno zahvalila zaposlenim v pisarni DOPPS, ki so nama pomagali z nasveti ter pisnim in slikovnim gradivom.

Vesela sva bila vsake pozornosti, ki so jo obiskovalci namenili pticam. Ob koncu smo se počutili tako, kot se počutimo po vsakem dobro opravljenem delu, zadovoljno in prijetno. Naša pozornost in skrb za ptice pa naj nas spremlja vse leto! Priložnosti za to je veliko, samo izkoristiti jih moramo. K našemu vedenju, kako, pa je Tehniški dan – Ptice, na OŠ Gornja Radgona, zagotovo pripomogel. ●

4: Učenci nižjih razredov so se prepustili ustvarjalnosti in nastale so čedno pobarvane papirnate gnezdilnice, ki so jih potem »našle« papirnate ptice.
foto: Danica Barovič

5: Utrinek z razstave o pticah ob zaključku osnovnošolskega tehniškega dne, ki so si jo ogledali starši učencev in drugi krajanje Gornje Radgone.
foto: Danica Barovič

6: Šolarji in učitelji smo poskrbeli tudi za predstavitev DOPPS-a in njegove dejavnosti.
foto: Danica Barovič

1

2

3

4

5

Rojstvo Severnoprimske sekcije DOPPS

//Tomaž Berce

1: Severnoprimska sekcija ima v svojem logotipu slegurja (*Monticola saxatilis*), ki je ena naših najbarvitejših in skrivnostnih ptic.
foto: Peter Buchner

2: Ustanovno srečanje sekcije novembra 2006 v Dornberku. Navzoči smo prisluhnili tudi izvrstnemu predavanju kolega Tomaža Miheliča, ki nam je povedal veliko novega o veliki uharici (*Bubo bubo*) na Primorskem in v Sloveniji.
foto: Andrej Figelj

3: Eden izmed DOPPS-ovih izletov v Vipavski dolini, in sicer v času, ko sekcija še ni bila formalno povezana. Pogosto druženje Primorcev na terenih, kot na tem v Renških glinokopih, je pripomoglo k nastanku nove sekcije društva.
foto: Leon Kebe

Začetki

Naj začnem to zgodbo pri posameznikih ... Jedro sekcije, sedanji ustanovni odbor, se je nabiralo v Vipavski dolini, na Goriškem, kjer smo se že nekaj let z ornitologijo ukvarjali navdušenci, ki smo vedno delovali pod okriljem DOPPS-a. Zbiranje podatkov o pticah, izmenjava mnenj o tem in onem, s časom pa še potreba po druženju, po zbiranju podobno mislečih okrog sebe – vse to je botrovalo k temu, da smo začeli z ustanavljanjem Severnoprimske sekcije DOPPS. Zavedali smo se, da sama sekcija deluje le, če je volja in navdušenje, teh dveh elementov pa vsekakor ni primanjkovalo ob vsakem skupnem srečanju. Število zagrizenih aktivnih članov se je vsako leto povečevalo, prav tako sodelovanje pri akcijah in izletih. Velik prispevek k temu naraščanju članov pa je treba pripisati tudi dvema ornitološkima taboroma v Dornberku, saj je prav v Dornberku in Prvačini največja gostota popisovalcev ptic v Sloveniji. Polni ambicioznih pričakovanj smo se tako zbrali na ustanovnem srečanju 24. novembra 2006 v Dornberku. Ideje so postale cilji in tako je znotraj DOPPS-a nastala nova, četrta sekcija v Sloveniji, ki se trdno drži matične enote, le da se še bolj posveča organizaciji na lokalnem nivoju ter skrbi za območje, ki je vredno velike pozornosti. Govorim seveda o teritoriju Severnoprimske sekcije, o pravih ornitoloških poslasticah, ki so bile preveč časa neodkrita in nepoznane. Renški glinokopi, Vogršček, reka Vipava, obrobje Trnovskega gozda ... eno največjih gostot čukov v Sloveniji, velike uharice, podhujke, čapljice, travniki polni škrlancev, da ne pozabimo vseh strnadov ter največ popisanih povodnih kosov na IWC akciji. In še bi lahko naštevati, vsak po svojem okusu in preferenci. Vsekakor preveč zanimivosti, da bi lahko ušle pozornim očem opazovalcev.

Ustanovni odbor in delovanje sekcije

Naj spregovorim še o organizacijski posadki, ki je zasnovala in izpeljala zamisel o združitvi Severnoprimske regije. Ustanovni odbor vključuje devet članov, katerim poveljuje kapetan ekipe (beri predsednik) Andrej Figelj, za formalnosti pa skrbi tajnik Aljaž Rijavec. Preostali člani ustanovnega odbora so še: Tomaž Berce, Jernej Figelj, Marko Gregorič, Ivan Kljun, Peter Krečič, Borut Kumar in Erik Šinigoj. Da ne bi pozabili na vse člane sekcije, je v pripravi spletna stran, skrbimo pa tudi za podmladek, kjer vključujemo mlade ljubitelje narave v akcije in izlete sekcije.

Izmed uspehov našega delovanja moram omeniti predvsem zimske popise vodnih ptic, kjer smo v Sloveniji vodilni po obdelanih vodnih površinah. Dosegamo namreč izjemno pokritost vodnih površin, saj vsako leto popišemo, poleg zahtevanih in tradicionalnih, še kakšno novo lokacijo. Sodelujemo tudi z ribiči v skupnem štetju kormoranov.

Območje delovanja in program sekcije

Teritorij sekcije sega na severu do kraljestva visokih gora v občini Bovec, na zahodu nam je meja sosednja Italija, na vzhodu pa kolegi iz Notranjske sekcije. Južni rob smo si zastavili v občini Sežana, s tem pa »posegli« na Komenski in Goriški del Krasa. Znotraj meja sekcije je tako kar šest IBA območij.

Cilji za leto 2007 so raziskovalno delo, pri katerem se osredotočamo predvsem na celoletni monitoring Renških glinokopov, posebno pozornost dajemo seveda popisu za novi ornitološki atlas gnezdil Slovenije, organizirali bomo popis pegaste sove (*Tyto alba*) v Vipavski dolini ter popis čuka na Krasu v okviru projekta »Natura Primorske«. Poleg ciljnega raziskovanja se ukvarjamo tudi z naravovarstvenim delom, kjer spremljamo stanje IBA območij, ki so del teritorija sekcije (Kras, Južni rob Trnovskega gozda in Nanos, Breginjski Stol in Planja, Banjšice, TNP). Pomemben del naše aktivnosti so tudi izleti, ki jih organiziramo pod okriljem pisarne društva in pa predavanja, od katerih sta bili dve že odpredavani v zamejstvu, v Italiji.

Hvala ...

V imenu ustanovnega odbora Severnoprimske sekcije se ob tej priložnosti zahvaljujem vsem, ki so omogočili praktični nastanek sekcije, in sicer Prostovoljnemu gasilskemu društvu Dornberk, ki nam je brezplačno odstopilo prostore ob ustanovni skupščini, zahvala gre tudi podjetju Fructal, ki je navzoče na skupščini pospremlilo s sokovi in sladicami, gospodu Bogdanu Žoržu, predsedniku PGD Dornberk, za pomoč pri organizaciji samega srečanja in kolegu ornitologu Tomažu Miheliču za izvrstno predavanje o veliki uharici na Primorskem. ●

→ Popisovanje gnezdil

Drage članice in člani!

Tudi letos ste s pomladansko številko prejeli preprost obrazec, v katerega lahko zaapisujete svoja opazovanja vrst, ki jih boste opazili na svojih potikanjih. Kljub temu da je obrazec preprost, smo z njim zbrali že veliko zanimivih podatkov. Na njem so se znašle verjetno zadnje gnezdeče zlatovranke v Sloveniji, pa ponovno odkriti črnohlavi strnad in morebiti gnezdeče laške konopeljščice. Pa niso samo redkosti tiste, ki si jih želimo zbrati. Krok ar iz bližnjega kamnoloma je prav tako pomemben, ali pa majhna kolonija kavk v vaši vasi. Tudi pogorelec, ki poje z oreha na vašem dvorišču, nam je že pripomogel, da smo odstranili košček uganke o njegovi skrivnostni porazdelitvi v Sloveniji.

Pridružite se vsem, ki svoj čas namenjajo popisovanju za Novi ornitološki atlas gnezdil Slovenije. To je popis, s katerim si ustvarjamo sliko o razširjenosti in številčnosti naših gnezdil, in popis, ki ga potrebujemo, če hočemo naše ptice in okolje bolje varovati. Izpolnjen obrazec je prvi korak.

Več informacij na www.ptice.org oz. tomaz.mihelic@dopps-drustvo.si

Podarili smo ptičje hišice

//Barbara Vidmar

Mogoče ste v jesenskih mesecih preteklega leta v medijih zasledili oglas, v katerem so nas vabili, da izdelamo ptičjo hišico. Nagrade so bile bogate in marsikdo, ki rad ustvarja, si je zaželel, da bi bil med nagrajenci! Glede na to, da ves čas sodelujemo z vrtci in šolami po Sloveniji, smo se pozanimali, ali bi bilo mogoče, da bi izdelane hišice organizator podaril DOPPS-u. Veseli smo bili pozitivnega odgovora, saj smo ptičje hišice želeli podariti vrtcem in šolam, poleg tega pa tudi nekaj sončnih semen in učnega materiala, s katerim naj bi bilo opazovanje ptic na šolskem dvorišču še bolj zanimivo. Na natečaj je prispelo kar 387 ptičjih hišic! Za vse res ne bi mogli trditi, da so bile krmilnice, saj so bile bolj podobne pravim ptičjim hotelom. Vsi smo se strinjali, da domišljija ne pozna meja! Organizator nam je podaril približno polovico hišic, mi pa smo nato obvestili najbližje vrtce in šole, da si lahko kakšno pridobijo tudi za svoje dvorišče. Odziv je bil odličen! Ptičjih mojstrov in je bilo v naših prostorih vsak dan manj, dokler niso ostale le še tiste, ki za krmljenje ptic niso primerne. Morda pa bi bile komu vseh kot okras na vrtu!

Za podarjene ptičje hišice se najlepše zahvaljujemo organizatorju natečaja Hidrii Perles, d.o.o. ●

4: Geografska in ornitološka pestrost severnoprimske regije je prevelika, da bi jo lahko zgrešilo oko pozornega opazovalca. Na sliki je ostenje Trnovskega gozda, ki je med ornitologi znano po gnezdečem slegurju (*Monticola saxatilis*), veliki uharici (*Bubo bubo*), sokolu selcu (*Falco peregrinus*) in planinskem orlu (*Aquila chrysaetos*).
foto: Tomaž Mihelič

5: Ptičje hišice v društvenih prostorih čakajo na nove lastnike.
foto: Barbara Vidmar

1

2

3

4

5

7

6

8

9

Privabimo ptice in čebele, odženimo voluharja

//Ivan Esenko

1: Avtor prispevka v svojem sadovnjaku, ki ga kroji tudi po meri ptic.
foto: Luka Esenko

2: Brglez (*Sitta europaea*) prisega na gozd, zato posebno rad zaide v visokodebelni sadovnjak.
foto: Ivan Esenko

3: Plavček (*Parus caeruleus*) rad naseljuje gnezdilnice z majhno prostornino.
foto: Ivan Esenko

4: Šmarnica (*Phoenicurus ochruros*) išče hrano na tleh, zraku in na drevju.
foto: Ivan Esenko

5: Gnezdo kosa (*Turdus merula*) v živi meji. Najbolj nepravi čas za striženje, čemur pa posveča pozornost premalo ljudi.
foto: Ivan Esenko

Mnogo nas je, ki se ukvarjamo s koščkom zemlje okoli doma ali vrtarimo nekje na obrobju mesta, včasih pa pri sorodnikih na podeželju. V to nas žene želja po samooskrbi s povrtninami, največkrat pa veselje, ki v sezoni včasih nekoliko zamre, a se spet prebudi, ko se ukvarjamo s pridelkom in načrtujemo nove zasaditve. V vseh nas so kmečki geni, zato takšnemu načinu razmišljanja težko pobegnemo, pa tudi zakaj bi mu sploh hoteli? Nekateri so gluhi za vrtnarske užitke, vendar so lahko napadeni skozi zadnja vrata, ko si v življenju najdejo partnerja, ki se rad spopada z motiko, grabljami in lopato. Tedaj hočeš nočeš spoznajo, da zemlja in hlevski gnoj dišita in da je korenje, izpuljeno iz grede na domačem vrtu, najslajše. Vrt seveda ni samo zemlja, gnoj in lopata, znoj in slaba volja ter ščipanje v križu.

Za model zelenjavnega vrta si bomo izbrali garkeljč naših babic, ki ne pozna ostrih meja med okrasnim delom in gredami z zelenjavo, ampak na zelniku najdemo šope kamilic, ki odganjajo kapusovega belina (*Pieris brassicae*).

V tej enoletni nadaljevanji bomo skozi letne čase obdelali sadni, zelenjavni, okrasni in vodni vrt, živo mejo in vrtno trato. To so življenjska okolja, ki najpogosteje obdajajo stanovanjske hiše in bivalne soseske večstanovanjskih zgradb. Ob vsej razpoložljivi vrtnarski literaturi, ki nam je na voljo, v tej rubriki ne bomo odkrili Amerike. Razmišljali bomo pozitivno in se prijazno sporazumevali z naravo.

//Odrečemo se kemijskim »pomagalom« pri našem vrtarjenju. Odločimo se za posevke in zasaditve v kolobarju, saj kolobar preprečuje enostransko izrabo vrtnih tal in preprečuje žuželkam, vezanih na določene povrtnine, da bi se v ponavljajočih nasadih prekomerno namnožile, ampak da bodo klonile ob menjavanju gredic.

Ptice v sadovnjaku

Ptičji svet in sadni vrt gresta skupaj z roko v roki. Ptičem pomeni drevesni sestoj kultiviran gozd, življenjski prostor, kjer se vedno najde kaj užitnega pod lubjem in v pazduhah vej. S tem skrbijo, da žuželke, ki nam v sadnem vrtu delajo pregl-

vice, številčno ne presežejo praga škodljivosti in jih lahko jemljemo zgolj kot hrano pernatim stanovalcem sadovnjaka. V vseh letih obstoja našega sadovnjaka nismo imeli priložnosti, da bi odtrgali eno samo črvivo jabolko, brez vsake uporabe kemijskih »pomagal«.

//Sadnega drevja ne škropimo, deležno naj bo zgolj hlevskega goja zgodaj pomladi, višino in obliko pa uravnavamo z zmerno rezjo med zimskim mirovanjem. Vodene pogankje lahko režemo tudi poleti, kar zlasti omogoča, da so plodovi izpostavljeni soncu in lepše dozori. Najprimernejša gojitvena oblika za sadno drevje je piramida, ki je zlasti primerna za visokodebelne sadovnjake. Za sadno drevje, cepljeno na bujne in srednje bujne podlage, pa je najprimernejša oblika vreteno.

Drevesa, ki so v dobri kondiciji, so bistveno bolj odporna proti boleznim. V primerjavi z življenjsko dobo dreves v plantažnih sadovnjakih, kjer je drevesni sestoj do popolnosti izkoriščen in pogosto prihaja do pomanjkanja posameznih makroelementov, je življenjska doba takšnega sadnega drevja bistveno daljša.

Nekaj jablan v našem sadovnjaku je vzgojenih v gojitveno obliko solax, ki pa ni tipična, saj sem se za to obliko odločil naknadno, ko so bila drevesa stara že več kot deset let. Zaradi obzirne rezi v sadovnjaku ne prihaja do izmenične rodnosti, pridelek pa je zmeren do bogat, odvisno od letine. Škrup se v deževnih letinah pojavi samo na jablanah sorte idared, vendar komaj opazno, zelene uši in ose brstarice, ki na začetku poletja napadejo mlade svetlozelene pogankje, pa ne napravijo bistvene škode, saj se brstenje v tem času ponovi. Na kolonijah uši pogosto vidvam pikapolonice, največkrat sedempikčaste (*Coccinella septempunctata*). Za nečrvivost sadja se moram zahvaliti zgolj ptičem in prhutarjem, ki obvladujejo nočno nebo.

//Ptice privabimo s številnimi gnezdilnicami, opremljenimi z različno velikimi vhodnimi odprtini, kar omogoča pestrejšo vrstno sestavo duplarjev. Netopirjem namestimo netopirnice, ki so v bistvu podobne gnezdilnicam za ptice, le da imajo vhodno odprtino nameščeno spodaj in ne zgoraj. Lahko jih pritrdimo na vsakršno drevje, ki nas obdaja, ali pa na sončno stran objektov, kot so drvarnice in lope, lahko pa tudi na stanovanjske hiše.

Odziv obeh skupin živali v našem vrtu je več kot očiten. Netopirji so iz leta v leto pogostejši. Poleg vseh komarjev, ki jih polovijo, napravijo največjo uslugo sadjarju s tem, ko v toplih

poletnih nočeh lovijo metuljčke jabolčnega zavijača (*Carpocapsa pomonella*). Med gnezdilci so najbolj opazne siničje vrste (*Parus* sp.) in brglez (*Sitta europaea*) ter šmarnica (*Phoenicurus ochruros*), ki je redna gnezdilka na tramu hiše in redna obiskovalka sadovnjaka. Tudi vijeglavka (*Jynx torquilla*) sodi med zveste gnezdilke našega sadovnjaka. Vsako leto ostane nekaj gnezdilnic nezasedenih, saj s samim nameščanjem gnezdilnic ne moremo povečati gostote gnezdečih ptic nad kapaciteto okolja.

//O nasaditvah, primernih za živo mejo, bomo govorili v prihodnjih prispevkih, v tem času pa velja opozoriti, da s striženjem pohitimo, saj bodo kosi (*Turdus merula*) in črnoglavke (*Sylvia atricapilla*) kmalu začeli gnezdit, tedaj pa ne bo več primeren čas za takšna opravila.

Samotarske čebele

Ko spomladi urejamo vrtno gredico in načrtujemo setev in zasaditve, pravzaprav urejamo življenje, ki bo tisto leto potekalo na našem vrtu. Pri tem lahko zelo vplivamo na odzive v okolici. S primernimi nasaditvami bomo privabili živali, ki bodo odigrale pomembno vlogo v našem vrtu, nas pa razveseljevale s svojo navzočnostjo in z njo potrjevale naše delo. Z namestitvijo gnezdilnic za samotarske čebele bomo ugotovili, kako malo truda je potrebno, da privabimo oprasovalce žužkocvetnih rastlin v naš vrt. Pomanjkanje oprasovalcev pomeni manj sadja in pojav pomanjkljivo oprasenih plodov (nesimetrično razvita plodnica pri jabolkih in hruškah). Medonosne čebele (*Apis mellifera*) kot poglavitni in najbolj znani oprasovalci niso edine žuželke, ki opravljajo to pomembno vlogo v sadovnjaku. Samica rdeče dišavke (*Osmia rufa*) opravi pri oprasovanju delo več kot sto medonosnih čebel delavk. Problem sodobnega čebelarstva je prenasičenost čebel na enem koncu in pomanjkanje na drugem. Idealno bi bilo razpršeno čebelarstvo, se pravi veliko število manjših skupin panjskih enot v prostoru, kar pa je s stališča ekonomije intenzivnega čebelarjenja neizvedljivo. Vendar lahko vsakdo med nami postane čebelar, in to s čebelami, ki ne pikajo in ne potrebujejo nobene nege in skrbi. No ja, po med bo še vedno treba k tistim pravim čebelarjem. V našem delu sveta živi več sto vrst samotarskih čebel. Od medonosnih se večina izmed njih močno razlikuje, tako po videzu kot velikosti, predvsem pa po načinu življenja. Te čebele ne snujejo kolonij, čeprav nekatere vrste med njimi sicer vzdržujejo ohlapno socialno življenje. Veliko med njimi jih poskrbi za svoj naraščaj v luknjah v lesu, ki so ostale kot posledica delovanja lesnih črvov, lahko pa uporabijo celo luknjo, ki je ostala za izruvanim žebeljem.

//Gnezdnice za samotarske čebele izdelamo tako, da navrtamo kose lesa ali zvežemo snopiče trstike. Namestimo jih na sončno stran vrtno lope ali drugega objekta, lahko pa samostojno kar na sam vrt. V tem primeru na gnezdilnico pritrdimo strešico. Samotarke bodo gnezdilnico same naselile in oprasovale sadno drevje, kasneje pa tudi druge rastline. Luknje v lesu naj imajo premer od 5 do 10 mm, kar omogoča naselitev različnih vrst čebel.

Voluhar na vrtu

Velikega voluharja (*Arvicola terrestris*), ki nam dela preglavice na vrtu, ne bomo zastrupili, temveč se bomo raje obrnili po pomoč k naravnim zaveznikom. Med ptičjimi vrstami je kar nekaj uspešnih plenilcev, ki so jim majhni glodavci poglavitna hrana. Postovka (*Falco tinnunculus*) bo obiskala tudi mestne vrtove, medtem ko se obiska kanje (*Buteo buteo*) lahko obetamo na obrobju mesta in na podeželju. Lesna sova (*Strix aluco*) se rada naseli v gnezdilnico in spada med glavne plenilce majhnih glodavcev. Z njo kot gnezdilko prijateljujem dvajset let in v živo spremljam njene lovske uspehe. V času hranjenja doraščajočih mladičev se odpravlja na lov celo podnevi, tako sem lahko velikokrat videl velikega voluharja v njenih krempljih. Našteti ptiči so naše stalne vrste in se pojavljajo v vrtovih vse leto ali, bolje, takrat, ko jih pritegne hrana. Zato ne bodo obiskovali vrtov, kjer vladajo fitofarmaceutski pripravki za zatiranje glodavcev. In seveda njihovih plenilcev.

//Voluharja odganjajo različne rastline, ki jim pustimo razrast ali jih nasadimo sami. To so mlečki (*Euphorbia* sp.), cesarski tulipan (*Fritillaria imperialis*) in narcise vseh vrst (*Narcissus* sp.).

Vse našete rastline so sicer prebivalke okrasnega dela vrta, pomešane med zelenjavo pa bodo razbile togost zelenjavnega vrta. Grmički narcis, posajeni ob sadnem drevju, nam bodo prepričljivo napovedovali pomladni čas in odganjali voluharja.

//Če se odločimo za lov na voluharja s pastjo, uporabimo prehodno cevasto past, ki ga ujame živega.

Vse ujete voluharje sem izpusil v divjino, kjer so slej ko prej postali plen kakega plenilca. Lov na voluharja je preprost, saj je njegovo gibanje omejeno na rove, ki jih naseljuje. Seveda prej ugotovimo, ali je rov »živ«, kar pomeni, da ga bo zasul, če ga bomo odkrili, saj je v svojih podzemnih sobanah občutljiv za prepih. ●

6: Samotarska čebela pred svojo luknjo v gnezdilnici. Ščetka na trebuhu je polna cvetnega prahu, ki ga bo odložila v luknjo, kot hrano za zarod.
foto: Ivan Esenko

7: Gnezdilnica mora biti nameščena na varnem mestu pred mačko in kuno belico (*Martes foina*).
foto: Ivan Esenko

8: Strune, kakor imenujemo ličinke hroščev pokalic (Elateridae), zelo uspešno polovimo z naravnimi vabami – korenjem in krompirjem – na sveže obdelanih gredah pa jih pobirajo poljski (*Passer montanus*) in domači vrabci (*Passer domesticus*).
foto: Ivan Esenko

9: Netopirji polovijo ogromno letečih nočno aktivnih žuželk. Na sliki je mali podkovnjak (*Rhinolophus hipposideros*).
foto: Ivan Esenko

1: Sinička na roki je zaščitni znak Tičistana.
foto: Tomaž Mihelič

2: Najboljša mesta za hranjenje so tik ob grmih, ki pticam zagotavljajo zavetj in od koder je pot do roke kratka.
foto: Tomaž Mihelič

3: Ples z golobi. Otroci nimajo predsodkov in golobi se jim zdijo prav tako pristrčni.
foto: Tomaž Mihelič

4: Otrok ne bodo navdušile samo ptice. Drevesa velikani se bodo pogovarjala z njimi.
foto: Tomaž Mihelič

5: Kozača (*Strix uralensis*) je ptica, ki je visoko v prehranjevalni verigi. Njena številčnost je odvisna tudi od številčnosti njenega plena.
foto: Tomaž Mihelič

6: Male glodavce plenijo številne živali, zato imajo te vrste navadno zelo številen zarod. Na sliki je gozdna miš (*Apodemus sylvaticus*).
foto: Tomaž Mihelič

7: Če so zapleteni procesi v naravi predstavljeni skozi igro, jih otroci vsrkajo z nasmeškom na obrazu.
foto: Tomaž Mihelič

Bolje sinička na roki kot golob na nogi

//Tomaž Mihelič

Kako ptice približati otrokom? Če ste jeseni izdelali ptičjo krmilnico, jo založili s primernim semenjem in postavili pred priljubljeno otroško okno, ste zadeli žebljico na glavico. Ptice so se kmalu navadile nanjo in na radovedne obrazke, »nalimane« na okensko steklo. Kaj pa, če ste okno odprli? Verjetno podobna reakcija ptic, kot bi se mednje zapodil skobec. Ptice so imele z vami premalo stika, da bi vam lahko zaupale. Za vsako zaupanje so potrebne izkušnje in čas. In ker se navadno iz služb pozimi vračamo tik pred mrakom, današnji čas vsekakor ni naš zaveznik. Poiskati moramo mesto, kjer je namesto nas potreben stik s pticami nadoknadil nekdo drug.

→ Pomlad prihaja! - Spring Alive

Ste letos že opazili ali slišali katero od prvih znanilk pomladi – belo štorčljo, hudournika, kmečko lastovko ali kukavico? Če ste jo, potem ne odlašajte in vnesite podatke o tem na spletni strani www.springalive.net! Če boste po njej še malo pobrskali, boste lahko izvedeli kaj več o posameznih vrstah, odigrali igrice ali pa poslali razglednico svojim prijateljem. Vsak dan boste lahko na zemljevidih tudi preverili, kako se po Evropi širi pomlad. Vabimo vse otroke, da nam do 31.5.2007 pošljejo risbo bele štorčlje, hudournika, kmečke lastovke ali kukavice na naslov DOPPS, p.p. 2990, 1001 Ljubljana. Na hrbtni strani risbe naj bodo navedeni ime, priimek in naslov ter starost otroka. Risb ne bomo vračali, lahko pa jih boste prevzeli v društvenih prostorih po 1.9.2007. Tri risbe po izboru uredniškega odbora revije bomo nagradili.

Z družino se na izlet odpravimo v park Tivoli. Če imamo doma psička, ga tokrat izjemoma pustimo doma, v žepe pa si natresimo oluščениh in na grobo nadrobljenih orehov. Pa nikar ne razburjajmo otrok s pripovedovanjem, kaj se nam bo tam pripetilo. Starši včasih s svojimi zgodbicami v otrocih vzbudimo domišljjske predstave, da na koncu resnična izkušnja kar nekako zvedeni. V park gremo torej samo na sprehod. Ko bomo prišli do Jakopičevega sprehajališča, na njegovem koncu zavijmo desno, pod mogočna drevesa. Predel, ki so ga že stari Ljubljančani poimenovali Tičistan, je namreč znan po zaupljivih ptičkah. Številni obiskovalci, ki ptic ne preganjajo, ampak jim prijazno ponujajo hrano, so z leti ustvarili odnos, ki se zrcali v imenu predela parka. Zaupljivost ptic torej ni naključje, ampak rezultat izkušenj in časa. Potrebne izkušnje so si torej ptice namesto z nami pridobile prek številnih obiskovalcev parka. Iztegnjena roka ob grmu pa je postala zanesljivo znamenje, ki obljublja slasten zalogaj hrane. Pri tem pa seveda ni čisto vseeno, kdo roko iztegne. Ptice veliko bolj zaupajo starejšim ljudem. Malčki se namreč težko zadržijo in skušajo ptičko pobožati, če že ne ujeti. Pa še potrpežljivi niso toliko, da bi lahko kakšno minuto stali z iztegnjeno roko. Kako jih torej nagovoriti? Najlaže z zgledom. Ko smo se pred kratkim prvič vsi skupaj odpravili v Tivoli, so orehi v mojem žepu ostali skrivnost. Seveda ni bilo težko privabiti golobov in vran, in kmalu so nam zobale kruh, nadrobljen na naše čevlje. Jaz pa sem segel v žep in ponudil še siničkam. Ko je priletela prva, so bili golobi pozabljeni. »Še meni, še meni!«, so zavreščali vsi štirje otroci in kar težko smo se dogovorili za vrstni red. Pred tem smo postavili še pravila. »Pri miru in nobene ga lovljenja, prav?« No, na koncu je uspelo samo Boru. Mogoče zato, ker je največji. Ali pa zato, ker je najbolj vztrajno molil ročice proti grmu. Domov grede smo delali načrte, kako bomo na orehe navadili tudi siničke okrog naše hiše. »A veš, oči, kako nežni so siničkini krempljci«, mi je zvečer, tik preden je zaspal, zašepetal Bor. Poskusite še sami. občutek ptičjih nožic na roki je res očarljiv. ●

Izdelajmo skupaj - prehranjevalna veriga

//Barbara Vidmar in Tomaž Mihelič

Ponavadi majhnemu otroku težko razložimo naravne zakonitosti. Zato so nam v takšnem primeru pri razlagi v pomoč preproste igrice. Otroku lahko skozi igro pojasnimo tudi tako zapleteno stvar, kot je prehranjevalna veriga – s pomočjo »mobila«. Otrok bo med igro spoznal, kako so v naravi med seboj povezane živali in rastline, in s tem tudi, kdo pohrusta koga – v našem primeru miška lešnik in zatem sova miško.

Kako izdelamo mobil?

Potrebujemo:

trši šeleshamer, škarje, barvice (lahko so tudi vodene barve, voščenke, flomastri...), vrvico

Navodila:

Na papir narišite sovo, miško in lešnik. V pomoč naj vam bo slika 7, na kateri je že izdelan mobil. Vse tri izrežite in jih pobarvajte na obeh straneh. V sredino sove in miške izrežite primerno velik krog (miška poje lešnik, sova pa miško). V krog v sredini miške s pomočjo vrvice pritrđite lešnik, v krog v sredini sove pa miško z lešnikom. Sovo obesite na dovolj dolgo vrvico in svoj novi mobil pritrđite na strop.

Otroku med izdelavo mobila pojasnite, da so v naravi mnoga bitja med seboj tesno povezana. Ena takšnih povezav je tudi prehranjevalna veriga ali, v primeru bolj zapletene povezanosti, prehranjevalni splet. Kjer je veliko rastlinske hrane za male sesalce, bodo številčne tudi sove, ki rastlinske hrane sploh ne uživajo. Spodbudite otroka, da bo sam narisal ptico, miš in lešnik, seveda pa lahko za svoj mobil izberete tudi druge živali in rastline. ●

1

Repaljščica povezuje švicarske in slovenske ornitologe

//Urša Koce

1: Repaljščica (*Saxicola rubetra*) je morda med najbolj ogroženimi pticami evropske kulturne krajine. foto: Borut Rubinič

2: Delta reke Reuss na izlivu v Vierwaldstätter See je eden skrbno varovanih švicarskih naravnih rezervatov. Tu gnezdi ena izmed zadnjih izoliranih populacij repaljščice v državi, nova pridobitev rezervata pa so umetni prodnati otoki za ogrožene gnezditelje prodišč, kot na primer malega deževnika (*Charadrius dubius*). foto: Damijan Denac

3: Ob delti Reussa je novembra z alpskih pobočij v dolino pihal močan in topel veter fen. Ornitologi pri opazovanju gage (*Somateria mollissima*) na Vierwaldstätter See, od spredaj: Petra Horch, Simon Birrer, Urša Koce, Roman Graf in Davorin Tome. foto: Urša Koce

Novembra 2006 smo trije slovenski ornitologi z Nacionalnega inštituta za biologijo, Davorin Tome, Damijan Denac in Urša Koce, obiskali švicarski ornitološki inštitut Vogelwarte v Sempachu. Na tridnevem obisku, ki je bil namenjen predvsem izmenjavi izkušenj pri raziskovanju in varstvu repaljščice (*Saxicola rubetra*), smo s švicarskimi strokovnjaki razpravljali o njeni gnezditveni biologiji, ekologiji, populacijskem dogajanju v evropskem prostoru ter o njenem formalnem varstvenem statusu in konkretnih varstvenih prizadevanjih v obeh državah. Damijan Denac je v predavanju vsem delavcem na inštitutu izčrpno predstavil delo in rezultate večletnih raziskav repaljščice v Bevkah in Notranjih Goricah na Ljubljanskem barju, ki na našem inštitutu potekajo pod mentorstvom Davorina Tometa. Sledila je razprava v ožjem krogu, na katero so bili povabljeni vsi švicarski ornitologi, ki se ukvarjajo z repaljščico, bodisi raziskovalno bodisi z ukrepi za njeno varstvo. Svoje bogate izkušnje in znanje so med drugimi z nami delili priznana raziskovalca Reto Spaar in Simon Birrer ter sodelavci na varstvenih projektih: Petra Horch, Jacques Laesser in Jerome Gremaud. Diskusije se je udeležil in jo s svojim znanjem in izkušnjami primerno razgibal tudi Lucas Jenni, nesporno eden vodilnih ornitologov raziskovalcev in naravovarstvenikov starejše generacije v Švici. Njihove predavitve so od bolj splošnih tem na področju varstva ptic v Švici prešle h konkretnim temam o repaljščici.

Repaljščica je v 70. letih prejšnjega stoletja v Švici predvsem v nižinah pričela hitro izginjati, do danes pa se je ohranila zgolj v majhnih in izoliranih populacijah na gorskih travščih (Alpe, Jura). Glavni razlog za tako drastičen upad je bila spremenjena kmetijska praksa, ki je tako kot drugod po Evropi uvajala zlozbo zemljišč nekdanje mozaične kulturne krajine ter pospeševala pašo in vzgojo čimbolj produktivnih travnikov, ki jih danes ponekod kosijo tudi šestkrat letno. Težave, s katerimi se srečuje na travščih tleh gnezdeča repaljščica na takšnih območjih, so pomanjkanje pevkskih

mest in neprimerna struktura travnate ruše, izguba gnezd zaradi prezgodnje košnje in teptanja živine ter pomanjkanje travniških nevretenčarjev za prehrano mladičev.

V Švici se z velikim naporom bojujejo za ohranitev še zadnjih gnezdečih gorskih populacij, ki pa jim prostor odžira vse bolj napredujoča urbanizacija v gorskih območjih s turističnim potencialom in celo do pred nedavnim še nemogoča intenzifikacija gorskih travnikov. Prav zdaj enemu od gnezdišč pri vasi Urserental v bližini prelaza Sankt Gotthard grozi izginjanje zaradi načrtovane graditve prestižnega hotela in golfišča.

Švicarski kolegi so pokazali veliko širino in velik interes po sodelovanju s tujimi ornitologi in naravovarstveniki. Po Damijanovi predavitvi so priznali velik pomen našemu raziskovalnemu delu na Ljubljanskem barju. Nanje je precejšen vtis napravila tudi sama ohranjena mozaična kulturna krajina, ki je v nižinah v njihovi državi že davno preteklost. Veliko zanimanja so pokazali zaradi izredno pomembnih podatkov o gnezditveni fenologiji repaljščic, gnezdečih v bolj ali manj optimalnih razmerah v nižinskih predelih, ki so osnova za pripravo ukrepov za vzpostavljane in upravljanje novih gnezdišč tudi v degradiranih nižinskih legah. Razvila se je tudi debata o varstvenem statusu repaljščice v Evropi, saj po kategorizaciji BirdLife ni opredeljena kot SPEC (vrsta evropske varstvene pozornosti). Po izkušnjah navzočih strokovnjakov pa populacije povsod po Evropi upadajo, zato smo se strinjali, da bi bila potrebna strokovna revizija varstvenega statusa te vrste.

Po večletnem prizadevanju za varstvo repaljščice in hkrati drugih vrst ekstenzivnih travšč je neustavljivo upadanje populacij tudi znamenje, da je treba ovrednotiti primernost doslej apliciranih varstvenih ukrepov in jih ustrezno prilagoditi. Slednje pa je možno le ob poglobljenih raziskavah repaljščičinih življenjskih potreb. In ne le na gnezdiščih, pač pa tudi na prezimovališčih in selitveni poti. Zadnji dan obiska so nas kolegi s Vogelwarte popeljali na ogled nekaj alpskih gnezdišč repaljščice. Obiskali smo že omenjeni Urserental ter gnezdišče pod goro Geissberg. Eno izmed gnezdišč repaljščice je tudi na komaj nekaj hektarov velikem ekstenzivnem travšču v rezervatu v delti reke Reuss, ki se izliva v jezero Vierwaldstätter See. Delta je majhna, a ji namenjajo vso varstveno pozornost. Prav reke so v Švici poleg kulturne krajine drastično degradirane, saj so večinoma ujete v kamnomete.

Uživali smo lahko tudi ob ogledu njihove impresivne knjiž-

nice, ki je največja ornitološka knjižnica v Evropi. Pred odhodom so nas velikodušno obdarili z duplikati iz knjižnice po naši izbiri. Sami smo jih želeli obogatiti še s slovenskimi publikacijami, pa se je izkazalo, da med temi v njihovi knjižnici ne manjka niti revija Svet ptic! Kot zanimivost pa še to: Inštitut Vogelwarte si je z dolgoletno tradicijo varstva ptic in narave v Švici pridobil ugled ustanove, ki jo ljudje cenijo zaradi velikega prispevka k družbenim vrednotam. Njegovo izjemno široko delovanje na področju ornitologije in naravovarstva v občudovanja vrednem finančnem deležu podpirajo državljani sami, ki s tem postanejo t.i. »prijatelji Vogelwarte«. Naziv, ki v danes pretežno degradirani Švici izkazuje zavest, da je pestra narava tudi v tej »mitični« deželi, urejeni in gospodarsko izkoriščeni do zadnjega koščka zemlje, še vedno pomembna vrednota. Ali pa ravno zato še toliko večja. ●

Strokovna delavnica o kozači v narodnem parku Bavarski gozd

//Al Vrezec

V narodnem parku Bavarski gozd v Nemčiji že od leta 1970 poteka program ponovne naselitve (reintrodukcije) kozače (*Strix uralensis*). V več kot 30-letnem obdobju so v naravo izpustili prek 200 osebkov, a do danes brez večjega uspeha. Nekaj več uspeha so imeli na Češkem v gozdnem kompleksu Šumava, kjer so z naseljevanjem začeli šele v letu 1995, v Avstriji pa se trenutno soočajo s prvimi poskusi reintrodukcije. Projekt, ki ga je v 70. letih zastavil dr. Wolfgang Scherzinger, je zašel nekako v krizo, saj neuspele reintrodukcije kažejo, da s programom umetnega naseljevanja nekaj ni v redu. Zato so se v parku odločili, da na pobudo znane strokovnjaka za sove v Evropi, dr. Theodorja Mebsa, skličejo strokovno delavnico o kozači, kjer naj bi skupaj s strokovnjaki iz vse Evrope skušali v prvi fazi dobiti pregled nad statusom vrste v Evropi, v drugi fazi pa preučiti težave reintrodukcije kozače v Srednji Evropi. Organizator delavnice, dr. Jörg Müller, ki je trenutno strokovni vodja parka, je k sodelovanju povabil strokovnjake s Finske, Poljske, Slovaške, Češke, Hrvaške, Avstrije, Nemčije, iz Slovenije pa sva se srečanja udeležila z dr. Davorinom Tometom. V

uvodu delavnice, ki je potekala med 25. in 26.11.2006, je dr. Scherzinger predstavil ozadje projekta reintrodukcije. Na območju Bavarskega gozda in Šumave je nekdaj živel izolirana populacija kozače, ki pa je izumrla. Zadnje gnezdenje je bilo potrjeno leta 1875, z letom 1926 pa naj bi kozača na območju dokončno izumrla. Izolacijo vrste je najverjetneje povzročila človeška roka s fragmentacijo gozdnega prostora, s čimer je bil prekinjen stik z matično populacijo. Ni jasno ali je bila bavarska populacija povezana s slovaškimi ali s slovenskimi kozačami, ki so Bavarskemu gozdu najbližje. Eden od zaključkov srečanja je zato bil tudi skupni pristop k projektu, ki naj bi razkril genetsko ozadje različnih populacij kozače po Evropi. Med njimi tudi bavarskih kozač, saj je od nekdanje originalne populacije še vedno ohranjenih nekaj muzejskih primerkov. Pri tem se je izkazalo, da je bil eden večjih problemov reintrodukcijskega programa tudi poreklo sov v gojitvenih centrih, saj so bili pri tem pomešani osebk iz različnih virov in podvrst, tako skandinavske *Strix uralensis liturata*, zahodno-sibirske *S. u. uralensis*, kot južno-evropske *S. u. macroura*. Končno skupno stališče udeležencev glede reintrodukcijskega programa je dobro povzel dr. Pertti Saurola, ki je strnil, da same reintrodukcije niso ustrezno orodje za varstvo vrst. Kljub temu pa je predlagal, da se ob morebitnem nadaljevanju reintrodukcije kot gojitveno bazo uporabi sove iz Bavarski najbližje populacije (morebiti glede na genetske raziskave tudi najbolj podobne), pri čemer bi bilo poleg reintrodukcije nujno poskrbeti tudi za naravni most oziroma stik z matično populacijo, torej iz Slovaške prek Češke in iz Slovenije prek Avstrije. Ob tem se je izkazal kot velik problem varstva ptice v Nemčiji in Avstriji tudi lov, saj je bilo precej izpuščenih sov nelegalno ustreljenih. Živahna razprava je dala tudi nekaj novih vidikov na raziskave te ptice v Evropi zlasti prek primerjalnih ekoloških študij med južnimi in severnimi populacijami. Dobro izhodišče za to bo zbornik referatov srečanja, za katerega so se zavzeli vsi udeleženci. In Slovenija? Kot kaže gre pri nas za dokaj pomembno jedro populacije kozače, ki lahko služi kot točka, od koder bi se kozača po naravni poti razširila v Srednjo Evropo, najprej v Avstrijo in Italijo, lahko pa tudi dalje, saj fosilni ostanki pričajo, da je bila kozača v preteklosti precej bolj razširjena na zahod. Vsekakor ostaja kozača posebna tema evropskega varstva ptic, pri čemer imamo tudi Slovenci s svojo relativno veliko populacijo te ptice pomembno vlogo. ●

4: Udeleženci strokovne delavnice o kozači (*Strix uralensis*) v narodnem parku Bavarski gozd med vročo debato. Od leve proti desni: dr. Davorin Tome, dr. Theodor Mebs, Ulrich Augst, dr. Wolfgang Scherzinger foto: Al Vrezec

5: Eden izmed še preostalih preparatov kozače (*Strix uralensis*) iz izvirne in danes izumrle populacije, ki je živel na območju Bavarskega gozda in Šumave. foto: Al Vrezec

1

Plavček

//Tomi Trilar

Če se v poznih zimskih in zgodnjih spomladanskih dneh, ko sonce že pridobiva na moči, drevesa pa še niso olistana, sprehajamo, bodisi v gozdovih ob mrtvicah reke Mure ali v Krakovskem gozdu, v mešanih gozdovih v Beli krajini ali pa celo v ljubljanskem Tivoliju, nas daleč v ozadju ves čas spremlja siničje »razburjanje«. Ozrimo se naokoli in natančno prisluhujemo. Visoko iz krošenj uslišimo »ci-ci-ci-ci-ci-ci-zirr« in kmalu tudi uzremo drobno siničjo silhueto, ki se z akrobatsko spretnostjo obeša po konicah vej.

Razburjeno, vendar značilno siničje oglašanje »ci-ci-ci-ci-ci-ci-zirr«, ni nič drugega kot plavčkov (Parus caeruleus) območno petje. Z njim sporoča tekmečem, da je teritorij že zaseden, samico pa sprva vzpodbuja k vzajemni gradnji gnezda, parjenju in valjenju jajc, kasneje pa k hranjenju mladičev. Onomatopoetično zapisano značilno plavčkov petje je zgrajeno iz trilčka, dolgega niza hitro se ponavljajočih podobnih tonov, ki so na zgornjem robu slišnega območja odraslega človeka. Kot pri vsaki vrsti ptice, tudi pri plavčku poznamo variabilnost v območnem petju.

Območno petje se bodisi spreminja od osebk do osebk in pri nekaterih vrstah osebk po petju lahko celo individualno prepoznavamo, npr. pri kozači (*Strix uralensis*), velikem skoviku (*Otus scops*) in koscu (*Crex crex*), ali pa se spreminja geografsko in govorimo o dialektih, npr. pri ščinkavcu (*Fringilla coelebs*). Raziskovalci so ugotovili, da se v plavčkovem petju v času utrjevanja teritorijev trilček pogosteje ponavlja pri osebkih živečih v listopadnem gozdu preden vzbrsti listje, kot pa pri osebkih v vednozelenem gozdu. Kasneje, ko v listopadnem gozdu vzbrsti listje pa naj bi se trilček v plavčkovem petju ponavljal manj pogosto. Raziskovalci si še niso edini, ali je to zaradi slabše slišnosti, saj drevesno listje zelo dobro duši visoke frekvence ali pa so meje teritorijev med gnezdečimi pari že tako utrjena, da zasedenosti območja ni potrebno neprestano sporočati.

Gnezdišča plavčkov so predvsem v listnatih in mešanih gozdovih, v logih, sadovnjakih, parkih, drevoredih in vrtovih. Velja za nižinsko vrsto, vendar ga najdemo tudi v sredogorju in le izjemoma tudi višje. Gnezdi v drevesnih duplih, pa tudi v votlih vejah in zidnih špranjah, v sili pa se naseli celo v poštni nabiralnik. Iz literature so znani tudi podatki o gnezdenju v gnezdih drugih ptic, predvsem ujed in vranov. Tako npr. Reiser iz prve polovice prejšnjega stoletja poroča o gnezdenju plavčka v gnezdu mestne lastovke, ki tako na hitro spominja na duplo. Plavček pa naseli tudi gnezdilnico. Vhod v gnezdilnico mora biti manjši od 28 mm, tako da se plavček na tesno prerine v notranjost, saj ga drugače lahko izpodrine velika sinica (*Parus major*).

Plavček na območjih, kjer gnezdi v Sloveniji, običajno ni najpogostejša sinica, pač pa ga praviloma po številč-

nosti močno presega velika sinica. Pri popisovanju za Novi ornitološki atlas gnezdil Slovenije smo na dvokilometrskih transektih pri popisu številčnosti gnezdil v nižinskih tetradah zabeležili dva do tri pare plavčkov in povprečno 9 parov velikih sinic (5 do 10 parov). V Beli krajini pa smo na pobočjih Poljanske gore in na hribu Goljak pri Maridolu naleteli na območje mešanih gozdov z izjemno veliko količino trhljih dreves, kjer je bilo med 6 in 8 parov plavčkov in 2 do 5 parov velikih sinic. Plavček dosega visoke gnezditvene gostote tudi v nižinskih poplavnih gozdovih, predvsem v starih sestojih z visokim deležem doba, kjer so gostote plavčka enake gostotam velike sinice.

Pozimi se plavček pojavlja po celi Sloveniji. Zanimivo je, da prezimuje tudi v habitatih, kjer sicer le redko ali pa sploh ne gnezdi. Tako se v mešanih jatah z drugimi sinicami klati po pretežno iglastih gozdovih, neredko v precej odprtih predelih z manjšimi skupinami dreves, po gozdičkih, med nizkim drevjem in raztresenim grmovjem, po živih mejah v kulturni krajini in v bližini človekovih bivališč, kjer pogosto prihaja tudi v krmilnice in na lojene pogače. Še posebej zanimivo pa je pojavljanje v trstiščih, kjer se lahko zadržuje v velikem številu. Z veliko gotovostjo lahko trdimo, da v Sloveniji prezimuje populacija plavčkov, ki je številčnejša od gnezdeče populacije. Vzrok temu je tako naša populacija, ki se v zimskem času razkropi in se klati v širši okolici, kot tudi prišelki od drugod, predvsem s severa, ki se pridružijo našim osebkom. Zimsko klateštvo naše populacije dokazujejo posamezne lokalne najdbe pri nas obročkanih plavčkov, zimske prišelke s severa pa jesenska in zimska opazovanja ter obročkanje, predvsem v priobalnih trstiščih.

Naj omenim še zanimivo najdbo duplarskega klopa (*Ixodes arboricola*) na plavčku s Pohorja, ki je do sedaj edina najdba te vrste klopa v Sloveniji. Radovednost, spretnost in sposobnost učenja plavčka še posebej potrjujejo poročila iz Velike Britanije, kjer ima dostavljanja mleka v steklenicah na dom dolgo tradicijo. Na začetku 20. stoletja so razvažali steklen-

ice brez pokrovčkov in ptice so imela lahek dostop do smetane, ki se je nabrala na vrhu mleka v vratu steklenice. Plavček in taščica (*Erithacus rubecula*) sta se naučila nagniti v vrat steklenice in pojesti smetano in sta tako začela izkoriščati ta bogati novi vir hrane. Med obema vojnoma so raznašalci mleka pticam preprečili dostop do hrane in steklenice zaprli z aluminijasto folijo. V petdesetih letih prejšnjega stoletja je že cela britanska populacija plavčkov, čez milijon osebkov, znala preluknjati aluminijasti pokrovček in si je tako ponovno pridobila dostop do bogatega vira hrane. Zanimivo je, da so tu in tam opazovali tudi posamezno taščico, ki se je naučila preključavati aluminijasti pokrovček in doseči smetano, vendar pa se znanje ni nikdar preneslo na celotno populacijo, tako kot pri plavčku. Kako je to mogoče, saj imata obe vrsti, tako taščica kot plavček, kot pripadnika ptic pevke razvite enake načine komuniciranja? Vendar, pa sta si bistveno različna v socialnem načinu življenja. Spomladi plavčki živijo v parih, dokler ne vzredijo mladičev. Ko pa se mladiči osamosvojijo, lahko v Veliki Britaniji opazujemo razširjene družine osmih do destih osebkov, ki se od zgodnjega poletja do konca zime spreletavajo od vrta do vrta. Nasprotno pa so taščice zelo teritorialne ptice skozi celo leto. Samec taščice ne bo za nobeno ceno dovolil drugemu samcu, da vstopi na njegovo območje. Samec taščice se lahko šopiri celo pred zadosti velikim šopom rdeče volne, ki se pojavi na meji njegovega območja. Njegov način komuniciranja je torej izrazito antagonističen, pogosto le preko teritorialnega petja, in preprečuje transpopulacijsko prenašanje vedenjskih vzorcev.

Naj omenim še zanimivost, da Slovenci kar tri živa bitja imenujemo plavček. Plavček *Salvinia natans*, vodna praprot, je ime dobila, ker plava na površini vode. Plavček *Rana arvalis*, vrsta žabe, in plavček *Parus caeruleus*, ptica, pa zaradi modre (plave) barve. ●

2

3

4

1: V času svatovanja samec obredno hrani samico. foto: Janez Bogataj

2: Plavček pogosto gnezdi v senoženem sadovnjaku, kjer mu stara sadna drevesa zagotavljajo dupla za gnezdenje in obilo hrane za zarod. foto: Urša Koce

3: Samec zbira gradivo za gnezdo. foto: Tone Trebar

4: Plavčki pozimi skupaj z drugimi sinicami obiskujejo krmilnice. Ponujeno seme odnesejo na bližnje drevo in ga tam s kljunom spretno odprejo. foto: Ivan Esenko

Izlet na Mali Vrh pri Prežganju

//Urša Koce

1: »Gozd je učilnica življenja v naravi,« nam je povedal malovrški revirni gozdar Bernard Perme, ki skrbi, da otroci iz okoliških vasi in mest spoznajo ta izjemno pomembni del naravnega okolja. foto: Urša Koce

2: Znamenite krmilnice vaščana Franca Zajca v vasi Mali Vrh pri Prežganju foto: Vojko Havliček

3: Interpretacijske table na naravoslovni gozdni učni poti vodijo uka željnega izletnika od enega gozdnega »eksponata« do drugega in ga seznanjajo s procesi v tem ekosistemu. foto: Urša Koce

4: Gospod Franc pri izdelavi krmilnic uporablja naravne materiale, ki jih mojstrsko poveže v estetsko dovršen izdelek. foto: Urša Koce

V decembrski številki Sveta ptic sem prebrala: »Tokratni izlet bo nekaj posebnega. Obiskali bomo vas v bližini Janč, kjer vaščani množično krmijo ptice.« Ključne besede – vas, Janče, množično, ptice – so bile zame dovolj prepričljive. Vasi v okolici Janč sem, čeprav sta me starša kot otroka pogosto vzela s seboj na gobarjenje in nabiranje (odličnega!) kostanja v bližnje jevniške gozdove, odkrila šele lani. Po »službeni« dolžnosti, ko sem potrebovala fotografijo te krajine. Odtlej sem se že večkrat odpravila tudi v kultivirani del tega kosa Posavskega hribovja in presenečena odkrila, kaj vse se tam dogaja: Sadna cesta, Borovničeva pot, Jagodna pot povezujejo kmetije s ponudbo sadja in sadnih izdelkov, ki jo ponekod dopolnjuje tudi turistična ponudba. Številni senožetni sadovnjaki, ekstenzivna pridelava raznovrstnega sadja in gozdovi z veliki deležem kostanja so prednost za tamkajšnje domačine. Čudoviti razgledi na vse strani Slovenije in makadamske poti, ki ovijajo gričke z vami, izletnika pripravijo tudi do vriskanja! Lahko si predstavljate, da je v tej pokrajini tudi veliko ptic. Na Malem Vrhju so nas sprejeli štirje domačini: vaščana g. Miro Kahrimovič in ga. Milena Hvala, revirni gozdar g. Bernard Perme in g. Franc Zajec, izdelovalec krmilnic za ptice. Takoj so nas osvojili s svojo odprtostjo in širino duha. Gospa Milena je bila že od vsega začetka vez med Vojkom in domačini. Poskrbela je, da se je vas oskrbela s kar 610 kg sončničnih semen za krmljenje ptic! Na Malem Vrhju je krmljenje ptic družabna dejavnost. Gospod Miro je povedal, da je v njihovi vasi s skupnimi aktivnostmi takole: nekomu se porodi dobra ideja, sprva sam povleče voz, nato pa se mu počasi pridružijo vsi, ko vidijo, da je ideja vredna uresničitve. Pripovedovali so še o mnogih drugih družabnih aktivnostih, med drugim o njihovih lastnih »vzporednih« lokalnih volitvah, ki

so jih izpeljali na nekoliko hudomušen način, in pripovedi so nam druga za drugo govorile o pomenu vezi, ki se ji reče prijateljstvo. No, pa se vrnimo k pticam. Ni naključje, da je krmljenje ptic v vasi pomembna dejavnost. Gospod Franc je namreč več mojster v izdelovanju čudovitih krmilnic iz naravnih materialov, in te so razobešene po vsej vasi. Njegove krmilnice poznajo celo nekateri ugledni Slovenci, saj jih vaščani priložnostno ponosno komu podarijo. V svoji delavnici nam je velikodušno pokazal, kako jih izdeluje. Mojstra smo pri tem poslikali in tako zabeležili ves postopek izdelave. Letošnjo krmežljavo zimo ptic tako kot drugod, tudi na Malem Vrhju, ni bilo blizu. Tako je o krmilnicah, navesenih s pisanimi pticami kot novoletna jelka, ostalo le pri predstavah. A Malovršani kljub »odpovedani predstavi« niso razočarali, saj imajo v bližini svoje vasi tudi Naravoslovno gozdno učno pot. Pa smo se odpravili tja. Gospod Bernard nas je vodil od ene postaje do druge in nam v različnih gozdnih sestojih obrazložil zakonitosti, strukturo in vlogo gozdov ter prvine sonaravnega gospodarjenja z njimi. Vzdolž učne poti so postavljene interpretacijske table, zato se na izobraževanje lahko odpravite tudi sami. Na eni izmed tabel smo prebrali: »Ker je v slogi moč, v družbi pa pomoč, se drevesa in grmovja na različne načine družijo, da bi premostili zahtevno razvojno pot iz travnika v gozd.« Tako kot domačini Malega Vrha! Spoznali smo tudi gozd panjevec, ki je nastal zaradi preveč intenzivne sečnje mladih dreves. Iz panjev posekanih dreves so pognali številni poganjki, ki pa so pri rasti opešali, zato je gozd nižji in bolj »mršav«, kot bi bil ob bolj gospodarnem ravnanju. Na poti skozi gozd smo vendarle slišali nekaj ptic. Pri prepoznavanju petja in oglašanja smo na pomoč priiskočili ornitologi. Po vejah smrek so se vesili meniškiki, slišali smo tudi veliko sinico, dolgorepke in plavčka, videli brinovko, pele pa so taščice in že prvi carar. Oglašila se je črna žolna, znamenje precejšnje ohranjenosti naših gozdov. Narava je res učilnica življenja – na poti so se nam razvezali jeziki in naravoslovno-življenjske teme smo obdelovali drugo za drugo. Nekateri so bili presenečeni nad trditvijo, da se prav vsak lahko priuči prepoznavanja ptic po oglašanju. Vabljeni v malo šolo

ptičjega petja v Tivoliju (glej Program DOPPS-a, str. 31)! Vaščani Malega Vrha so nam zares poživili predzadnjo januarsko soboto. S svojo dobro in neomahljivo voljo, občutkom pripadnosti in celostno skrbjo za lastno okolje so nam dali lep zgled. Prisrčna hvala vsem! ●

Izlet na Zbiljsko jezero

//Blaž Blažič, 14 let

Bilo je lepo februarско jutro. Spet smo se zbrali ljubitelji ptic. Tokrat smo se odpravili na Zbiljsko jezero. Imel sem dobre občutke, da bomo videli veliko vodnih ptic. Globoko v sebi pa sem si želel videti kakšno redko vrsto, npr. tatarsko žvižgavko (*Netta rufina*). Pot nas, mladih ornitologov, se je začela v središču Medvod do jezera v Medvodah in nadaljevala po gozdni poti do Zbiljskega jezera. Z nami so bili tudi najmlajši ljubitelji ptic. Bili smo zadovoljni, saj smo že na začetku naše skupne poti videli zelenca (*Carduelis chloris*), turško grlico (*Streptopelia decaocto*), mlakarice (*Anas platyrhynchos*), velikega žagarja (*Mergus merganser*) in velikega kormorana (*Phalacrocorax carbo*). Gozdna pot nas je vodila do majhnega zaliva, od koder se je odpiral prečudovit razgled na jato čopastih črnici (*Aythya fuligula*). Med njo so bili pomešani osamljeni čopasti ponirki (*Podiceps cristatus*). Prednost gozdne poti je bila v tem, da smo imeli priložnost opazovati tudi gozdne ptice. V krošnji dreves smo videli močvirsko sinico (*Parus palustris*), čopasto sinico (*Parus cristatus*), veliko sinico (*Parus major*), brgleza (*Sitta europaea*) in našo drugo najmanjšo ptico, rume-noglavega kraljička (*Regulus regulus*). Naša pot se je nadaljevala po cesti do cilja. Pogled na Zbiljsko jezero je bil prečudovit. V soju sonca je žarel v vsej svoji veličini. Jezero je bilo kot v pravljici, posuto s pticami. Odprl se

nam je pogled na liske (*Fulica atra*), sivke (*Aythya ferina*) in mlakarice. Mali ponirki (*Tachybaptus ruficollis*) so uživali v svojem potapljaškem klubu. Labodi grbci (*Cygnus olor*) pa so bahavo razkazovali svoje kočije v soju sonca. Tudi moja želja se je uresničila, kajti nenadoma sem na jezeru zagledal tatarsko žvižgavko. Bila je v družbi sivk. Spet se je končal dober ornitološki izlet, ki nam je dal veliko užitkov ob opazovanju tako vodnih kot gozdnih ptic. ●

5: Mladi ornitologi smo se zbrali ob Zbiljskem jezeru. Pridružili so se nam tudi starejši ljubitelji ptic in otroci. foto:Urša Koce

6: Ali kdo že vidi tatarsko žvižgavko (*Netta rufina*)? foto: Franc Vrtačnik

7: Jurij je bil zelo navdušen nad gozdnimi pticami. foto: Urša Koce

8: Najmlajša udeleženca izleta sta na dobri poti, da postaneta mlada ornitologa. foto: Urša Koce

9: Zimska romanca foto: Franc Vrtačnik

10: Tatarska žvižgavka (*Netta rufina*) foto: Eva Vukelič

1

2

3

Zimski tabor mladih ornitologov Dobrodošli v svetu ptic

//Marjana Ahačič

1: Učenje na terenu je neprimerno bolj vznemirljivo kot tisto za mizo.
foto: Tomaž Mihelič

2: Dogajanje na Zimskem taboru so z zanimanjem spremljali tudi mediji, udeleženci pa so se mimogrede naučili še nastopanja pred kamero.
foto: Tadeja Oven

3: Še zadnje dejanje: predstavitev rezultatov petdnevnega dela pred polno dvorano Osnovne šole Škofije.
foto: Igor Brajnik

4: Bojana Lipej, vodja tabora, ter mentorji Igor Brajnik, Aljaž Rijavec, Eva Vukelič, Matjaž Premzl in Josip Otopal so s svojim znanjem, izkušnjami in predanostjo navduševali svoje varovance.
foto: Tadeja Oven

»Dobrodošli v svetu ptic,« je tudi v imenu predsednika društva, Damijana Denaca, udeležence prvega zimskega tabora mladih ornitologov v Naravnem rezervatu Škocjanski zatok pozdravil direktor DOPPS Andrej Medved. Nato je 20 mladih fantov in deklet samozavestno, jasno in s ščepcem humorja predstavilo rezultate svojega petdnevnega dela.

Ozračje tik pred začetkom javne predstavitve, namenjene staršem, prijateljem, sponzorjem in domačinom iz Škofij, kjer je tamkajšnja osnovna šola za pet dni gostoljubno odprla vrata bodočim ornitologom, je bilo napeto. Nekaj deklet je v jedilnici še zadnjič pregledovalo predstaviteni plakat, dve sta hiteli z zaključevanjem risbe velike črne štokrlje, ki jo je skupina podarila svojemu mentorju, Igorju Brajniku. V računalniški učilnici so se fantje živahno dogovarjali, kdo bo predstavil katero izmed preučevanih ptic, skupinica v avli pa je še zadnjič preverjala, ali je njihova predstavitev pripravljena tako, kot mora biti.

Seveda je bila, in predstavitev rezultatov dela se je začela: prva skupina je primerjala ptice, ki so jih videli med izletom ob izlivu reke Soče v Italiji, druga tri zanje najbolj zanimive ptice, in sicer plavčka, pegasto sovo in vodomca, tretja je predstavila metode preučevanja ptic, četrta ptice močvirij, peta pa različna življenjska okolja.

»Veliko novega so izvedeli v teh petih dneh, mentorjem zastavili obilico zanimivih vprašanj in se, kar je tudi zelo pomembno, naučili predstaviti svoje delo,« je na zaključni prireditvi poudarila Bojana Lipej, vodja letošnjega tabora, ki je med 17. in 21. februarjem, v času zimskih šolskih počitnic primorske regije, to-

krat prvič potekal v naravnem rezervatu Škocjanski zatok in njegovi okolici.

Udeleženci so se spoznali z metodami raziskovalnega dela, prepoznavanja različnih vrst ptic, njihovih določevalnih znakov kot tudi njihove ekologije, pravilnega beleženja in obdelave terenskih podatkov, ter se seznanili s problematiko varstva narave.

Prvi dan so se odpravili v Škocjanski zatok, drugi dan v Sečoveljske soline, tretji dan so si ogledali deželni naravni rezervat ob izlivu reke Soče v Italiji in imeli zvečer zanimivo potopisno predavanje, četrty dan pa so delali v skupinah in se popoldne odpravili opazovat sove na Kraški rob. V sredo, zadnji dan tabora, so pripravljali zaključne predstavitve.

Botanik Josip Otopal, eden od petih mentorjev, je bil prvič na ornitološkem taboru. »Osnovno sporočilo, ki sem ga želel posredovati otrokom, je, da so vsi deli žive in nežive narave povezani v celoto, ki se nenehno spreminja. Tabor kot malce drugačna oblika izobraževanja pa je bil odličen način, da jim to nazorno pokažem. Veliko so spraševali, z veseljem debatirali, naravovarstvo jih je izjemno zanimalo. Tabor je tudi ena najboljših oblik izobraževanja z vidika motiviranja mladih za učenje, saj smo se tu imeli zares dobro in obenem na zabaven način spoznavali veliko novega. Idealen način torej, kako priti v znanost in pri tem uživati!«

Udeleženci tabora: Alenka Babič, Bia Rakar, Timi Čermelj, Taja Majer Fišter, Matej Gamser, Kim Hrvatini, Kristina Jurman, Gašper Kodele, Adelina Kolatahi, Nežka Lazar, Lavra Lipej, Ana Morgan, Nika Mori, Alenka Mrakovčič, Syu Poropat, Jakob Puh, Valentina Sergaš, Tanja Šumrada, Andreja Tršavec, Zala Vuga in Lara Zakrajšek so delali pod vodstvom mentorjev Igorja Brajnika, Josipa Otopala, Tomaža Remžgarja, Aljaža Rijavca in Eve Vukelič.

Izvedba tabora je del projekta »Natura 2000 za boljše kakovost življenja« (Natura Primorske), ki ga delno sofinancira Evropska unija v okviru Programa pobu-

de Skupnosti INTERREG IIIA Slovenija-Italija 2000-2006.

Nacionalni organ Programa pobude Skupnosti INTERREG IIIA Slovenija-Italija 2000-2006 je Služba Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravo in regionalno politiko.

Tabor sta finančno podprla še Ministrstvo za okolje in prostor ter družba Mobitel, glavni pokrovitelj DOPPS. ●

GLAVNI POKROVITELJ

→ Nagrajenec križanke za mlade: Območja Natura 2000 v Sloveniji

V januarju smo v uredništvo prejeli eno rešitev križanke, in bila je pravilna.

Poslal jo je DOMEN STANIČ iz Trsta, ki mu veselo čestitamo!

Domen bo po pošti prejel nagradni paket, v katerem so lesena piščal za oponašanje ptic (ščinkavca), brošura »Življenje med nebom in zemljo: Naše ptice na 25 posebnih območjih varstva« in majica z napisom »Natura 2000«.

Upamo, da mu bo nagrada v veselje!

Uredništvo

4

→ Razpis za mladinski ornitološki raziskovalni tabor na Notranjskem

Tudi letos bomo, v sodelovanju z Notranjskim regijskim parkom, organizirali ornitološki tabor za mlade. Potekal bo v začetku julija, med 30. junijem in 7. julijem 2007. Na tabor ste vabljeni vsi mladi ornitologi med 12. in 18. letom, ki bi se želeli poglobiti v raziskovalno delo na področju ornitologije in naravovarstva, izpopolniti v prepoznavanju ptic ter se ob tem družiti in izmenjevati izkušnje z vrstniki. Nastanjeni bomo v Centru šolskih in obšolskih dejavnosti Rak v Rakovem Škocjanu. Kotizacija za udeležbo je 25 EUR, kar vključuje nastanitev in prehrano. Število udeležencev je omejeno na 20. Predhodno prijavo pošljite po navadni ali elektronski pošti najkasneje do 30. aprila 2007 na naslov DOPPS, p.p. 2990, 1001 Ljubljana ali eva.vukelic@dopps-drustvo.si s pripisom »prijava na tabor«. V prijavi navedite osebne podatke (ime, priimek, naslov, datum rojstva in telefon ter elektronski naslov, če ga imate) ter napišite, česa bi se na taboru želeli naučiti. Prijavljeni boste najkasneje do 1. junija obveščeni o podrobnostih v zvezi s taborom.

Postovka

//Tanja Šumrada, 15 let

1: Ljubljana s postovkine perspektive ...
foto: Darinka Mladenovič

2: ... in postovka (*Falco tinnunculus*) z Ljubljancanove perspektive
foto: Kajetan Kravos

Postovko (*Falco tinnunculus*) štejemo med najbolj znane in pogoste slovenske ujede. Razširjena je po vsej Evropi, pa tudi v Aziji in Afriki jo najdemo. V Sloveniji je pogosta gnezdilka, predvsem na Štajerskem, v osrednji in južni Sloveniji. Najdemo jo tudi na Primorskem.

Postovka se zadržuje na odprtih travnatih površinah in poljih, prepletenih z logi in mejicami. Ne bomo je našli v večjih strnjenih gozdovih. Živi tako v nižinah kot v visokogorju. Zanimiva je tudi njena prilagoditev na življenje v večjih mestih, kjer jo v zadnjem času srečujemo vse pogostejše.

Na njenem jedilniku se najpogostejše znajdejo miši. Večje žuželke, kuščarje in majhne ptice pa lovi redkeje.

Spomladi par postovk zasede gnezdo, v katero samica nato izvali 4-7 rumenkastih jajc. Gnezdi v starih vranjih in sračjih gnezdih, v skalnih razpokah in odprtinah, različnih sloopjih in razvalinah. Valita izmenoma oba starša, in sicer 28-30 dni. Pogosto vali le samica in ji samec le prinaša hrano. Prvih nekaj dni po izvalitvi mladičev samica še ostane pri njih in jih greje, nato pa jih hranita oba starša. Po 4 do 5 tednih mladiči že lahko poletijo, a jim starša prinašata hrano še do jeseni. En par ima tako en zarod letno.

Severnejše postovke se jeseni selijo v južnejše kraje, medtem ko so pripadnice južne populacije stalnice. Pri nas se odselijo le nekatere, pogosto pa v Sloveniji prezimujejo postovke, ki sicer prebivajo v severni Evropi.

Postovkino gibčno telo je značilne vitke, sokolje oblike z okimi in prišiljenimi perutmi. Samec je po hrbtu rdečkast, po trebuhu pa je svetlo rumenkaste barve. Po vsem telesu ima razpršene majhne črne pike, razen po repu in glavi, ki sta sivo modrikaste barve. Samica je, kot je značilno za mnoge sove in ujede, malce večja od samca. Njeno telo je obarvano z manj bleščečimi barvami, njena glava in rep pa sta pogosto rjave barve. Tako samec kot samica imata pod očmi dolgo črno liso, ki jo lahko dobro vidimo z daljnogledom. Noge ima rumene barve, na koncu pa se končajo z močnimi ukrivljenimi kremplji črne barve.

Postovko zlahka prepoznamo. Najlažje tedaj, ko poseda na visokih drogih, drevesih ali obcestnih lučeh, saj že na daleč prepoznamo njeno značilno sokoljo obliko. Že njeno staro ime »postojka« pa nakazuje na še eno postovkino posebnost: pogosto namreč, še preden strmoglavi iz zraka na plen, nad njim za nekaj trenutkov obvisi v zraku in v tem času na vso moč maha s perutmi. Temu nekaj trenutkov trajajočemu postanku sledi nagel, strmoglavljen let, po katerem prileti natančno na svoj plen. V svatovskem času par pogosto v zraku počenja prave akrobacije, ki bi jih občudoval prenekateri pilot. Njen let pa je na splošno sestavljen iz dolgega lebdenja, ki ga na vsake toliko prekinjajo plahutajoči zamahi s perutmi.

Mnogi ornitologi in poznavalci ptic opozarjajo na zmanjševanje števila postovk, predvsem zaradi uporabe strupenih škropiv v kmetijstvu, ki zastrupljajo njen plen. Razlog je verjetno tudi v izginjanju njenega življenjskega prostora. ●

→ Vabilo na popis postovk v Ljubljani

V teh dneh se je tudi v Ljubljani že ugnezdila pomlad. Skupaj s spomladanskim petjem ptic pa je prišel tudi težko pričakovani popis postovk v Ljubljani, ki ga bomo letos opravili prvič.

Vsak popisovalec bo dobil določen del Ljubljane, ki ga bo enkrat ali dvakrat na teden prehodil ali prevozil s kolesom. Velikost popisnih kvadratov je pripravljena tako, da jih peš lahko obhodite v približno eni uri. Tedensko bomo tudi objavljali svoja opažanja na e-mail skupinah, da boste lahko dodajali svoja tudi drugi. Popis bo trajal od marca pa do konca junija. Cilj popisa je zbrati čim večje število gnezd na območju Ljubljane in bližnje okolice.

Žal pa imamo še vedno težave z majhnim številom popisovalcev, tako da bi bili zelo veseli, če bi se nam pridružil še kdo izmed vas. Vsi drugi pa ste vabljeni k pošiljanju kakršnih koli opažanj ali gnezdenj postovk.

Za vse dodatne informacije in posredovanje opažanj pošljite e-pošto na naslov: sumrada.tanja@gmail.com ali pa pokličite na telefon 041 974 242 (Tanja Šumrada).

VABILO NA SREČANJE MLADIH ORNITOLOGOV SLOVENIJE

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije bo letos, po nekaj letih premora, spet organiziralo **Srečanje mladih ornitologov Slovenije**.

Na tem srečanju bodo skupine osnovno- in srednješolcev vse Slovenije s pomočjo plakatov, diapozitivov, powerpointa in prosojnic predstavile rezultate svojih raziskav, ki so jih opravile v preteklem letu.

Srečanje je oblikovano kot tekmovanje v različnih kategorijah, tako tematskih kot starostnih. Gre za enkratno priložnost, ob kateri lahko otroci spoznajo naravo, se jo naučijo spoštovati in ohranjati ter se ob tem še družijo, si izmenjujejo informacije in seveda predstavijo svojo šolo.

Na srečanje je vabljen tudi vaša šola in vedite, da na DOPPS-u močno upamo, da se ga boste udeležili, če ne s skupino, pa vsaj v avdienci.

Pričelo se bo **29. septembra 2007, ob 10. uri, v zeleni predavalnici na Pedagoški fakulteti v Mariboru**.

Pogoji sodelovanja:

- Skupino lahko sestavlja ena ali več oseb, mlajših od 18 let oziroma do največ iz četrtega letnika srednje šole.
- Za raziskovalno nalogo se morajo navdušiti učenci sami. V nobenem trenutku raziskovalnega dela ne smejo raziskovalci ovirati, ogrožati ali motiti ptic, še posebej ne med gnezdenjem, zato je priporočena uporaba daljnogleda in podobnih pripomočkov. Lovljenje ptic je brez posebnega dovoljenja v Sloveniji z zakonom prepovedano.
- Za predstavitev je treba izdelati plakat – oblika je prepuščena vam.
- Izdelovanje raziskovalne naloge mora obvezno zajemati tudi terensko delo.

• Kot končni izdelek sta na voljo dve obliki:

1. Raziskovalna naloga, izdelana po predlogih knjižice: Šorgo, Andrej (1994): Priporočila za izdelavo mladinske raziskovalne naloge iz ornitologije, Ljubljana.

2. Strokovno-znanstveni članek, po navodilih, kakršna so objavljena na notranji strani zadnje platnice vsakega izvoda strokovne revije *Acrocephalus* od leta 2000 naprej.

• Raziskava lahko zajema katerokoli področje ornitologije. Zaželeno, vendar ne obvezujoča, je uporaba spodaj navedenih tem. Te naj rabijo le kot vodilo, kar pomeni, da se lahko znotraj določene teme osredotočite tudi na ožje področje.

Teme:

1. ODNOS IN VPLIV ČLOVEKA NA PTICE

Kakšen odnos imajo ljudje do ptic in narave? Nekateri zelo dobrega, nekateri pa žal tudi zelo slabega. Ali človek uničuje življenjski prostor in v njem živeče ptice v vaši bližnji okolici? So nekateri ljudje posebej prijazni in naredijo vse, da bi jim pomagali? Pri ugotavljanju tega si lahko pomagata tudi z anketiranjem ljudi.

2. PTICE NAŠIH SADOVNJAKOV

Pravi, stari, visokodebelni sadovnjaki postajajo pri nas čedalje redkejši. V njih prebivajo nekateri zanimivi predstavniki ptičjega sveta. Osredotočite se lahko samo na enega, lahko pa tudi na vse, ki jih najdete.

3. VPLIV MAKADAMSKIH CEST NA PTICE

Pri nas še ni bila narejena raziskava o vplivu teh cest na ptice. Nekatere se kopajo v pesku, nekatere se na njih prehranjujejo ... le ugotovimo lahko, koliko drugih, za zdaj še prikritih pomenov lahko imajo za ptice. Vsekakor zanimiva tema za raziskovanje.

4. SKRITE PTICE NAŠIH KRAJEV

V živalskem svetu je dosti živali, ki nam zaradi svojega načina življenja in svojih strategij preživetja ostanejo večino življenja prikrite, še posebej, če jih ne iščemo. Med temi je tudi marsikatera ptica. Nedvomno so takšne sove, tukalice, sloka, pa tudi kobilar in dlesk. Ugotovite, kako bi jih lahko našli. Izmislite si metode in preizkušajte njihovo delovanje. Glede metod, ki so lahko naravovarstveno sporne, kot na primer »izzivanje ptic s kasetofonom«, se posvetujte s kom iz DOPPS-a.

5. POGORELČEK

Pogorelček (*Phoenicurus phoenicurus*) je ena lepših, a žal tudi bolj ogroženih ptic naših krajev. Možnosti za preživetje mu zmanjšuje njegova tesna navezanost na ogrožene visokodebelne sadovnjake. Toda ali je res tako odvisen od njih? Obstajajo še kakšni drugi razlogi za njegovo ogroženost? Kaj pravzaprav počne pogorelček v svojem življenju? Z opazovanjem te prelepe ptice se boste marsikaj naučili, ne samo o pogorelčku, marveč tudi o pticah v splošnem. Pazite, da ga ne zamenjate z bližnjo sorodnico šmarnico (*Phoenicurus ochruros*).

6. S ČIM SE IZDAJO?

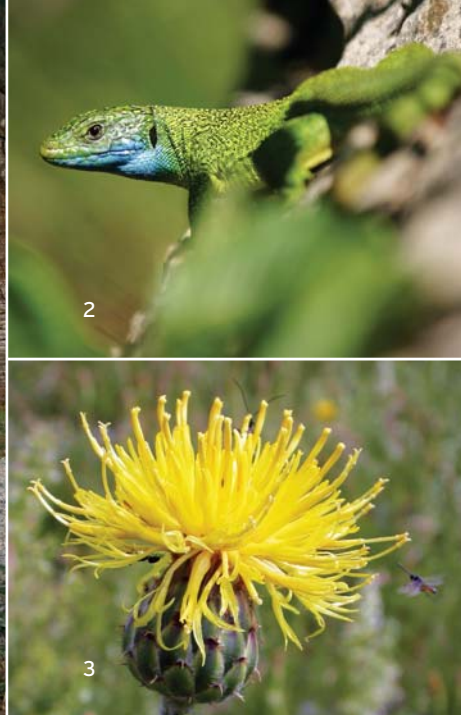
Če najdemo oglodano drevo, lahko sklepamo, da v bližini živi bober. Po sledih v zemlji lahko določimo tudi srne ... Podobne sledi nam puščajo tudi razne ptice. Vsi vemo, kakšno je duplo, toda ali je duplo vedno kar duplo? V vodi ob jezerih in rekah v muljastih tleh lahko pogosto najdemo sledi – kdo jih pušča? Zapuščena gnezda – čigava so? Nekaterih sploh ne bi prepoznali kot take, denimo belo omelo, ki kaže na navzočnost cararja (*Turdus viscivorus*). Najdite takšne in podobne sledi in povejte, kako zanesljive so. To temo lahko povežete tudi s četrtro.

Pri raziskovanju in samem izdelovanju raziskovalne naloge ali članka želimo vsem, ki se boste za to odločili, obilo zanimivih opazovanj in veselja ob delu.

V primeru, da ste se odločili za sodelovanje na tekmovanju, vas prosimo, da nam **svojo udeležbo potrdite v pisni obliki, najkasneje do 30. aprila 2007**.

Napisane raziskovalne naloge oziroma strokovne članke pošljite v treh izvodih najkasneje do 3. septembra 2007 na naslov DOPPS-a. Po tem datumu boste prejeli program srečanja z natančnim mestom srečanja in razvrstitvijo v skupine ter informacije o morebitnih spremembah. ●

Aleš Tomažič, koordinator srečanja

Kraški rob - prvovrstna kraška krajina s pogledom na morje

//Tomaž Mihelič

1: Kraški rob je zaradi svoje dostopnosti priljubljen pri mladih družinah. foto: Tomaž Mihelič

2: Zelenec (*Lacerta viridis*), še posebej pogost pod vznožji foto: Tomaž Mihelič

3: Skalni glavinec (*Centaurea rupestris*) je eden izmed redkih rumeno obarvanih glavincev v Sloveniji. Raste na kraških traviščih od nižin do montanskega pasu, zato ga bomo srečali tudi na Kraškem robu. foto: Tomaž Mihelič

4: Skorševa »hruške« – prezrta specialiteta slovenske narave foto: Tomaž Mihelič

Opis

Kot bi Kras z nožem odrezal, me je prešinilo, ko sem prvič stopil na Zjat nad Podpečjo in zaradi previdnosti sem raje naredil korak nazaj. Kraška planota se tu namreč hipoma konča in mogočna ostenja zaznamujejo skokovit prehod iz apneniškega Krasa v flišno Primorje. Narivi apnenca, udornice in podori so skupaj z močno erozijo na flišu ustvarili krajino, ki spominja na veličasten obrambni zid. Stara naselja se kakor piščeta pri kokli stiskajo v zavetrnih vznožjih ostenj, ki jih varujejo pred močno kraško burjo, in že kratek obisk sredi zime nam razjasni, da je mikroklima vznožij tako rekoč čarobna. Izredni pestrosti življenja botrujejo oblikovanost terena, podnebni prehod in sprememba matične podlage. Rastje je toploljubno. Flišne doline je človek večinoma obdelal in jih na pobočjih zasadil s trto in oljko, na manj strmeh apnencu pa so se nekdaj razprostirali mogočni pašniki, ki jih je danes nemalo kje prerasel gozd črnega gabra in malega jesena. Robovi sten so čudoviti razgledniki. Tu lahko, ne da bi pogledali na karto, dojamemo, da je Tržaški zaliv res zaliv, in če vas je že kdaj zamikalo, da bi se odpravili v zahodne Alpe ali Dolomite, se za vzpodbudo ob opranem ozračju odpravite kar na Kraški rob. Veličasten venec nad padsko nižino si boste lahko ogledali v živo.

Dostop

Najboljše izhodišče za zgornje etaže Kraškega roba je Zazid, od koder po slikovitem kolovozu mimo osamljene, razpadajoče železniške postaje pridete na rob Lipniške planote. Od tod se lahko povzpnete na Golič, položen vrh na sredini travnatih pustinj. Izlet pa zaokrožite čez Kavčič, kjer se skozi Istrska vrata na meji s Hrvaško spustite nazaj na nižjo teraso. V Zazid se lahko vrnete kar po njej, lahko pa prek Rakitovca, še eno nadstropje nižje. Atraktivna so tudi ostenja spodnjih etaž. Na tem mestu bi vam rad priporočil Osp, nad katerim se bohoti največ-

ja kraška udornica pri nas. Če bi tod radi opazovali ptice, morate biti pripravljeni, da boste namesto ptic v steni uzrli na desetine športnih plezalcev, saj so ostenja nad vasjo najbolj obiskano slovensko plezališče. Mi se bomo zato raje odpravili v Podpeč, ki je obdana z mogočnimi naravnimi in sezidanimi stražnimi stolpi.

Pomladni vrvež

Najboljši čas za obisk Kraškega roba je začetek maja. Prav vsak kotiček nam takrat lahko postreže z nečem izjemnim. Tu bo našel nekaj zase tako začetnik kot najbolj izbirčen opazovalec ptic. Najbolj pestre so srednje etaže. Tu se lahko na veliko mestih naposlušamo petja več vrst strnadov hkrati. Poleg najštevilčnejšega skalnega še plotni in veliki, pa tukaj lokalno redkejši rumeni in izjemno redke vrtni strnad. Zadnji dve leti je na Kraškem robu moč ponovno slišati celo črnoglavega strnada, ki je veljal za gnezdilko, ki je pri nas že izumrla. Na traviščih nad stenami nas bo presenetila številčnost poljskih in hribskih škrajcev, tu pa lahko opazujemo tudi najredkejšo vrsto suhih kraških travišč, kot so slegur, kotorna in kačar. Na Kraškem robu redno gnezdi tudi planinski orel, ki ga bomo največkrat opazili visoko v zraku. Previdno pri določanju na daljavo, saj se na območju redno pojavljajo tudi beloglavi jastrebi na svoji poti med Kvarnerjem in Alpami.

Ptičje stolpnice

Posebnost in značilnost Kraškega roba so gnezdilci skalnih sten. Razgibanost nekaterih sten omogoča gnezdenje več vrstam hkrati, in to v velikem številu. Tu gnezdi na stotine planinskih hudournikov, ki jih zaradi tega lahko pogosto opazujete v zraku v širši okolici območja. Kraški rob je edino območje v Sloveniji, kjer gnezdiijo kavke še v naravnih stenah, ter območje, kjer najlažje opazimo puščavca. Ta sicer skrivaški ptič se vam bo najbolje predstavil v začetku maja, ko boste lahko opazovali njihove spevne svatovske lete ob vseh večjih stenah. K pestrosti skalnih gnezdilcev pripomore tudi kolonija mestnih lastovk v Veliki steni nad Ospom, edina v Sloveniji, ki ne leži v Alpah. Od lastovk na Kraškem robu gnezdi tudi redka rdeča lastovka, v nasprotju z drugimi njenimi gnezdi pri nas, prav tako v naravni steni.

Zakaj pa ne ponoči?

Pestrost Kraškega roba je mogoče izkusiti tudi ponoči. Spomladi bomo ob večerih slišali veliko uharico. Gnezdilec skalnih sten pa je tudi veliki skovik. Če dodamo še čuka, ki ga lahko opazujemo ob vznožjih sten, in podhujko, ki naseljuje predvsem strma pobočja, porasla z listavci in črnim borom, pa je mera že kar zvrhana. Vas zanima, ali planinski hudourniki ponoči mirujejo? V juniju se s spalno vrečo odpravite v Osp in presenečeni boste.

Če pozimi ne marate nositi dolgih rokavov

Eno najmilejših podnebij v Sloveniji je prav pod vznožji sten Kraškega roba. Če vas ob morju lahko preseneti mrzla burja, bodo pod robom tudi januarja dolgi rokavi pogosto odveč. In Kraški rob nam je tudi za zimo pripravil nekaj presenečenj. To je verjetno območje, kjer si pozimi najlažje ogledate skalnega plezavčka in planinsko pevko. Prvega v vseh večjih stenah, drugo pa v napol zaraslih, zavetrnih pobočjih.

Če ptice niso dovolj

Kraški rob je za vsakogar. Tu sta preproščina in milo podnebje izoblikovala gostoljubne ljudi, ki vas bodo pogosto vabili in tudi zvabili na pokušino letošnjega pridelka. Ker se ne morejo pohvaliti s tako dobrim pršutom kot pravi Kraševci, bo beseda raje tekla o in ob izvrstni kapljici. Mogoče se je zaradi tega vasem še najbolje približati šele po izletu, saj na Kraškem robu res lahko vidimo marsikaj. Na svoj račun bodo prišli tako geologi kot botaniki in zoologi. Tu se lahko jeseni najeste plodov skorša in nabereite žajbelj za zimske prehlade. Na svoj račun bodo v toplem delu leta prišli tisti, ki radi opazujejo plazilce in netopirje. Da kraških žuželk niti ne omenjam. Skratka, na Kraški rob ob prvi priložnosti, in prepričan sem, da se boste uvrstili med zasvojene povratnike.

Opozorilo!

Kraški rob je zaradi svoje izjemnosti dom prenekaterih redkih in ogroženih vrst. Spoštujte jih, prosim, in hodite smo po uhojenih in označenih poteh. ●

→ Zanimivejše ptice na območju

Obdobje gnezditve

beloglavi jastreb (*Gyps fulvus*) (preletnik)
kačar (*Circaetus gallicus*)
planinski orel (*Aquila chrysaetos*)
sokol selec (*Falco peregrinus*)
kotorna (*Alectoris graeca*)
skalni golob (*Columba livia*)
veliki skovik (*Otus scops*)
velika uharica (*Bubo bubo*)
čuk (*Athene noctua*)
podhujka (*Caprimulgus europaeus*)
smrdokavra (*Upupa epops*)
planinski hudournik (*Apus melba*)
hribski škranec (*Lullula arborea*)
rdeča lastovka (*Hirundo daurica*) (redka)
slegur (*Monticola saxatilis*)
puščavec (*Monticola solitarius*)
kratkoperuti vrtnik (*Hippolais polyglotta*)
taščična penica (*Sylvia cantillans*)
žametna penica (*Sylvia melanothorax*)
žalobna sinica (*Parus lugubris*) (redka)
rumeni strnad (*Emberiza citrinella*)
vrtni strnad (*Emberiza hortulana*)
plotni strnad (*Emberiza cirrus*)
skalni strnad (*Emberiza cia*)
črnoglavi strnad (*Emberiza melanocephala*)
veliki strnad (*Miliaria calandra*)

Prezimovanje

planinski orel (*Aquila chrysaetos*)
hribski škranec (*Lullula arborea*)
skalni plezalček (*Trychodroma muraria*)
puščavec (*Monticola solitarius*)
planinska pevka (*Prunella collaris*)
žametna penica (*Sylvia melanothorax*) (redka)
skalni strnad (*Emberiza cia*)
plotni strnad (*Emberiza cirrus*)
snežni strnad (*Plectrophenax nivalis*) (redkejši)
veliki strnad (*Miliaria calandra*)

5: Vsak, ki želi videti skalnega plezalčka (*Tichodroma muraria*), bo verjetno najprej pomislil na Alpe. Veliko lažje, z manj truda bomo plezalčka videli pozimi na Kraškem robu. foto: Milan Cerar

Navadna postovka (*Falco tinnunculus*) je pogosta prebivalka raznolike obdelane pokrajine z nizkim rastjem in najpogostejša predstavnica iz družine sokolov (Falconidae) v Sloveniji. Največkrat jo opazimo med lebdenjem, ko opreza za morebitnim plenom. Sam jo največkrat opazujem na območju letališča Brnik, med lebdenjem, trganjem malih glodavcev ali pa, tako kot ob nastanku te serije fotografij, med posedanjem in nastavljanjem še zadnjim sončnim žarkom na ograji letališča. Serija slik je nastala oktobra 2006, ko sem imel priložnost prav od blizu in podrobno opazovati samico navadne postovke, ki se ni dala motiti ne sprehajalcem ne fotografom in nenazadnje niti vse gostejšemu letalskemu prometu na letališču. Ob fotografiranju me je spustila na razdaljo le nekaj metrov in ob tem prav previdno, a ponosno pozirala mojemu objektivu.

Anže Kacin, Spodnja Besnica

SKOZI OBJEKTIV

1

2

Raztresena zemlja

//Ivan Kogovšek

1: Brglez (*Sitta europaea*) – skrivnostni sadilec sončničnih semen
foto: Ivan Kogovšek

2: Cvetoči rezultat zatikanja semen v cvetlična korita
foto: Ivan Kogovšek

Po lanski zimi sem pleteno ptičjo krmilnico kratko malo pustil viseti na balkonu. Ni se mi je ljubilo snemati z luči, na kateri je pritrjena, navsezadnje pa je kar lep okras.

Vso zimo je bila kar dobro obiskana. Največ je bilo seveda velikih sinic, plavčkov, zelencev, vrabcev, celo nekaj poljskih, prišli pa so tudi posamezni liščki, močvirska sinica, taščica in celo menišček. Ker živimo zelo blizu gozda, pa so bili redni gostje tudi veliki detel, ščinkavci in brglezi, občasno kar štirje.

Prišla je pomlad, nato poletje, in ker je krmilnica še visela, si človeška duša ne more pomagati, da ne bi kdaj pa kdaj stresla nekaj sončničnih semen v krmilnico. Ivica je dodala malo nasekljanih orehov in obiski so se nadaljevali. Najbolj glasni so bili brglezi. Že od daleč iz gozda so glasno napovedali svoj prihod.

Rože na balkonu so pridno cvetele, vendar sem večkrat opazil koščke zemlje iz cvetličnih lončkov po balkonskih tleh. Res je, da sem večkrat izpulil kakšno sončnico ali plevel iz cvetličnega korita, pa zato še nisem potresel pol balkona z zemljo. Na podlagi izkušenj, kako natančno takšno delo opravijo ženske roke, sem imel občutek, da sem glavni osumljenec v hiši.

Ko smo opazili mišje kakce na okenski polici, so bile one krive za razmetano zemljo po balkonu, nato pa smo ugotovili, da zgoraj za špirovcem, čisto za zidom, prenočuje netopir.

Nekega jutra sem skrit za zaveso gledal, kako si brglez nabira semena v kljun. Več si jih je zataknil, ne vem, kako da mu niso izpadli, nato je zletel do korita z rožami in začel zatikati semena za rob korita. To vajo je ponovil še večkrat po celem balkonu. Za njim so prišle sinice in so tista manj skrita semena pobrale.

To početje sva opazovala še večkrat. Enkrat je semena spravljal v razpoko za robom, drugič, ko semen ni bilo v krmilnici, je s kljunom razmetaval zemljo, da je letela na vse strani, in iskal skrita semena.

No, zdaj pa vemo, zakaj raste toliko sončnic iz cvetličnih korit na našem balkonu, saj imamo svojega vrtnarja! Tako sva rešila primer »raztresena zemlja«. ●

→ Pišite nam

Pomlad je čas številnih terenskih dni in izletov ter čas urejanja okolice domov, povsod v naravi pa se nekaj dogaja. Povsem verjetno je, da se bo tudi vam pripetilo kaj zanimivega in vznemirljivega. Vabljeni k pisanju dogodivščin s pticami! Čas med pisanjem je še posebej dragocen zato, ker dogodke ob tem podoživimo in doživetja oplemenitimo. Ne bojte se prispevati svojega pisnega izdelka v rubriko »Ptičarske prigode«. S čudenjem, smehom, vznemirjenjem ali navdušenjem boste obogatili bralce Sveta ptic.

→ Fotografije fundacije Saxifraga

Zbirka fundacije Saxifraga šteje več kot 150.000 naravoslovnih fotografij, ki jih za objavo v naravovarstveni publikaciji v primeru, da finančna sredstva niso na voljo, dobite brezplačno.

S svojimi fotografijami pa se lahko pridružite skoraj 100 evropskim naravoslovnim fotografom, ki so z namenom, da bi pripomogli k varstvu narave, že prispevali fotografije v zbirko Saxifraga.

Več informacij na spletni strani www.saxifraga.nl.

Priporočila za pripravo in vodenje ornitoloških ekskurzij

//Damijan Denac

1. Uvod

Slovenska ornitologija je v zadnjih 25 letih doživela neslučen razvoj. V slovenščini imamo vrhunske ornitološke priročnike, znanstveno/strokovno revijo *Acrocephalus*, ki je pripravljena za vstop v družbo najodličnejših ornitoloških revij s t.i. faktorjem vpliva, poljudno ornitološko revijo *Svet ptic*, imamo prve lastne ornitološke monografije in druga knjižna dela s tega področja. Poleg tega imamo vzpostavljen sistem predavanj, izletov in akcij, ki potekajo po vsej državi, tako da imajo ornitologi začetniki ali ljubitelji ptic danes neprimerno boljše možnosti, da pridejo do kvalitetnega ornitološkega znanja, kot so ga imeli naši predhodniki. Izobraževanje lahko v grobem razdelimo na samostojno, kjer so naši učitelji le knjige, internet in revije ter izobraževanje, kjer smo v neposrednem stiku z učiteljem. In slednje je, vsem drugim metodam navkljub, še vedno nenadomestljivo. Z interpretacijo strokovnjaka, z njegovo osebnostno karizmo in širino dobi znanje in naš odnos do njega popolnoma novo dimenzijo, do katere se sami nikoli ne bi dokopali. V tej luči imajo predavanja, izleti in akcije svoje posebno mesto, saj se pri njih praviloma srečamo s človekom, ki nas ne le izobražuje, marveč nas s svojim odnosom do znanja tudi vzgaja. Zelo pomembno je torej, kakšen je učitelj. Uspešen bo tisti, ki je svojemu delu resnično predan, njegove besede in dejanja pa so usklajena, saj bolj kot z besedami izobražujemo in vzgajamo z zgledom. Pomanjkanja pozitivnega odnosa do izobraževanja ne odtehtata ne pretvarjanje ne intelekt. Če ne odrasli, nas takoj razkrinkajo otroci. Za izobraževanje je nujno, da vsaj v osnovi čutimo veselje in potrebo, da lastno znanje predamo drugim. Ta želja pa sama po sebi še ni dovolj, moramo jo nadgraditi. Skoraj vse druge spretnosti, potrebne za učinkovito izobraževanje, so večinoma le stvar prakse. Izobraževanje je navsezadnje tudi naša moralna dolžnost, saj je prav, da prejeto znanje predamo naprej. Bojazen, da bomo s tem kaj izgubili, je odveč, v resnici bomo vedno bogatejši. Tokrat se bomo posvetili izobraževanju v ornitologiji in v sklopih obdelali štiri najpogostejše oblike izobraževa-

1

2

nja: ekskurzije, predavanja, tabore in akcije. Moj namen je vzpodbuditi čimveč ornitologov, ljubiteljev ptic in drugih, ki se tako ali drugače ukvarjajo s pticami in naravo, da se tudi sami preizkusijo v izobraževanju in predajo svoje dragocene izkušnje naprej. Vse oblike so pomembne in imajo svoje značilnosti. Nekdo se bo našel kot predavatelj, drugi kot vodja izletov, tretjemu bodo ljube akcije ali si bo izmislil kaj povsem novega. Priporočila so namenjena odpravljanju najpogostejših začetniških nerodnosti, preletijo pa jih naj tudi tisti bolj izkušeni. Morda vam bo uspelo izboljšati svoje delo, vam in vašim učencem v veselje.

Ena v ornitologiji posebej priljubljenih in učinkovitih oblik izobraževanja javnosti ali izbranih skupin so ornitološki izleti ali ekskurzije. Zato se jih bomo lotili na začetku. Ponekod v kurzivu navajam resnične primere za ilustracijo. Iz vsakega se lahko česa naučimo! Besedilo je v prvi vrsti namenjeno vsem, ki vodijo ornitološke ekskurzije in nimajo posebne pedagoške izobrazbe, pa tudi neornitologom, ki se srečujejo z izobraževanjem na terenu. Prav bo bržkone prišlo tudi tistim, ki se z didaktičnimi napotki za opravljanje terenskega dela srečajo v zelo omejenem obsegu, prakse z izvedbo pa še nimajo (denimo študentje biologije). Zapomnimo si nekaj, največ se bomo naučili, ko bomo začeli učiti sami, torej začnimo!

2. Priprava

Neki učitelj mi je ob priložnosti povedal pregovor, da zna dobro učiti le tisti, ki je sposoben izpeljati zanimivo učno uro že samo s tablo in kreda. V tem se skriva precej resnice, a vendarle bomo v takšni situaciji redko, čeprav je improvizacija – sposobnost, da se znajdemo v vsaki situaciji – pomembna lastnost dobrega učitelja. Na vsako didaktično enoto, tudi na vodenje ekskurzije, se moramo vnaprej pripraviti. S tem bomo možnost zapletov zmanjšali na minimum. Priprave ne potrebujemo nujno na papirju, čeprav je to priporočljivo, v osnovi je dovolj že, da o ekskurziji temeljito razmislimo. Poleg vsebinske in didaktično-metodološke priprave bomo morali razmisliti tudi o organizacijski plati ekskurzije.

2.1 Vsebinska priprava

Krona uspeha naše ekskurzije je jasna predstava, kaj želimo z njo doseči. Ljudi navdušiti za opazovanje ptic, jih naučiti razlikovati nekaj vrst med seboj po videzu ali po petju, jim predstaviti nekatere aktualne ekološke probleme in rešitve zanje, jim prikazati neko območje in njegovo ornitofavno

1: Znanje je na prvem mestu. Pred našim samostojnim izobraževanjem mora biti za nami že dolga pot, ko smo bili učenci sami.
foto: Damijan Denac

2: Posebej se pripravimo, če pričakujemo novinarje na izletu. Medtem ko bomo dajali izjavo, naj našo skupino prevzame pomočnik.
foto: Damijan Denac

3: Pri uvodu se predstavimo, na kratko orišemo potek ekskurzije in predstavimo ključne cilje. Naj ne bo predolg, a pazimo, da ne pozabimo nanj. Vzpostavimo neverbalno komunikacijo z udeleženci. foto: Damijan Denac

4: Poskrbimo, da bo naše sporočilo prišlo do vseh. Med hojo v vrsti bo naša komunikacija omejena le na nekaj najbližjih, zato za poglobljeno sporočila »zberemo« vso skupino. foto:

5: Pazi, avto! Ob robu ceste je boljše. foto: Dejan Bordjan

6: Nepričakovana ovira na poti med ekskurzijo. Priporočljivo je, da pot pred ekskurzijo prehodimo sami. foto: Dejan Bordjan

ipd. Ne ostanimo le pri prikazu območja in njegovih pticah v opisnem smislu. Ker so ptice privlačna in priljubljena skupina med ljudmi, jih prizori iz sveta ptic navdušujejo, pri opazovanju so motivirani in si veliko zapomnijo. Izkoristimo njihovo dovednost in odprtost duha in jim v teh trenutkih dajmo največ. Vključimo ekologijo, ne navajajmo le dejstev, marveč jih povežimo v zaključene zgodbe, kjer se prepleta več vrst, dejavniki človeka in nežive narave. Pri snovanju ciljev imejmo v mislih strukturo udeležencev in njihovo število. V različnih okoliščinah isti cilji ne bodo izvedljivi, zato ni slabo, če jih razdelimo na glavne, ki opredeljujejo znanje, ki ga bomo podali v vsakem primeru, in dodatne, ki jih bomo uresničili, če bodo ugodne možnosti. Na vaši pripravi naj torej ne manjkajo zapisani cilji. Pa še to, ne pretiravajte s količino novih pojmov, ki jih boste osvajali s poslušalci. Trije primeri ciljev ornitološke ekskurzije v Šturmovce pri Dravi: 1.) *Udeleženci se bodo seznanili z najpogostejšimi vrstami ptic, ki jih lahko opazujejo v Šturmovcih, in jih s pomočjo priručnikov skušali sami določiti.* 2.) *Udeleženci bodo podrobneje spoznali ekološke zahteve posameznih vrst in strukture v biotopu, ki so pogoj za njihov obstoj.* 3.) *Iz razlike med opazovanimi pticami v poplavnem gozdu in na intenzivnih poljih ter na osnovi pridobljenih informacij o pomenu struktur za ptice bodo skušali sami sklepati, zakaj intenzifikacija kmetijstva ogroža ptice.*

Ko imamo cilje, se na ekskurzijo pripravimo vsebinsko in se dodatno podkrepimo s podatki ter osvežimo znanje. Preberimo članke, kakšno knjigo ipd. Vsebinsko, o kateri bomo govorili, moramo obvladati in to je osnovni predpogoj izobraževanja. Pretvarjati se ne smemo. Če česa ne vemo, moramo to priznati, saj nas bodo pri »blefiranju« ljudje sicer hitro ujeli in s tem bo tudi naše dejansko znanje izgubilo težo v njihovih očeh. Dovolj zgovorna sta naslednja primera: *Na ornitološki stojnici sredi Ljubljane je kolegica ogovorila mimoidečega in izkazalo se je, da se moč zanima za ptice. Ko mu je predstavljala eno izmed zloženek, je pri sliki prosnika govorila o taščici. Gospod jo je vprašal, katera ptica je na sliki, in ona je odvrnila, da taščica, on pa njej: »Ne, ne gospa, to pa je prosnik,« in razočaran je zapustil stojnico.*

Učitelj biologije na eni izmed gimnazij nam je nekoč priznal: *»Pred terenskimi vajami me je bilo vedno strah, da bi me dijaki vprašali kaj, česar ne bi vedel.« Najhuje zanj so bile vaje iz botanike, saj je rastline poznal slabo. Problem je »rešil« tako, da je pred ekskurzijo na poti, ki jo je kasneje prehodil z dijaki, kratko malo poplul vse rastline, ki jih ni poznal!*

2.2 Didaktično-metodološka priprava

Didaktično-metodološka priprava ni nič drugega kot razmislek o tem, kako bomo zastavljeno ekskurzijo, naše cilje, izvedli. Smiselno jo lahko razdelimo v uvodni del, osrednji del in zaključek. Prepogosto se zgodi, da se vodja izleta niti ne predstavi in ne naredi kulturnega uvoda. Plane k teleskopu in že hiti, tukaj je kos, ščinkavec, glejte plavčka, uf, zanimivo, ste slišali zeleno žolno v ozadju? ... Druga skrajnost je enourni uvod z vsemi zgodovinskimi podrobnostmi kraja v hladnem jutru in s prezeblimi kostmi. Potrebna je zdrava mera uvoda! Vnaprej vsaj v grobem predvidimo, kje bomo kaj povedali in pokazali. Pomembno je, da cilje povežemo s situacijo na terenu. Pa vendar je iznajdljivost na terenu zelo pomembna. Vsega ne moremo predvideti. Izkoristimo vsako najdeno pero, staro gnezdo, kadaver, duplo. To vse so dragoceni učni pripomočki, ob katerih poslušalcem zlepa ne zmanjka motivacije, sploh če skrivajo vsak svojo zanimivo zgodbo, ki pa naj bo kdaj pa kdaj tudi duhovita. Ni slabšega kot smrtno resen, strog vodja, ki si ga otroci ne upajo niti pogledati v oči, kaj šele vprašati, ki ne izraža čustev in ga spravi ob živce radostna razposajenost otrok. Če se le da, vključite humor, a le z zdravim mero in okusom. Naj bo takšen, da nikogar ne prizadenemo. Profesor nam je na predavanjih kot bodočim pedagogom prvo uro povedal: *»Učitelju se odpusti vse, razen ena stvar – da na predavanjih ni smeha.«* In kako prav je imel!

Metoda na ekskurziji naj ne bo le naša razlaga in prikazovanje te ali one vrste. Raje kot razlago uporabljajmo metodo razgovora in tako aktivirajmo udeležence. Vzpodbudimo jih z vprašanji, povezujemo njihovo znanje in ga nadgrajujemo s svojim. Motivacija pri razlagi v frontalnem načinu, kjer mi govorimo, drugi pa le poslušajo, udeležencem hitro pade. Zato izbirajmo takšne metode, da čimbolj aktiviramo udeležence. Idej na terenu nam ne sme zmanjkati. Pomislimo tudi, kako bomo zaključili ekskurzijo. Sklepna beseda, kjer ponovimo svoje ključno sporočilo, se vsem toplo zahvalimo za udeležbo in sodelovanje ter udeležence povabimo na naslednji izlet, je lep zaključek.

2.3 Organizacijska priprava

Organizacijska priprava je skoraj najpomembnejši del priprave, saj gre lahko vse narobe, če nanjo pozabimo. Pot, oprema in sodelavci ter njihova vloga morajo biti glavna tema našega razmisleka, ob posebnih priložnostih pa ne smemo pozabiti tudi na primer na medije.

Pot

V idealnih razmerah sami prehodimo pot ekskurzije dan ali dva pred izletom. Zaprta cesta, neurejen obvoz ali porušena brv čez jarek nam lahko nakopljejo kup nevšečnosti, sploh če imamo za seboj 50 ljudi. Teren obvezno obiščimo predhodno, če ga nismo obiskali že dalj časa. V primeru, da tega nikakor ne zmoremo, pa se vsaj pozanimajmo pri kolegih, ki so bili tam pred kratkim. Nikoli ne vodimo ekskurzij po terenu, ki ga ne poznamo dobro, predhodno pa si ga nismo ogledali! V poduk sledeči zgodbi.

Pred leti sem vodil skupino osnovnošolcev na Radomeljske mlake pri Domžalah. Na tem terenu sem bil pred vodenjem le enkrat več mesecev prej. Zamislil sem si vodenje po isti krožni poti, ki sem jo pred meseci prehodil. Učenci so imeli točno določeno uro vrnitve, saj naj bi jih čakal avtobus. Ekskurzija je potekala odlično in se je že skoraj iztekla, ko sem pri koncu krožne poti naredil napako. Del naše poti je vodil po brezpotju, ki je bilo videti nekaj mesecev kasneje povsem drugače. Teren sem podcenil, vse se je zdelo enako in v poplavnem jelševem gozdu nisem imel praktično nobene oporne točke. Skupina mi je zaupljivo sledila, sam pa sem kmalu ugotovil, da sem na napačni poti, oziroma da sploh ne vem, kje smo. Lahko bi se vrnili, od koder smo prišli, vendar bi krepko zamudili avtobus. Skupini nisem pokazal, da sem v dvomih, malo sem tvegaj, čez drn in strn sem nekje po občutku usekal bližnjico in na srečo smo kmalu prišli do znane ceste in avtobusa – ujeli smo ga le za las. Odleglo mi je, a to je bila dobra šola.

Pred nedavnim je morala na društvenem izletu celotna skupina 30 udeležencev v slogu »Jamesa Bonda« preplezati nepričakovano ograjo. Še dobro, da so bili tudi starejši udeleženci bolj gibčni, in oviro smo premagali vsi. Vodja, domačin, seveda ni šel v izvidnico.

Vedno predvidimo, kje bomo vodili ljudi, in prilagodimo pot najmanj spretnim. Hoja čez improvizirane majave brvi, skoki čez kanale, beg pred psom, ki je večkrat odpel z verige – to ne sodi na izlet za javnost.

Na nekem izletu na Ljubljansko barje smo šli peš iz Rakove jelše v Lipe, Ljubljano pa smo, tako si je vsaj zamislil vodja, prečkali po t.i. cevi. Cev je sicer povsem varna in ograjena, le na začetku in koncu je daljši del nad kopnim nezavarovan in hoja po cevi tam zahteva kar nekaj ravnotežja, ki pa ga eden izmed udeležencev žal ni imel. Cevi ga je bilo strah, z muko je pot sicer zmožel, vendar je bil zato precej nejevoljen in nezadovoljen z izletom. Skupaj s potjo vnaprej predvidimo trajanje izleta. Če vodimo izlet za ljudi, ki se prvič seznanjajo s pticami, naj le-ta ne traja več kot 3 – 4 ure.

Oprema

Razmislimo, kaj potrebujemo za izobraževanje sami in kaj bodo na izletu potrebovali udeleženci. Pomembna sta predvsem obutev in obleka, saj je od njiju odvisno počutje na izletu, pomislimo pa tudi na morebitne stroške (vstopnine ipd.). To moramo pravočasno sporočiti prijavljenim kandidatom, če prijav ni, pa že v napovedniku izleta.

Za potrebe izobraževanja vzemimo s seboj kakšen dodatni daljnogled ali teleskop, udeležencu brez opreme bo prišel zelo prav. Tudi več priručnikov je boljše kot eden, ne sme pa se zgoditi, da ne bi bilo nobenega! Pisalo in beležko moramo imeti tako ali tako na vsakem terenu, dobro pa je imeti tudi fotoaparat za dokumentacijo izleta. To nalogo je najbolje prepustiti pomočniku, da se lahko bolje skoncentriramo na samo izobraževanje. Ne pozabimo na seznam udeležencev za evidenco. Pripravimo si tudi material za udeležence – zloženko o območju, vodnik ipd. – in razmislimo, kdaj ga bomo razdelili. Ponavadi je bolje na koncu izleta, da materiala ne nosijo s seboj na izletu in ga uničijo. To še posebej velja za otroke. Sledi oprema, ki jo moramo imeti s seboj kot odgovorni vodje! To sta vsaj prva pomoč, predlagam majhen in zelo priročen komplet za motoriste in komplet rezervnih oblačil, kadar bomo v bližini vode. Mobilni telefon pa ima danes že vsak. Tri kratke zgodbe na to temo.

Na terenskih vajah v jame je kolegica globoko v jami cela padla v vodo. Profesor je imel na srečo komplet rezervnih oblačil s seboj, tako da se je lahko preoblekla. Do izhoda iz jame je bilo več kot uro hoda po težkem terenu in lahko bi se resno podhladila. Na istih vajah si je med vračanjem sošolec na kapniku za nameček še grdo poškodoval glavo. Profesor je znova obvladal situacijo, iz »čudežne torbice« je potegnil prvo pomoč in mu oskrbel rano.

Teren pa sva zaključila z neko drugo kolegico. Ko je na Malem placu pozimi hodila po hodu nad vodo, ji je spodrsnilo. Povsem mokra se je lahko vrnila le še domov, zavita v rjuho, ki sem jo po naključju vozil v avtu. Rezervnih oblačil ni imel s seboj nihče!

Na Ormoškem jezeru sem pozimi iz vode reševal laboda, ki mu je obroček poškodoval nogo. Nespametno sem skočil v vodo in nisem pomislil, da s seboj nimam rezervnih oblačil. Na srečo me je rešil kolega in mi dal hlače, ki jih je imel oblečene čez trenirko, sicer bi bil v resnih škripcih. Samo gol bi se lahko usedel v avto in odpeljal domov. Zgodaj spomladi nekaj let kasneje sem se pri vrhniških glinokopih znašel v podobni situaciji, ko pa bi bilo bolje, če bi skočil v vodo oblečen! Laboda s trnkomo v kljuno sem zvabil v bližino s kruhom in se v spodnjicah zapodil nanj. Hlače sem slekel, saj nisem imel rezervnih – izkušnja iz Ormoža. Laboda sem ujel, a me

7: Udeležencem vselej pomagamo pri »orientaciji« za teleskopom, še posebno, če ga še niso večši. Čim natančneje opišimo položaj ptice, da jo bodo vsi brez težav našli. foto: Damijan Denac

8: Teleskop vselej nastavimo na višino najnižjega opazovalca. Če jih imamo več, pa naj bodo v višinskem gradientu. foto: Damijan Denac

9: Na ekskurziji v izobraževalne in vzgojne namene izkoristimo nakučne prilonoosti in najdbe. To zelo pozitivno vpliva na motivacijo. Naj ne izostane naravovarstveno sporočilo. foto: Damijan Denac

10: Pustimo udeležencem, sploh otrokom, da opazovanje doživijo, in jim dajmo čas, da se navdušijo in načudijo. Šele nato dodajmo informacije. Če vidimo, da nekdo uživa v opazovanju ptice, ga ne začnimo takoj bombardirati s podatki. foto: Damijan Denac

11: Medtem ko smo osredotočeni na razlago, nam bodo kolegi pomočniki »poiskali« nove zanimive vrste. Brez njihove pomoči se nam bo mimogrede zgodilo, kar je na karikaturi. karikatura: Marjan Vaupotič

je pri tem, ko sem ga nosil iz vode, globoko opraskal s krempljem po skoraj vsej dolžini stegna. Brazgotino nosim še danes. Bolje bi bilo imeti mokre hlače. Tudi pravil in priporočil ne gre upoštevati vedno enako. Kako pomembna je dobra informacija o potrebni opremi in poti za udeležence izleta, pa nam razkrije naslednja tragikomična dogodivščina. Mlajši štajerski kolegi so organizirali dvodnevni izlet na Lovrenška jezera. Na izlet so povabili tudi mlada ornitologa iz Ljubljane, s katerima so se spoznali na Mladinskem ornitološkem taboru. Vse, kar sta od »organizatorjev« predhodno izvedela, je bilo zborna mesto in končni cilj, ki pa sta si ga povsem napačno predstavljala – v nižini! Tako sta se na dan izleta prikazala v gumijastih škornjih. Kljub neprimerni obutvi so se vendarle odločili za vzpon, ki se je za nekatere končal z žulji v velikosti »šestega prsta na nogah« in precejšnjo izčrpanostjo. Za izlet v gore sta imela povrh vsega še povsem neprimerno (pretežno) malico in opremo za nošenje prtljage (torbe namesto nahrbtnika).

Sodelavci

Naslednja ključna stvar je število ljudi, ki jih bomo imeli na ekskurziji, in približna starostna struktura. Pri izletih za širšo javnost z objavo v časopisu je obisk seveda loterija, vendar skušajmo predvideti največje število in se pripraviti nanj. Sami realno ne bomo obvladovali skupine z več kot 10 obiskovalci, zato imejmo na vsakih 10 obiskovalcev enega pomočnika. Pred izletom se pogovorimo s pomočniki in jim razdelimo naloge. Vloga pomočnikov na izletu je neprecenljiva, če pride denimo na izlet novinar, ki se mu mudi in želi od vas intervju. Za ta čas bo pomočnik prevzel skupino. Ponavadi je najboljša, da se sami posvetimo komentiranju in izobraževanju, pomočniki pa nam naj pomagajo predvsem pri iskanju ptic, ki jih komentiramo. Ti so lahko mlajši perspektivni ornitologi, ki se urijo v izobraževanju. Občasno jim prepustimo besedo in jih postopno navajajmo na izobraževanje. Sčasoma bodo sami prevzeli skupino, sprva še z našo tiho udeležbo, kasneje pa popolnoma samostojno. Vzgojimo naslednike. Udeležujmo se ekskurzij kolegov in jih opazujemo pri delu. Kot opazovalci jim lahko kasneje v pogovoru pomagamo odpraviti kakšno pomanjkljivost, ki se je sploh ne zavedajo. Enako seveda velja za nas same. Po zaključku prosimo kolege za objektivno kritiko vodenja našega izleta.

3. Izvedba

Če smo se na izvedbo dobro pripravili, smo lahko prepričani, da bo vse v najlepšem redu. Ko na zbornem mestu ocenimo, da smo čakali dovolj dolgo tudi morebitne zamudnike, zberemo udeležence in začnemo. Jasno in glasno se predstavimo, povemo morebitne organizacijske podrobnosti, govorimo sproščeno in jedrnato. Predstavimo se z imenom in priimkom. Povejmo, kako dolgo bo izlet trajal in kaj je njegov namen. Pazimo na neverbalno komunikacijo in telesno držo. Vzdržujmo očesni stik z vsemi udeleženci. Vsakogar moramo pogledati v oči vsaj enkrat. Skušajmo ohraniti skupino v celoti ali pa razdelimo večjo skupino v manjše, ki bodo imele vsaka svojega vodjo. Najslabše je, če se nam skupina »razvleče«, z nami hodi nekaj najbolj zagnanih, ki izvedo sicer vse, drugi pa nič! Zato je pomemben tudi tempo izleta.

Starejša kolegica mi je pripovedovala, kako je »trpela« na izletu, ki sta ga vodila mlada ornitologa. Pozimi so bili na terenu od zore do mraka in peš so opravili precejšnjo pot. Vodji sta bila »neuničljiva«, bila sta v dobri kondiciji in udeležence sta »gnala«, da je bil joj. Le s težavo jih je dohajala, ko je prišla do njih, pa so že nadaljevali. Ves dan so bili osredotočeni le na ptice. Mlada nista niti za hip pomislila na malico, in tako »iz obzirnosti in da se ne bi sramotil«, tudi noben od udeležencev ni jedel. Gospa je s sendviči v nahrbtniku stradala ves dan in se vrnila domov popolnoma onemogla.

Ko opazimo ptico, skušajmo udeležencem čimbolj natančno opisati, kam naj pogledajo. Podajmo podroben opis s konkretnimi opornimi točkami, postavimo teleskop in ga dajmo na voljo vsem udeležencem. Vedno vprašajmo, ali so videli ptico, ki smo jo nastavili v vidno polje, in jo po potrebi ponovno poiščimo. Mnogi udeleženci priznajo, da so videli ptico, čeprav je niso, samo da ne bi »izpadli nespretni«. Vodja mora ustvariti sproščeno ozračje, da do takšnih dogodkov ne bo prihajalo. Izlet ni tekmovanje in dokazovanje sposobnosti. Zato izlet vodimo z veliko mero empatije. Največja napaka, ki jo lahko učitelj ali vodja naredi, je, da si misli, da je nekaj samo po sebi umevno!

Zelo pomemben z vidika motivacije je način našega vodenja, naša energija, kar pa nima nič opraviti z ezoteričnim. Pred leti sem peljal na Cerkiško jezero dva Angleža iz RSPBja, ki sta imela pri nas delavnico o delu s člani. Turobno deževno jutro ni obetalo nič dobrega. Zaradi dežja ptic praktično nismo mogli gledati, čeprav jih je bilo pred dnevi na jezeru veliko. Tudi medveda ni bilo. Pogosto sem omenjal, da je na jezeru sicer veliko

ptic, le danes nimamo sreče in podobno. Tisti dan sta na delavnici govorila prav o tem, da na izletu vodja nikoli ne sme reči, da je slabo, saj s tem vzame voljo ljudem. Pomenljivo sta me pogledala. Vedno je super, da čeprav lije kot iz skafa. Vodja mora ustvariti takšno ozračje! S takšno energijo speljimo izlet do konca, in če se že ptice nočejo pokazati, naredimo sami toliko večji vtis – s prepričljivostjo in odprtostjo. Še beseda, dve o odgovornosti vodje. Vodenja skupine ne podcenjujmo nikoli, če kdorkoli na izletu potrebuje pomoč, je vodja dolžan pomagati ali organizirati pomoč.

Slabo bi se lahko končal izlet za tujce, ki sem ga pred leti vodil po enem izmed naših pragozdov, po Pečki. Mlajši Italijan mi ni povedal, da je bil operiran na srcu in da se ne sme izpostavljati večjim naporom. Vso pot navkreber je držal z nami dober tempo, kakor da ni bilo nič, naenkrat pa ga je zvililo... Šele takrat sem zvedel za njegove težave. Situacija je bila dokaj kritična. Počival je in počasi je le zmogel preostanek »izleta«.

Pri težjih turah moramo od udeležencev dobiti podatke o morebitnih zdravstvenih težavah in drugih posebnostih. Vodja pa seveda ne more prevzeti odgovornosti za udeležence, ki ne sledijo navodilom. Če smo imeli tovrstno izkušnjo z udeležencem, jo lahko iz previdnosti in brez slabe vesti povemo kolegu, ki bo vodil izlet in ima prijavljenega istega človeka.

Na izletu po Balkanu se udeleženeec ni mogel zadržati in je kljub jasnemu navodilu, kje se sme hoditi in kje ne, le tega prekršil in odšel po svoje. Tuji kolegi so se križali, saj je šel čez minsko polje. Ko se je vrnil cel, je le zamahnil z roko. Kaj pa, če bi stopil bolj levo?

Ko smo že pri nevarnostih, omenimo še občutek za varnost. Vodja ga mora imeti. Kako pomemben je občutek za varnost in kako nevarno je, če nas pri opazovanju ptic ali česa drugega zanese predaleč, pa naslednja situacija. Vedno moramo imeti nekoga na koncu skupine!

Imeli smo terenske vaje v Alpah. Na vrhu, ki je imel čez 2000 m, se je vreme začelo kisati in profesor se je odločil za hitro vrnitev h koči. Z večino študentov je odbrzel naprej, nekaj starejših žensk, ki so študirale ob delu, pa tempu ni bilo kos. Nanje je kar pozabil. Zaostale so, z njimi pa sva ostala s sošolcem, da bi jim pomagala čez del, ki ga je bilo treba preplezati. Ujela nas je močna nevihta s strelami, ki so sekale med nas. Skale so letele čez pot, ena polmetrska je za las zgrešila gospo. Premočeni do kože in premrzli do kosti smo se srečno vrnili v koč in naleteli na začudene obraze ob toplem ričetu čes, kje ste pa hodili tako dolgo.

Namesto zaključka pa misel o poslanstvu in osebni poziciji učitelja ali vodje. Učitelj naj bo kot drevo, ki daje sadež tako

tistemu, ki ga zaliva, kot tudi tistemu, ki meče kamenje vanj. Brez osebnih pričakovanj do udeležencev. Mi lahko zgolj dajemo, koliko pa bo kdo odnesel, je stvar vsakega posameznika in njegovega interesa.

Za konec seznam, 10 vprašanj, na katera si odgovorimo pred vodenjem vsake ekskurzije:

1. Kaj sploh želimo z ekskurzijo, kaj je naš cilj in kaj bo glavno sporočilo?
2. Ali smo se dovolj potrudili in obnovili vsebino, potrebno za izlet?
3. Kdo bodo tisti, ki jih bomo izobraževali, in koliko jih bo?
4. Ali bomo potrebovali pomoč? Ali imajo sodelavci jasna navodila?
5. Kje bomo vodili udeležence (ali poznamo pot) in kako dolgo bo izlet trajal?
6. Ali imamo pripravljeno vso potrebno opremo za vodenje in za primer nesreče (optična oprema, priročnik, poseben material za udeležence, prva pomoč, rezervna oblačila)?
7. Ali bodo udeleženci potrebovali posebno opremo, dokumente (obmejno območje, tujina) ali morebiti denar in ali so obveščeni, da to potrebujejo? Kaj, če pride kdo na izlet brez tega?
8. Kako sta začetek in konec izleta usklajena z zvezami javnega prevoza?
9. Ali imamo vsa potrebna dovoljenja za izlet in ali smo obvestili pristojne organe, če je to zaradi območja potrebno?
10. Kaj bomo, če bo deževalo?

Za samo vodenje pa 10 opornic:

1. Očesni stik, pazimo na neverbalno komunikacijo.
2. Raje uporabimo razgovor kot razlago.
3. Uporabimo priročnik in ptico pokažimo tudi v knjigi.
4. Dajmo jasne napotke pri iskanju ptic.
5. Naši komentarji naj bodo pozitivni, brez zmanjševanja vrednosti in pomena izleta.
6. Prilagodimo cilje interesu udeležencev, vodimo karseda sproščeno in neobremenjeno.
7. Vodimo tako, da ne »razbijemo« skupine.
8. Naredimo uvod in zaključek.
9. Na izletu naj ne manjka naravovarstveno sporočilo.
10. Vodimo čimveč izletov, udeležujmo se izletov kolegov in skrbimo za lastno pedagoško izobraževanje. ●

12: Samo trenutek, da vam spet nastavim ... foto: Damijan Denac

13: Tako je pravilno! Vedno si pomagajmo s priročnikom. foto: Tatjana Koren

14: Ne pozabimo na čas za malico in počitek, še posebno, če je izlet daljši in so udeleženci otroci. foto: Tatjana Koren

15: Padec v blato je prijetnejši od kope-li, sploh če nimamo s seboj rezervnih oblačil in je zunaj prijetno toplo. Kaj pa pozimi, daleč od »civilizacije«?. foto: Damijan Denac

avtorji:

Marjana Ahačič

Primož Kmecl

Borut Kumar

Andrej Medved

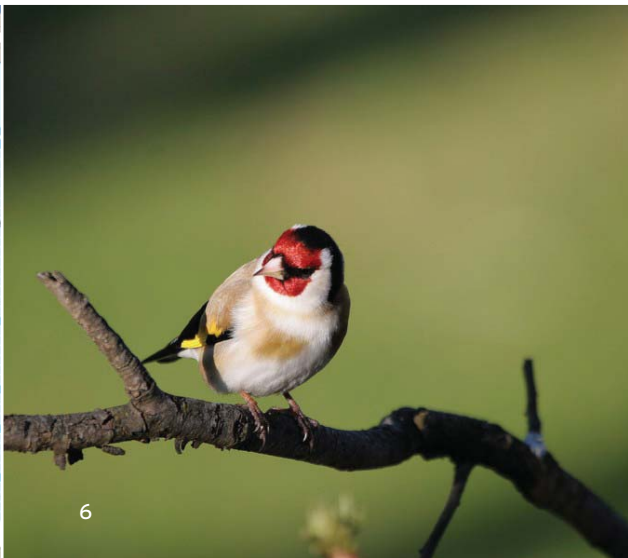
1

3

4

6

fotografi:

1: Tomaž Mihelič

3: Marjana Ahačič

4: www.gnezdilnice.si

6: Milan Cerar

1//Izdelane upravljavske smernice za varovane vrste

Decembra 2006 smo v okviru projekta LIFE Narava »Vzpostavitev dolgoročnega varstva kosca *Crex crex* v Sloveniji (LIFE03NAT/SLO/000077)« izdelali tudi upravljavske smernice za varovane vrste ptic na treh posebnih območjih varstva (SPA): Ljubljansko barje, Cerkniško jezero in porečje Nanošćice, ki so obenem ključna območja varstva za nižinsko populacijo kosca v Sloveniji.

Na začetku študije so najprej predstavljene varovane vrste, njihove ekološke zahteve, razširjenost v Sloveniji in na posebnih območjih varstva (sistematski del), nato pa še tabela s ključnimi varstvenimi podatki o vrstah, seznam smeric ter pregledna tabela o uporabi smernic. Naleteli smo tudi na nekaj vprašanj, ki jih bodo morali rešiti upravljavci teh območij: na Ljubljanskem barju predvsem status vrst zaraščajoče krajine severnega dela barja, na Cerkniškem jezeru pa na dilemo, v kolikšni meri so pretekli posegi vplivali na vodni režim jezera, ki je ključen za preživetje nekaterih vrst ptic. **PK**

2//DOPPS ponovno pri za-mejskih Slovencih

V sredo, 13. decembra popoldne, je Severnoprifmorska sekcija DOPPS na slovenski osnovni šoli v Pevmi pripravila predavanje o pticah Sabotina, že drugič pri rojakih iz zamejstva doslej. Predaval je izvrsten predavatelj Jernej Figelj, ki je na po-

učen in otrokom razumljiv način predstavil ptice, habitate in varstvo ptic na Sabotinu.

Otroci so bili zelo navdušeni, zato so kar naprej postavljali veliko vprašanj v zvezi s pticami, tako da se je Jernej kar dobro namučil. Navdušeno pa je bilo tudi osebje šole. Ker ptic Sabotina ni mogoče predstaviti le v nekaj besedah, se je predavanje zavleklo na dve šolski uri, a je otrokom čas zelo hitro minil. Svoje so k temu prispevale tudi odlične DOPPS-ove fotografije na diapozitivih.

Kaj je lepšega kot videti otroke, ki imajo radi naravo? To je tudi edino upanje na boljšo prihodnost ter najboljše popotnica za učinkovitejše varstvo ptic in narave. Na tem področju lahko naravovarstveniki veliko naredimo. Jernej je na predavanju v Pevmi pripravil stezo, s katere bodo poleteli bodoči zavezniki narave. **BK**

3//V Grosupljem smo izdelovali gnezdilnice za ptice

Pod geslom »pomagajmo pticam, postanimo njihovi prijatelji« so učenci obeh osnovnih šol iz Grosupljega, OŠ Brinje in OŠ Louisa Adamiča v drugi polovici februarja izdelovali gnezdilnice za sinice in skorce. Skupaj 350 otrok je pod skrbnim vodstvom Vojka Havlička, Ivana Kogovška in Tomaža Miheliča izdelovalo gnezdilnice, ki so jih kasneje obesili na drevesa okoli šole in svojih domov. Najmlajšim udeležencem so se na delavnicah na OŠ Brinje pridružili tudi njihovi starši, dedki in babice.

Delavnice so bile rezultat sodelovanja DOPPS in Centra Grajski vrt Boštanj, katerega glavni namen je osnovnošolcem približati svet ptic. Prek praktičnega dela smo jim predstavili pomen varstva ptic in narave ter jim vzbudili zanimanje za naravo. K sodelovanju smo najprej povabili šolske krožkarje (modelarske, naravoslovne in novinarske), a je bilo navdušenje med šolarji tako veliko, da se je število udeležencev skokovito povečevalo. Otroci so z veseljem izdelovali gnezdilnice, jih pod vodstvom ornitologov postavili na primerna mesta ter kasneje spremljali dogajanje. Svoja opazovanja zdaj beležijo in o njih poročajo na posebej za to vzpostavljeni spletni strani www.radenskopolje.si, ki je začela delovati v začetku marca. **MA**

4//O gnezdilnicah tudi na spletu

Ljubitelji ptic se bodo prav gotovo razveselili nove spletne strani, prek katere Aleksander Pritekelj, dolgoletni član Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, posreduje svoje bogato znanje in dolgoletne izkušnje s področja izdelovanja in nameščanja gnezdilnic www.gnezdilnice.si.

»Za izdelavo spletne strani sem se odločil, ker želim pridobljeno praktično znanje posredovati vsem ljubiteljem narave, skrb za ptice in znanje o gnezdilnicah pa bi moralo postati del splošnega vedenja o naravi, še posebej za tiste, ki živijo na podeželju,« pojasnjuje in dodaja, da je po vrtovih mogoče videti veliko

neprimerno izdelanih in postavljenih gnezdilnic, ki na žalost lastnikov mnogokrat ostanejo nezasedene. »Da bi bilo takšnih dogodkov čim manj, prek spletne strani posredujemo svoje izkušnje in nasvete,« pojasnjuje Aleksander, ki se je s pticami pričel bližje spoznavati že v otroških letih. »Zimskemu krmljenju in stikanju za ptičjimi gnezdi po grmovju je že kmalu sledilo tudi izdelovanje gnezdilnic za sinice. Tako je sedaj za mano že 27 let izkušenj s postavljanjem in izdelovanjem gnezdilnic,« je povedal. **MA**

5//Predavanje o koscu v Postojni

Na povabilo društva Drobnovratnik sta Eva Vukelič in Andrej Medved sredi februarja v prostorih Inštituta za raziskovanje krasa ZRC SAZU v Postojni pripravila predavanje o koscu in o prizadevanjih DOPPS za njegovo ohranitev na porečju Nanošćice in splošno v Sloveniji. Ob zaključku triletnega projekta LIFE Narava III »Vzpostavitev dolgoročnega varstva kosca *Crex crex* v Sloveniji« so predavanja potekala še na Ljubljanskem barju in Cerkniškem jezeru.

Predavatelja sta posebno pozornost namenila naravovarstvenim aktivnostim na porečju Nanošćice, ki je ob Ljubljanskem barju in Cerkniškem jezeru eno od treh projektnih območij LIFE. Predstavila sta učinkovito sodelovanje z lokalnimi kmeti iz okolice vasi Hrašče pri Postojni in poudarila, da si DOPPS še naprej želi tovrstnega sodelova-

nja z lokalnimi kmeti in drugimi prebivalci vasi na območju Natura 2000. Prihodnost in obstoj ptic podeželja sta namreč odvisna od volje in pripravljenosti lokalnih kmetov, ki skrbijo, da se travniki popolnoma ne zarastejo in kosijo na pravi način – pticam prijazen način. Na predavanju je bila podana pobuda o skupnem nadaljevanju naravovarstvenih aktivnosti z društvom Drobnovratnik tudi po koncu projekta. Udeleženci predavanja so bili navdušeni nad idejo, da se po vzoru vzpostavitve naravnega rezervata »Iški morost« na Ljubljanskem barju podoben rezervat vzpostavi tudi na vlažnih travnikih ob Nanošćici. V okviru projekta LIFE bo namreč pripravljen le ureditveni načrt.

Predavanje o koscu na Postojnskem je bilo prvo v nizu predavanj društva Drobnovratnik, ki je nastalo z namenom povezovanja ljudi na širšem notranjskem območju. Društvo združuje posameznike, ki so profesionalno in ljubiteljsko dejavni na področju varovanja naravne in kulturne dediščine. **AM**

6//Koliko ptic živi okrog nas?

V januarju in februarju je Tomaž Mihelič pripravil sklop predavanj, s katerimi je na različnih koncih Slovenije predstavil vrste in številčnost ptic, ki smo jih v zadnjih letih popisali za Novi ornitološki atlas gnezdilnic. Začel je s predavanjem v Radovljici, kjer je predstavil ptice, ki živijo na Gorenjskem. Ptice osrednje Slovenije je predstavil v Ljubljani, nadalje-

val pa v Mariboru, Celju in Murski Soboti, kjer je predstavil ptice Štajerske in Pomurja. Njegovo predavanje v Knjižnici Ivana Tavčarja v Škofji Loki je bilo prvo DOPPS-ovo na tej lokaciji, zadnje v omenjenem sklopu pa je bilo v Kopru. Predavatelj je v luči najnovejših spoznanj predstavil tako pogoste kot tudi redke in naravovarstveno pomembne vrste. Ljudi, ki so se predavanju udeležili v zares velikem številu, pa so predvsem zanimale ptice, ki so redne obiskovalke njihovih domov in krmilnic. Skupaj se je predavanju udeležilo 207 ljubiteljev ptic. **MA**

→ Višina članarin v letu 2007

Zahvaljujemo se vam za podporo v letu 2006, saj brez vas, članov našega društva, naše delo ne bi bilo mogoče v obstoječem obsegu.

V letu 2007 bomo članarine prvič plačevali v evrih, upravni odbor pa je potrdil naslednje višine članarin:

- polna z *Acrocephalus* 32,66 EUR
- polna brez *Acrocephalus* 27,22 EUR
- znižana z *Acrocephalus* 21,77 EUR
- znižana brez *Acrocephalus* 16,33 EUR
- družinska z *Acrocephalus* 38,10 EUR
- družinska brez *Acrocephalus* 32,66 EUR
- podporni člani 136,09 EUR.

Obnovitvena pisma boste prejeli v mesecu marcu ali aprilu. Upamo, da boste v naši družbi ostali tudi letos!

**Penzion
Plus
Paket**

Midva, kjerkoli že sva
Mobitelovo omrežje lahko ujamete povsod.

Lepo je, ko se na nekoga lahko popolnoma zanesete. Na zveste prijatelje. Na življenjskega sopotnika. In druge najbližje. Pravzaprav vam še nikoli niso bili tako blizu. Ne glede na to, kaj počnete in kako daleč narazen se nahajate, lahko z Mobitelom ujamete skupni trenutek. Vedno in zanesljivo.